હિંદી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના.

સાધારણ રીતે જૈનધર્મ અને ખાસ કરીને શ્વેતાંબર (સાધુ માર્ગી) સ્થાનકવાસી જૈનોના સંબંધમાં આમ જનતામાં ઘણીજ ગેર સમજુતી ફેલાએલ માલુમ પડે છે. આ પુસ્તકમાં મેં જૈનધર્મની ત્રણ મુખ્ય શાખાઓના ઇતિહાસ પર દરેક પ્રકારનો પ્રકાશ નાખવાનો પ્રયત્ન કરેલ છે. પૂરેપૂરી ખાત્રીવાળી દલીલોથી મેં અહિં સાબિત કર્યું છે કે-સ્થાનકવાસી જૈનોજ શુદ્ધ અને અસલ જૈનધર્મના સાચા અને મૌલિક અનુયાયી (followers) છે. અને દિગંબર તથા શ્વે. મૂર્તિપૂજક જૈનો તો અસલ જૈનધર્મની વિકૃત થએલી શાખાઓજ છે.

આ પુસ્તકમાં મેં તદ્દન નિષ્પક્ષ ભાવથી આ વિષયની ચર્ચા કરી છે, તો પણ સંભવ છે કે-તેમ કરતાં અજાણપણે કોઈ એવી વાતો કહેવાઇ ગઈ હોય, કે જે બીજા સંપ્રદાયોની ભાવના દુઃખવવાવાળી હોય; કદાચ એમ થઇ ગયું હોય તો તે એક અનિવાર્યતા માત્ર છે-કારણ કે વિષયનું પ્રતિપાદન કરવામાં તેનો ખુલાસો કરવાની ખાસ જરૂર હતી. તેથી જે જે વાતો જે જે ભાવોમાં લખાએલ છે, તેજ ભાવમાં વાચક વર્ગ ગ્રહણ કરે.

આ પુસ્તકમાં સંતોષકારક પ્રમાણોથી મેં એ પણ સિદ્ધ કરી આપેલ છે કે-જૈન ધર્મ એ ઘણોજ પ્રાચીન (જુનો-અસલી) ધર્મ છે, એટલુંજ નહિ પણ જુના કહેવાતા એવા પ્રાચીન વેદ ધર્મથી પણ પ્રાચીન છે. મારા આ

ગુજરાતી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના.

લગભગ ત્રણેક વર્ષ પહેલાં આ હિંદી પુસ્તકને ગુજરાતીમાં છપાવી મારા 'સ્થાનકવાસી જૈન' પેપરના ગ્રાહકોને ભેટ તરીકે આપવાનો વિચાર થયો હતો, પણ અમુક સંયોગોને લઈને તે વખતે તે કામ થઈ ન શક્યું. આજે આ "સ્થાનકવાસી જૈન ધર્મનો ઇતિહાસ" ગુજરાતીમાં છપાવી મારા ગ્રાહકોને ભેટ આપતાં અત્યંત આનંદ થાય છે.

આ પુસ્તક સને ૧૯૧૧ માં દેવાસવાળા શ્રીયુત કેસરીચંદજી ભંડારીએ અંગ્રેજીમાં "Notes on The Sthanakvasi Janis" ના નામથી છપાવી બહાર પાડર્યું હતું. ત્યારબાદ તેમના સુપુત્રોએ આ પુસ્તક હિંદીમાં બહાર પાડર્યું હતું. આ હિંદી પુસ્તક આજથી ત્રણ વર્ષ પહેલાં મારા વાંચવામાં આવ્યું, ત્યારથીજ તે પુસ્તકને ગુજરાતીમાં છપાવવાની મારી ઇચ્છા હતી.

મારી આ ઇચ્છા ભંડારીજીના સુપુત્રોએ પાર પાડી. ઇંદોરમાં તેઓનું 'સરદાર પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ' છે. તેઓશ્રીની પાસે હિંદીમાંથી ગુજરાતી કરી આ પુસ્તક છાપવાની માગણી કરતાં, તેઓએ તરતજ તે મુજબ કરવાની મને રજા આપી. એટલુંજ નહિ, પણ ગુજરાતી ભાષાંતર તેમને મોકલતાં, તેઓએ પોતાના કિંમતી વખતનો ભોગ આપી, તે ભાષાંતર જોઈ ગયા, અને સાથેજ પોતાનો અભિપ્રાય પણ મોકલ્યો કે-"ભાષાંતર બહુજ સારૂં થયું છે." આ પુસ્તક

જૈન શાળામાં અભ્યાસ તરીકે ચલાવવા ઉપરાંત, આ પુસ્તક દરેક જૈન શાળામાં તેમજ ધાર્મિક ઉત્સવો પ્રસંગે ઇનામ તરીકે પણ ખાસ વહેંચી શકાય તેવું છે. કારણ કે એક તો તે સ્વધર્મના મક્કમ સિદ્ધાંત રજુ કરતું હોવાથી અતિ ઉપયોગી પુસ્તક છે, કિમ્મતમાં પણ સસ્તું છે, તેમજ તેની ભાષા સાદી અને સરળ હોવાથી સામાન્ય જન સમુહ સહેલાઈથી તે વાંચી સમજી શકે તેમ છે.

પુસ્તકને અંતે 'જૈન વિદ્યાર્થીઓની ફરજો' નામનો વિષય ઉમેરવામાં આવ્યો છે તેમજ કેટલીક વધારાની જરૂરી નોટ્સ મૂકવામાં આવી છે.

આખાયે પુસ્તકના વાંચન પછી, જો સ્થા. સમાજની ધર્મશ્રદ્ધા દઢ થશે, ઉગતી જૈન પ્રજા સંસ્કારની પ્રેરણા પામશે, અને ઉદાર સખી ગૃહસ્થો આવાં પુસ્તકોનો બહોળો પ્રચાર કરી જનહિત–સાધનાના કાર્યમાં નિમિત્તભૂત બનશે, તો લેખક, પ્રકાશક, પ્રચારક અને વાચકનો શ્રમ સફળ થશે. કિં બહુના!

—પ્રકાશક.

ધુળેટી : ૧૯૯૪.

અનુક્રમણિકા

પ્રકરણ ૧ લું	જૈનધર્મની પ્રાચીનતા	પૃષ્ઠ ૧
પ્રકરણ ૨ જું	દિગંબર	પૃષ્ઠ ૨૭
પ્રકરણ ૩ જું	શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક	પૃષ્ઠ ૫૭
પ્રકરણ ૪ થું	શ્વેતાંબર સ્થાનકવાસી	પૃષ્ઠ ૭૬

સ્થાનકવાસી

જૈન ઈતિહાસ

પ્રકરણ ૧ લું.

જૈન ધર્મની પ્રાચીનતા.

જૈનધર્મના મૂળ પ્રચારકો ક્ષત્રિય હતા.

ક્ષત્રિઓએ પોતાની શૂરવીરતાને લીધે જગતના ઈતિહાસોમાં મોટું નામ કાઢયું છે, પણ એટલેથીજ બસ નહિ થતાં, જે ધર્મ આપણને (કષાય) આત્મા પર વિજય મેળવતાં શિખવે છે, તે ધર્મના પ્રચારક બનીને તેથી પણ વધારે નામ કાઢયું છે–યશ મેળવ્યો છે. કેમકે પ્રબળ શત્રુઓની સેનાને જીતવા કરતાં (કષાય) આત્મા પર વિજય મેળવવો વધારે મુશ્કેલ છે.

આ પ્રસિદ્ધ, શ્રેષ્ઠ અને યશસ્વી ક્ષત્રિય જાતિએ શ્રી ઋષભદેવથી લઈને શ્રી મહાવીર પ્રભુ સુધીના ચોવીશે જૈન તીર્થંકરોને જન્મ આપ્યો છે. આ મહાત્માઓએ આ અસાર સંસારના ક્ષણિક સુખ અને સંપત્તિને લાત મારીને સાધુઓનું અત્યંત સરળ અને સંયમવાળું જીવન પસંદ કર્યું, અને સંસાર ભરમાં " અહિંસા પરમો ધર્મ: " નામના સર્વ શ્રેષ્ઠ સિદ્ધાંતનો પ્રચાર કર્યો.

આ શૂરવીરોએ શિકાર, બલિદાન કે બીજા કોઈપણ કામ માટે કોઈ પણ જીવનો જાન લેવાનો નિષેધ બહુજ

જોર પૂર્વક કરીને, બિચારા મુંગા પશુઓનું રક્ષણ કર્યું, અને સર્વ સ્થળે સુખ-શાંતિ સ્થાપી.

મનુષ્યને જે સદ્દગુણો ખરેખરી રીતે શ્રેષ્ઠ બનાવે છે તે સદ્દગુણો-આત્મ ત્યાગ, ઉદારતા, સત્ય-પ્રેમ અને એવાજ બીજા અનેક સદ્દગુણોને માટે ક્ષત્રિય લોકો ઘણા જુના વખતથી પ્રસિદ્ધજ હતા. યુદ્ધના મુશ્કેલીવાળા વખતમાં પણ તેઓએ સચ્ચરિત્રતા, ધીરતા, આત્મ-નિરોધ અને કર્તવ્ય પરાયણતાનાં એવાં એવાં કામો કરેલ છે કે, જેને હજી તેમનાં સંતાનો આજે પણ તેમનાં શુભ નામોનું સ્મરણ બહુજ આદર અને સન્માનથી કરે છે.

આ નર-રત્નો કે જેમનામાં અસલી શ્રેષ્ઠતા અને મહત્વ ભરી પડી હતી, તેઓએજ જૈન તીર્થંકરો જેવા પવિત્ર આત્માઓને જન્મ દીધો. આ તીર્થંકરોએ અસંખ્ય જીવોનાં જાન બચાવ્યા, અને એક એવા મહાન ધર્મનો પ્રચાર કર્યો કે જે ધર્મના ગુણગાન મુંગા જાનવરો પણ પોતાની મૈન ભાષામાં નિરંતર કર્યા કરે છે

જૈન ધર્મના વિષયમાં ભ્રમ.

જે ધર્મનો પ્રચાર આવા કુલીન ક્ષત્રિયોએ [illegible] ધર્મના [illegible] સિદ્ધાંતો [illegible] છે, જે [illegible] છે, [illegible] છે, જે [illegible]

બોલી જેવી લાગે છે.* અને જે ધર્મ અનાદિ કાળથી ચાલ્યો આવે છે, તે ધર્મના સંબંધમાં યુરોપીઅન અને બીજા વિદ્વાનોએ જે જે મોટી મોટી ભૂલો કરેલી છે, તે જોઈને ખરેખર ખેદ થાય છે. આનું કારણ એટલુંજ છે કે, જૈનોએ–આપણે આ બાબતમાં બહુજ ઉપેક્ષાવૃત્તિ–ઉદાસીન ભાવ રાખ્યો.

કોઈ વિદ્વાનોએ જૈન ધર્મને નાસ્તિક મત હોવાનો દોષ લગાડયો, કોઈએ જૈનધર્મને બૌદ્ધ ધર્મની શાખા માની, કોઇ લેકોએ જૈન ધર્મ ઉપર દર્શન–શાસ્ત્ર રહિત હોવાનું કલંક મૂકયું, કોઈ લેકોએ એમ પણ કહી નાખ્યું કે–જૈન ધર્મની ઉત્પત્તિ શંકરાચાર્ય પછી થઈ છે, વળી કોઇ કોઈ લેકોએ તો ત્યાં સુધી કહેવાનું સાહસ કર્યું કે–શ્રી પાર્શ્વનાથ અને શ્રી મહાવીર તો કલ્પિત પુરુષો છે અને જૈન ધર્મના અસલી સ્થાપનાર તો ગૌતમબુદ્ધ છે.

યુરોપીઅન વિદ્વાનોની સાથે પૂર્વના વિદ્વાનોને પણ આપણી પ્રાચીનતા, આપણાં સિદ્ધાન્ત અને આપણાં દર્શન–શાસ્ત્ર (Philosophy) ની બાબતમાં બહુજ મોટો ભ્રમ ફેલાઈ ગયો છે. આપણી સમાજના આભૂષણ જેવા આપણા જૈન વિદ્વાનોએ આ અપમાન બહુજ લાંબો વખત સહન કર્યું, અને આ વિદ્વાનોની ભૂલો સુધારવાનો પ્રયત્નજ ન કર્યો, તે એક બહુ ખેદની વાત છે.

---

* વનસ્પતિમાં જીવ હોવાની જે વાત આજથી ૨૫ વર્ષ પહેલાં વિદ્વાનથી સર જગદીશચંદ્ર બોઝે શોધી કાઢી, તે વાત આજથી હજારો વર્ષ પહેલાં જૈનના તીર્થંકરો કહી ગયા છે. એટલે વિદ્વાનની આ નવી શોધ જૈન મનથી તો મામુલીજ છે.

લેથબ્રિજ, એલફિન્સ્ટન, વેબર, બાર્થ આદિ વિદ્વાનોએ જૈન ધર્મની ઉત્પત્તિ બૌદ્ધધર્મથી માની છે. આ ઉપરથી એમ કહી શકાય કે-આ પ્રોફેસરોને જૈન, હિંદુ, કે બૌદ્ધ શાસ્ત્રનું જ્ઞાનજ ન હતું. આવીજ રીતે જે વિદ્વાનો, જૈનધર્મને વિશેષ પ્રાચીન હિંદુ ધર્મની શાખા માને છે, તે વિદ્વાનો પણ હિંદુ અને જૈનશાસ્ત્રો સંબંધીની તેમની અજ્ઞાનતાજ જાહેર કરે છે.

આ ભ્રમના કારણઃ—

આર્ય બાબાઓનું જ્ઞાન રાખવાવાળા કેટલાક વિદ્વાનોએ જૈનધર્મને બૌદ્ધધર્મની શાખા ફક્ત એટલા ઉપરથી જ માની લીધી કે-આ બન્ને ધર્મોના કેટલાક સિદ્ધાન્તો અરસપરસ મળતાં છે, પરંતુ હવે બૌદ્ધશાસ્ત્રોમાં જ એવાં પ્રમાણો મળે છે કે-જે પ્રમાણોથી ઉપરના વિદ્વાનોનો ઉપરનો મત જુઠો-સાબિત કરે છે. આજ કારણથી કોઈ વિદ્વાનોએ જૈન ધર્મને હિંદુ ધર્મની શાખા માની છે.

પરંતુ, આ બધા વિદ્વાનોએ આ વિષયમાં બહુજ થોડી તપાસ કરી છે પોતાના ખોટા વિચારોના ટેકામાં, નથી તો તેઓએ કોઈ નિર્ણયકારક પ્રમાણો આપ્યાં, કે નથી તો તેઓએ એ બતાવ્યું કે-હિન્દુ કે બૌદ્ધ ધર્મમાંથી જૈનધર્મની ઉત્પત્તિ કેમ, ક્યારે અને કેવી રીતે થઈ? અને તો એમ લાગે છે કે આ વિદ્વાનોએ જૈન, હિન્દુ, કે બૌદ્ધ ધર્મના [illegible] સારી રીતે કર્યુંજ નહિં [illegible] ફક્ત ઉપરચોટીયું જ્ઞાન પ્રાપ્ત

કરીને પોત-પોતાનો અભિપ્રાય આપી દીધો. તેઓએ પોતાના અભિપ્રાયનો પાયો ખોટા વિચારો પર નાખ્યો, અને તેથી જે પરિણામ આવ્યું તે જુઠું જ હતું.

જર્મનીના હરમન જેકોબી નામના પ્રસિદ્ધ વિદ્વાને જૈન અને બૌદ્ધ ધર્મના સિદ્ધાન્તોની બહુંજ બારીકાઈથી તપાસ કરી, અને તેના પરિણામે આ પ્રોફેસરે અકાટય પ્રમાણોથી એ સિદ્ધ કરી બતાવ્યું કે-જૈન ધર્મની ઉત્પત્તિ, નથી તો મહાવીરના વખતમાં (ઈ. સ. પૂર્વે પર૭-૪૫૫) થઇ, કે નથી તો પાર્શ્વનાથના વખતમાં (ઈ. સ. પૂર્વે ૮૭૭-૭૭૭) થઈ; પરન્તુ તેનાથી પણ ઘણા જુના વખત પહેલાં હિંદમાં જૈનધર્મ પોતાનું અસ્તિત્વ હોવાનો દાવો ધરાવે છે.

જૈન ધર્મની પ્રાચીનતા.

જૈનધર્મની પ્રાચીનતા સંબંધમાં હવે હું ટુંકમાં વિચાર કરીશ.

જૈન ધર્મની ઉત્પત્તિ શંકરાચાર્ય પછી નથી થઈ.

હું અહિં નીચે આ બાબતના પ્રમાણો આપી સિદ્ધ કરીશ કે જૈનધર્મની ઉત્પત્તિ શંકરાચાર્ય પછી નથી થઈ.

(૧) માધવ અને આનંદગિરીએ પોતાના બનાવેલ "શંકર દિગ્વિજય" નામે ગ્રંથમાં અને સદાનંદે પોતાના 'શંકર વિજય સાર" નામે ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે-શંકરાચાર્યે અનેક સ્થાનો પર જૈન પંડિતો સાથે શાસ્ત્રાર્થ કર્યો હતો.

જો જૈનધર્મની ઉત્પત્તિ શંકરાચાર્ય પછી થઈ હોત તો આ શાસ્ત્રાર્થ કરવાની વાત કદી બની શક્ત નહિ.

(૨) શંકરાચાર્યે પોતે સ્પષ્ટ શબ્દોમાં લખ્યું છે કે જૈનધર્મ [illegible] જુનો ધર્મ છે, કેમકે શંકરાચાર્યે વેદવ્યાસ વેદાન્ત સૂત્રો પર જે ભાષ્ય બનાવ્યું છે, તે ભાષ્યના ૨ અધ્યાયના ૨ જા પદના ૩૩ થી ૩૬ સુધીના શ્લોકો જૈનધર્મના [illegible]

[illegible] અને [illegible] પ્રમાણોની હાજરીમાં કો[illegible] [illegible] વાની હિમ્મત નજ [illegible] [illegible] નાયના જગતમાં અથ [illegible]

જૈનધર્મ બૌદ્ધધર્મની શાખા નથી.

(૩) "મજ્ઝિમ નિકાય" માં લખ્યું છે કે–મહાવીરના ઉપાલી નામના શ્રાવકે બુદ્ધદેવની સાથે શાસ્ત્રાર્થ કર્યો હતો.

(૪) "અનુગુત્તર નિકાય" માં જૈન શ્રાવકોની હકીકત મળે છે, અને જૈન શ્રાવકોના ધાર્મિક આચાર–વિચારનું વર્ણન વિસ્તાર પૂર્વક મળે છે.

(૫) "સમન્ન ફલ" નામે બૌદ્ધ સૂત્રમાં બૌદ્ધોએ એક ભૂલ કરી છે. તેઓએ લખ્યું છે કે–મહાવીરે જૈનધર્મમાં ચાર મહાવ્રતોનો ઉપદેશ કર્યો, પરંતુ આ ચાર મહાવ્રત * મહાવીરથી ૨૫૦ વર્ષ પહેલાં થઈ ગએલ પાર્શ્વનાથ પ્રભુના વખતમાં હતાં. આ ભૂલ બહુજ ઉપયોગી છે કેમકે તે ભૂલથી આપણા ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૨૩ મા અધ્યયનની એ વાત સિદ્ધ થઈ જાય છે કે–૨૩ મા તીર્થંકર પાર્શ્વનાથ ભગવાનના અનુયાયીઓ મહાવીર પ્રભુના વખતમાં મોજુદ હતા.

(૬) બૌદ્ધોનાં કેટલાંએ સૂત્રોમાં અનેક જગાએ, બૌદ્ધોએ જૈનોને પોતાના હરીફ માન્યા છે; પરંતુ કોઈપણ જગાએ જૈનધર્મને બૌદ્ધધર્મની શાખા, કે જૈન એ નવો ધર્મ છે એમ લખ્યું નથી.

(૭) મંખલી પુત્ર ગોશાળો મહાવીરનો શિષ્ય હતો,

---

* આ વાત જૈન સાધુઓના મહાવ્રત સંબંધી છે. પાર્શ્વનાથ ભગવાનના વખતમાં સાધુઓને ચાર મહાવ્રત હતાં–(૧) અહિંસા, (૨) સત્ય, (૩) અસ્તેય, (૪) અપરિગ્રહ. પાર્શ્વનાથ ભગવાનના ચાર મહાવ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય નામે એક મહાવ્રત વધારીને મહાવીર પ્રભુના વખતથી પાંચ મહાવ્રત થયાં. મહાવીર પ્રભુ પહેલાં બ્રહ્મચર્ય વ્રત, ચોથા અપરિગ્રહ વ્રતમાં આવી જતું હતું.

(૨) શંકરાચાર્યે પોતે સ્પષ્ટ શબ્દોમાં લખ્યું છે કે-જૈનધર્મ બહુજ જુનો ધર્મ છે, કેમકે શંકરાચાર્યે વેદવ્યાસના વેદાન્ત સૂત્રો પર જે ભાષ્ય બનાવ્યું છે, તે ભાષ્યના ૨ જા અધ્યાયના ૨ જા પદના ૩૩ થી ૩૬ સુધીના શ્લોકો જૈન-ધર્મના વિષયમાં છે.

આવાં અકાટય અને સરસ પ્રમાણોની હાજરીમાં કોઈ પણ સમજદાર માણસ એમ કહેવાની હિમ્મત નજ કરી શકે કે-જૈનધર્મની ઉત્પત્તિ શંકરાચાર્યના વખતમાં અથવા તેમની પછી થઇ છે.

જૈનધર્મ બોદ્ધધર્મની શાખા નથી.

આવીજ રીતે જૈન ધર્મ એ બોદ્ધ ધર્મની શાખા નથી, પરંતુ તે બોદ્ધધર્મથી બહુજ પ્રાચીન ધર્મ છે. બોદ્ધોના ધર્મશાસ્ત્રોમાં જૈનોનાં અને જૈન સિદ્ધાંતોના જે ઉલ્લેખો (હકીકતો) મળે છે, તે પરથી પ્રોફેસર જેકોબીએ તે સ્વકૃત જૈન ગ્રંથોની ભૂમિકામાં અનેક સ્થાનો પર આપી, ઉલ્લેખવાર પૂર્વક સિદ્ધ કરી બતાવ્યું છે કે-જૈનધર્મ એ બોદ્ધધર્મ કરતાં પ્રાચીન છે પ્રોફેસર જેકોબીની દલીલોનો સાર નીચે મુજબ છે —

(૧) "અંગુત્તર નિકાય" નામના બોદ્ધ ગ્રંથના ૩ જા અધ્યાય ૭૪ મા શ્લોકમાં વૈશાલીના એક વિદ્વાન રાજકુમાર અભય, નિગ્રંથ અથવા જૈનોના કર્મ સિદ્ધાંતનું વર્ણન કરે છે.

(૨) "મહાવગ્ગ" ના છઠ્ઠા અધ્યાયમાં લખ્યું છે કે-વૈશાલીના સિંહ નામના [illegible] બુદ્ધદેવની મુલાકાત કરી [illegible]

(૩) "મજ્જિઝમ નિકાય" માં લખ્યું છે કે–મહાવીરના ઉપાલી નામના શ્રાવકે બુદ્ધદેવની સાથે શાસ્ત્રાર્થ કર્યો હતો.

(૪) "અનુગુત્તર નિકાય" માં જૈન શ્રાવકોની હકીકત મળે છે, અને જૈન શ્રાવકોના ધાર્મિક આચાર–વિચારનું વર્ણન વિસ્તાર પૂર્વક મળે છે.

(૫) "સમન્ન ફલ" નામે બૌદ્ધ સૂત્રમાં બૌદ્ધોએ એક ભૂલ કરી છે. તેઓએ લખ્યું છે કે–મહાવીરે જૈનધર્મમાં ચાર મહાવ્રતોનો ઉપદેશ કર્યો, પરંતુ આ ચાર મહાવ્રત * મહાવીરથી ૨૫૦ વર્ષ પહેલાં થઈ ગએલ પાર્શ્વનાથ પ્રભુના વખતમાં હતાં. આ ભૂલ બહુજ ઉપયોગી છે કેમકે તે ભૂલથી આપણા ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૨૩ મા અધ્યયનની એ વાત સિદ્ધ થઈ જાય છે કે–૨૩ મા તીર્થંકર પાર્શ્વનાથ ભગવાનના અનુયાયીઓ મહાવીર પ્રભુના વખતમાં મોજુદ હતા.

(૬) બૌદ્ધોનાં કેટલાંએ સૂત્રોમાં અનેક જગાએ, બૌદ્ધોએ જૈનોને પોતાના હરીફ માન્યા છે; પરંતુ કોઈપણ જગાએ જૈનધર્મને બૌદ્ધધર્મની શાખા, કે જૈન એ નવો ધર્મ છે એમ લખ્યું નથી.

(૭) મંખલી પુત્ર ગોશાળો મહાવીરનો શિષ્ય હતો,

---

* આ વાત જૈન સાધુઓના મહાવ્રત સંબંધી છે. પાર્શ્વનાથ ભગવાનના વખતમાં સાધુઓને ચાર મહાવ્રત હતાં–(૧) અહિંસા, (૨) સત્ય, (૩) અસ્તેય, (૪) અપરિગ્રહ. પાર્શ્વનાથ ભગવાનના ચાર મહાવ્રતોમાં બ્રહ્મચર્ય નામે એક મહાવ્રત વધારીને મહાવીર પ્રભુના વખતથી પાંચ મહાવ્રત થયાં. મહાવીર પ્રભુ પહેલાં બ્રહ્મચર્ય વ્રત, ચોથા અપરિગ્રહ વ્રતમાં આવી જતું હતું.

પરંતુ પાછળથી તે પાખંડી–ધર્મદ્રોહી થઈ ગયો હતો. ગોશાળા અને તેના સિદ્ધાંતો વિષે બૌદ્ધધર્મના સૂત્રે અનેક જગાએ ઉલ્લેખ મળે છે.

(૮) બૌદ્ધોએ મહાવીરના શિષ્ય સુધર્મા સ્વામીના [illegible] અને મહાવીરના નિર્વાણ સ્થાનનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે.

પ્રોફેસર જેકોબીએ જૈનધર્મની પ્રાચીનતા બાબત [illegible] પ્રમાણો આપ્યાં છે તેમાંથી ફક્ત થોડાંજ પ્રમાણોનો ઉલ્લેખ ઉપર કરેલ છે. આ પ્રમાણોથી ચોક્કસ સાબિત થાય છે કે જૈનધર્મ એ બૌદ્ધધર્મની શાખા નથી, પણ બૌદ્ધધર્મ [illegible] બહુજ પ્રાચીન ધર્મ છે.

હવે હું એ બતાવીશ કે હિન્દુઓના શાસ્ત્રો ઉપર [illegible] વાત બાબતમાં શું કહે છે હિન્દુ શાસ્ત્રો જૈનધર્મને [illegible] ધર્મની શાખા હોવાનું [illegible] બતાવતા નથી [illegible] શાસ્ત્રોમાં દરેક જગાએ આ બન્ને ધર્મોને [illegible] અલગ [illegible] એક બીજાથી સ્વતંત્ર બતાવેલ છે. [illegible] [illegible]

[illegible]

ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે–પિહિતાશ્રવ નામે જૈન સાધુને બુદ્ધકીર્તિ નામે એક વિદ્વાન શિષ્ય હતો. આ બુદ્ધ કીર્તિએ બૌદ્ધ ધર્મની સ્થાપના કરી હતી. જે વખતે બુદ્ધકીર્તિ પલાશ નગરમાં સર્યુ નદીને કિનારે તપસ્યા કરી રહ્યા હતા, તે વખતે તેણે એક મરેલી માછલીને પાણી ઉપર તરતી જોઈ. તેણે પોતાના મનમાં વિચાર કર્યો કે–આ મરેલી માછલીને ખાવામાં હિંસા ન લાગી શકે, કેમકે તે તો જીવ રહિત છે. તેણે તરતજ તપસ્યા છોડી દીધી અને પોતાનામાં અને જૈન સાધુઓમાં ભિન્નતા બતાવવા માટે ભગવાં વસ્ત્ર ધારણ કર્યા, અને એક નવા ધર્મનો પ્રચાર કર્યો, કે જે ધર્મ તેના નામ ઉપરથી બૌદ્ધ ધર્મ કહેવાયો. એક જૈન " પટ્ટાવલી " ના કહેવા મુજબ પિહિતાશ્રવ પાર્શ્વનાથ પ્રભુના અનુયાયી હતા, અને મહાવીરના વખતમાં વિદ્યમાન હતા. બુદ્ધ કીર્તિ પિહિતાશ્રવના શિષ્ય હતા, જેથી મહાવીરના વખતમાં વિદ્યમાન હોય તે બનવા જોગ છે. આ ઉપરથી એમ કહેવા માગીએ તો કહી શકાય કે–બૌદ્ધધર્મના મૂળ સ્થાપનાર એક જૈન સાધુ હતા. આ વાતની મજબુતી કરનાર બીજા વધારે પ્રમાણો મળતાં નહિ હોવાથી સંભવ છે કે–કોઇ વિદ્વાનો આ કથાની સત્યતા બાબત શંકા કરે. પરંતુ તેથી પણ બૌદ્ધધર્મ કરતાં જૈન ધર્મ વધારે જુનો છે, તે વાતને કોઇ અડચણ આવતી નથી.*

* જૈન ધર્મના સાધુ બુદ્ધકીર્તિએજ બૌદ્ધધર્મ સ્થાપ્યો છે, એમ અમારૂં કહેવું નથી. અમે તો અહિં જૈન ગ્રંથોમાં આ બાબત શું લખ્યું છે, તેજ ફક્ત અહિં બતાવ્યું છે. આ કથા કદાચ ખોટી હોય તો પણ ઉપર આપેલ અનેક પ્રમાણોથી અમે સાબિત કર્યું છે કે–બૌદ્ધધર્મ કરતાં જૈનધર્મ પ્રાચીન છે.

જૈનધર્મ હિન્દુ ધર્મથી પ્રાચીન છે.

કોઈ વિદ્વાનોનો એવો મત છે કે-જૈન એ હિન્દુ ધર્મની શાખા છે, અને જૈનના મૂળ સ્થાપનાર પાર્શ્વનાથ (ઈ. સ. પૂર્વે ૮૭૭-૭૭૭) છે. આ કલ્પના પણ આધાર વગરની જ છે. અમુક સિદ્ધાન્તો સરખા છે તેથી જેમ લૈસેન, વાર્થ, વેબર વગેરે વિદ્વાનોએ જૈનધર્મને બૌદ્ધધર્મની શાખા માની લીધી હતી તેવીજ રીતે બુહલર અને જેકૉબીની માન્યતા હતી કે જૈનધર્મ એ હિન્દુ ધર્મની શાખા છે, પરન્તુ ફક્ત સિદ્ધાંતોનું સરખાપણું એ કાંઇ તેઓની માન્યતાને સિદ્ધ કરી શકે નહિ. તેમજ વળી કેટલીએ જરૂરી બાબતોમાં જૈન અને હિન્દુ ધર્મના તત્વોમાં ઘણો ફેર છે-આ પ્રોફેસરોએ જૈન અને હિન્દુ સિદ્ધાન્તોને સરખા માની લીધાં, આ ઉપરથી ખાત્રી થાય છે કે-તેઓને આ બન્ને ધર્મનું ફક્ત ઉપર ચોટીયું જ્ઞાનજ હતું સાચી વાત તો એ છે કે, જૈનધર્મ એ હિન્દુ ધર્મ કરતા ઘણોજ પ્રાચીન ધર્મ છે, અને આ વાતના અનેક પ્રમાણો હું નીચે આપુ છું:--

જૈનધર્મ રામચંદ્રજીના વખતમાં હતો.

(૧) હિન્દુ પુરાણોમાં "યોગ વાસિષ્ઠ" અને બીજા અનેક સ્થળોમાં જૈન ધર્મ સંબંધી દૃષ્ટાન્ત અનેક જગ્યાએ આવે છે

મહાભારતના આદિ પર્વના ૩ જા અધ્યાયમાં [illegible] [illegible] મા એક જૈન મુનિનો [illegible] ([illegible]) [illegible]

રામાયણમાં પણ જૈન સાધુઓના ઉલ્લેખ મળે છે. એમ કહેવાય છે કે, મહાભારત ઇ. સ. પૂર્વે ૩૦૦૦ વર્ષ પહેલાં બનેલ છે, અને શ્રી રામચંદ્રજી, મહાભારત પહેલાં ૧૦૦૦ વર્ષે વિદ્યમાન હતા. આ ઉપરથી ખાત્રી પૂર્વક એમ કહી શકાય કે, જૈનધર્મ રામચંદ્રજી જેટલો પ્રાચીન તો છેજ.

જનધર્મ પાણિનીથી પણ ઘણા વખત પહેલાંનો છે.

(૨) પ્રસિદ્ધ વ્યાકરણશાસ્ત્રી પાણિનીએ પોતાના બનાવેલ "અષ્ટાધ્યાયી" નામે ગ્રંથમાં, શાકટાયનનો હવાલો અનેક જગાએ દીધો છે. આ શાકટાયન એક જૈન વ્યાકરણ-શાસ્ત્રી હતા, કે જે પાણિની પહેલાં ઘણે વખતે થએલ છે. શાકટાયનનું નામ "ઋગ્વેદની પ્રતિ-શાખ્યોમાં." "યજુર્વેદ" માં અને યાસ્કના "નિરૂક્ત"માં આવેલ છે. કોઈ વિદ્વાનોનો મત છે કે, પાણિની ઇ. સ. પૂર્વે ૮૦૦ વર્ષે વિદ્યમાન હતા, અને કોઈ વિદ્વાન, પાણિનીનો સમય ઈ. સ. પૂર્વે ૨૦૦૦ નો કહે છે. પાણિની પહેલાં કેટલીએ સદી ઉપર યાસ્ક થઈ ગએલ છે. રામચંદ્ર ઘોષે પોતાના બનાવેલ "Peep into the Vedic Age નામના પુસ્તકમાં લખ્યું છે કે, યાસ્કે બનાવેલ "નિરુક્ત" ગ્રંથને હું બહુજ જુનો સમજું છું. આ ગ્રંથ વેદોને છોડીને સંસ્કૃતનાં જુનાં સાહિત્યની સાથે સંબંધ રાખે છે.

આ ઉપરથી એ સિદ્ધ થાય છે કે-યાસ્કથી પણ ઘણા વખત પહેલાં જૈન ધર્મ હતો જ.

(૩) કેટલાએ "બ્રહ્મસૂત્રો"માં પણ જૈનધર્મનો ઉલ્લેખ મળે છે. દાખલા તરીકે-"એતરેય બ્રહ્મ" નામે ગ્રંથમાં

લખ્યું છે કે, કેટલાક યતિઓને ગીધડાં પાસે [illegible] આવ્યા હતા અને આવી રીતે તેમના પ્રત્યે ખરાબ [illegible] ચલાવવામાં આવી હતી.

(૪) ડૉક્ટર રાજેન્દ્રલાલ મિત્રે "યોગ સૂત્રની [illegible]" નામે ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે, "સામવેદ"માં એક એવું વર્ણન આવે છે કે જે યતિ બલિદાન દેવાના કાર્યને [illegible] સમજતો હતો.

(૫) "ॐ पवित्रं नग्नमुपवि (ई) प्रसामहे येषं (नग्नये) जातिर्येषां वीरा ॥"

(૬) આ સિવાય આ વેદામાં જૈનોના પહેલા [illegible] બાવીશમા તીર્થંકર ઋષભદેવ અને અરિષ્ટનેમિના [illegible] આવેલ છે:—

(क) "ॐ नमोऽर्हन्तो ऋषभो ॐ ऋषभं पवित्रं [illegible] नग्नं यज्ञेषु नग्नं परमं माहसं स्तुतं वारं शत्रुंजयं [illegible] रिन्द्रमाहुरिति स्वाहा" અધ્યાય ૨૫ મં. ૧૯ [illegible]

(ख) ॐ रक्ष रक्ष अरिष्टनेमि स्वाहा। वामदेव [illegible] [illegible]मनुविधीयते सोऽस्माकं अरिष्टनेमि स्वाहा ॥

[illegible]

[illegible]

જા પદના સૂત્ર ૩૩ થી ૩૬ માં જૈનોના સ્યાદ્વાદ ન્યાયનો ઉલ્લેખ આવે છે.

(સૂત્ર ૩૩) नैकस्मिन्नसंभवात्—"એકજ વસ્તુમાં એકજ સમયે પરસ્પર વિરૂદ્ધ ગુણ હોવો, અસંભવિત છે, એટલા માટે આ સિદ્ધાંત માની શકાય નહિ." અહિં 'સ્યાત્ અસ્તિ અને સ્યાત્ નાસ્તિ'ના જૈન સિદ્ધાન્ત ઉપર આક્ષેપ કરેલો છે.

(સૂત્ર ૩૪) एवं चऽऽत्माकार्त्स्न्यम्— "અને આવીજ રીતે (જૈન તત્ત્વની સમજણ પ્રમાણે એ સિદ્ધાન્ત નિકળશે કે) આત્મા (જે શરીરોમાં) રહે છે (તેને માટે) તે તેના પ્રમાણમાં નાનો અગર તો મોટો હોય છે."

(સૂત્ર ૩૫) न च पर्यायादप्यविरोधो विकारादिभ्यः— "હવે જો એમ માની લઈએ કે, આકાર વારંવાર બદલતો રહે છે, તો પણ પરસ્પર વિરોધ (થવાની મુશ્કેલી) દૂર થઈ શકતો નથી. એટલા માટે એ માનવું પડશે કે, આત્મામાં જરૂર સુજબ ફેરફાર થતા રહે છે."

(સૂત્ર ૩૬) अन्त्यावस्थितेश्चोभय नित्यत्वाद् विशेषः— માની લઇએ કે છેલ્લો આકાર એક સરખોજ રહે છે તોપણ આ સિદ્ધાંત કબુલ થઇ શકે તેમ નથી, કેમકે ફરી તેજ તર્કને અનુસારે આત્મા અને શરીર બન્નેને સ્થાયી માનવા પડશે."

અહિં એ યાદ રાખવાની જરૂર છે કે, ઉપરનાં સૂત્રોમાં જૈનોના સ્યાદ્વાદ સિદ્ધાંતને વિકૃત રૂપ આપ્યું છે. "બ્રહ્મસૂત્રો"ના ટીકાકાર શંકરાચાર્ય વગેરેએ ઉપરના જૈન સિદ્ધાંતોની આલો-

ચના અને મશ્કરી કરવામાં ભારે અન્યાય કર્યો છે. કે
તેઓએ સ્યાદ્વાદ સિદ્ધાંતોના આશયને તોડી મરડીને બ
નાખ્યો છે. અમે ઉપર જે દલીલો આપી છે તેથી આ
બરોબર સિદ્ધ થાય છે કે, જો વૈદિક કાળમાં જૈનધર્મનો પ્ર
ન હોત તો આપણને ઉપરનાં પ્રમાણો ન મળત.

જૈનોનો સ્યાદ્વાદ ન્યાય કે જે એક બહુજ કઠણ સિદ્ધ
છે, તે તરફ વેદવ્યાસજી જેવા એક પ્રખ્યાત વિદ્વાનનું
ધ્યાન ખેંચાયું, અને આ સ્યાદ્વાદ સિદ્ધાન્તને
પ્રખ્યાતિ પામતાં તો જરૂર અનેક સદીઓ વીતી ગઈ હ

એટલા ઉપરથી એ નક્કી છે કે, સ્યાદ્વાદ સિદ્ધાંત
જે જૈનધર્મનું એક મૂખ્ય અંગ છે, તે સિદ્ધાંત "બ્રહ્મસૂત્ર
બન્યાં તે સમય પહેલાં પણ મોજુદ હતો. આ ઉ
તેમજ વેદોમાં જૈનધર્મ સબંધી મળતા ઉલ્લેખોથી, આ
નિશ્ચયપૂર્વક સિદ્ધ થઈ જાય છે કે, વેદ કે જે
જુના ગણાય છે, તેનાથી પણ બહુ જમાન પહેલાં જૈન
ધર્મના સિદ્ધાન્ત હતા. આ ઉપરથી એમ કહી શકા
વૈદિક જૈન ધર્મની કોઈ કોઈ વાતો પોતામાં લીધી હ

જૈનધર્મ સંસારના દરેક ધર્મથી પ્રાચીન છે.

જૈનધર્મ એ સંસારના દરેક ધર્મથી પ્રાચીન છે. [illegible]

[illegible]

ભગવાન્ ઋષભદેવ મનુષ્ય જાતિના પહેલા ગુરૂ હતા.

જૈન શાસ્ત્રો મુજબ ભગવાન્ ઋષભદેવ સ્વામી મનુષ્ય જાતિના પહેલા જૈનધર્મ ગુરૂ હતા. અને આ વાતની સાક્ષી ખુદ બ્રાહ્મણોનાજ ગ્રંથો આપે છે. "ભાગવત પુરાણ" ના ૫ મા સ્કંધના ૩–૬ અધ્યાયમાં લખ્યું છે કે, દુનિયાની શરૂઆતમાં બ્રહ્માએ સ્વયંભૂ, મનુ અને સત્યરૂપાને ઉત્પન્ન કર્યા. ઋષભદેવ તેમનાથી પાંચમી પેઢીએ થયા, જે ઋષભદેવે જૈનધર્મનો પ્રચાર કર્યો. "વાચસ્પત્ય" ગ્રંથમાં ઋષભદેવને જિનદેવ કહ્યા છે, અને "શબ્દાર્થ ચિન્તામણી" ગ્રંથમાં ઋષભદેવને આદિ જિનદેવ કહ્યા છે.

હવે આ ઉપરથી આપણે એ અનુમાન કાઢીએ કે, પહેલા જૈન તીર્થંકર અને જૈનધર્મના સ્થાપનાર ઋષભદેવ કે જેને "ભાગવત પુરાણ"માં સ્વયંભૂ તથા મનુની પાંચમી પેઢીએ બતાવ્યા છે, તે માનવ જાતિ માત્રના પહેલા ગુરુ હતા; તો મારો વિશ્વાસ છે કે, આમ કહેવામાં કોઈ જાતની અત્યુક્તિ થતી નથી.

જૈનધર્મ અનાદિનો છે.

પરંતુ આ ઉપરથી એમ ન સમજવું કે, જૈનધર્મનો પ્રચાર ઋષભદેવના વખતથી જ થયો અને તે પહેલાં જૈનધર્મ હતો જ નહિ કારણ કે જૈનોનું માનવું એમ છે કે, યુગોનો ક્રમ (જેને જૈનો ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણી કહે છે) અનાદિ કાળથી ચાલ્યો આવે છે અને અનંત કાળ સુધી રહેશે આ પ્રત્યેક યુગમાં ૨૪ તીર્થંકરો જન્મ લેતા રહે છે અને જૈન ધર્મનો પ્રચાર પણ કરતા રહે છે.

હવે જે કેટલાકોની એ માન્યતા છે કે, 'પ્રાચીન હિંદે સહુથી પહેલો વેદ ધર્મ છે' તે બાબત અહિં વિચાર કરીએ. ઘણાઓની એવી માન્યતા છે કે, વેદ ધર્મ સહુથી પહેલું હતો, પણ તે તેઓનો ભ્રમ છે. ખુદ વેદોમાં જ આ બાબતના સંતોષકારક પ્રમાણો મળે છે. જેમાં લખ્યું છે કે, વેદ ધર્મની પહેલાં અને વેદ ધર્મની સાથોસાથ બીજા ધર્મો પણ હયાતિમાં હતા. જો તે મુજબ ન હોત તો આપણને વેદ ધર્મના વખતમાં એવા મનુષ્યોની હકીકત ન મળત કે જે મનુષ્યોના સિદ્ધાંતો વેદધર્મથી વિરૂદ્ધ હતા. તેના થોડા દાખલા નીચે મુજબ છે:—

(૧) "अग्निषोमियं पशुर्हिंस्यात्" એટલે કે-એના પશુઓની હિંસા ન કરવી જોઈએ, કે જે પશુના દેવ અગ્નિ અને સોમ છે.

(૨) "मा हिंस्यात् सर्वभूतानि" એટલે કે કોઈ પ્રાણીની હિંસા ન કરવી જોઈએ.

(૩) ઋગ્વેદનું ૧ લું મંડળ, ૨ જો અષ્ટક, ૧૦ મો [illegible] ૨૩, [illegible] [illegible]

(૪) ઋગ્વેદનું ૮ મું મંડળ, ૧૦ મો [illegible]

(૫) ઋગ્વેદનું ૩ જું અષ્ટક, ૩ જો અધ્યાય, ૨૧ મો વર્ગ, ઋચા ૧૪માં એવા મનુષ્યોનો ઉલ્લેખ છે કે જેઓ કિક્ત અથવા મગધ દેશમાં રહેતા હતા અને યજ્ઞ, દાનાદિની નિંદા કરતા હતા.

અમે અમારા મતના ટેકામાં વેદોમાંથી બીજા પણ અનેક દાખલાઓ આપી શકીએ છીએ. આ બધાથી શું સિદ્ધ થાય છે? આથી નિઃશંક એજ સિદ્ધ થાય છે કે, પ્રાચીન હિંદમાં, વેદધર્મ સઘળા ધર્મથી પ્રાચીન હોવાની વાત ખોટી છે.

ઉપર આપણે વેદોમાંથીજ દીધેલાં પ્રમાણો આ વાતને સાબિત કરે છે કે, જૈનધર્મ ઘણાજ જુના કાળથી ચાલ્યો આવતો ધર્મ છે. અને જે વેદ ધર્મને પ્રાચીન કહેવામાં આવે છે, તે વેદ ધર્મના પહેલાં પણ જૈન ધર્મ હતોજ.

જૈનધર્મનો અન્યધર્મની સાથે મુકાબલો.

જૈનધર્મના પૂર્વના ઈતિહાસ તરફ આપણે જોઇએ તો ખબર પડશે કે, અન્યધર્મીઓના દ્વેષને લઈને જૈનધર્મને તેમની સામે ટક્કર ઝીલવી પડી હતી. કારણકે આખી દુનિયામાં જૈન એ એકજ એવો ધર્મ છે કે જે બહુ જોર પૂર્વક કોઈપણ જીવની હિંસા કરવાની મના કરે છે. બાકીના બીજા બધા ધર્મો કોઈને કોઈ રૂપમાં હિંસા કરવાનું કહે છે. આ ઉપરાંત જૈન ધર્મ, અહિંસાનો સર્વ શ્રેષ્ઠ અને કલ્યાણકારી સિદ્ધાંતનો ઉપદેશ કરીને જ અટકી નહિ રહેતાં, તેનાથી પણ આગળ વધીને આ અહિંસાના સિદ્ધાંતને ખૂબ સાવધાનીથી વ્યવહારમાં મૂકી, તે સિદ્ધાંતને ખૂબ પ્રખ્યાતી આપી.

વેદધર્મે (કે જે ઈશ્વરીજ્ઞાન હોવાનો દાવો કરે છે) જીવોની સાથે અનેક જગાએ બહુજ નિર્દયતાનું આચ કર્યું છે. એટલુંજ નહિ પણ, સર્વશ્રેષ્ઠ એવા મનુષ્યને બલિદાન દેવાની વાતો કરી છે. એક વખતે જે ગા બ્રાહ્મણો પવિત્ર સમજતા હતા, તે ગાયને પ્રાચીન ઋષિ બહુજ નિર્દયતા પૂર્વક બલિદાન માટે મારી નાખતા હ અને આ બલિદાનના માંસને 'પુરો ડાશ' કહેનાર ઋષિઓ તે માંસને ખાઈ પણ લેતા. અને તેમાં તેઓ વાંક ન હતો, કારણકે વેદમાં એવી અમાનુષિક ક્રિયાન ઉપદેશ હતો. આજ કારણે જૈનો આવા વેદોને 'હિં શ્રુતિઓ'ના નામથી ઓળખાવતા.

હિંદુ ધર્મ શાસ્ત્રો એવા એવા સિદ્ધાંતોથી ભર્યા પ છે કે જે સિદ્ધાંતો પોતાના અનુયાયીઓને, કલ્પિત દેવ-દે ઓને પ્રસન્ન કરવા માટે નિર્દયપણે નિરપરાધી પશુઓનાં દે વધ કરાવવાની આજ્ઞા કરે છે.

આવા નિર્દય સિદ્ધાન્તોને [illegible]

નિષેધ કર્યો, વેદોના કઠોર રિવાજોના મૂળ પર એક જબરજસ્ત ઘા કરી તે મૂળને ડાલડાલ કરી નાખ્યું, આવા નિર્દય ધર્મ પ્રચારકોનો તે રિવાજોમાં રહેલો સ્વાર્થ દુનિયાને પ્રત્યક્ષ દેખાડી આપ્યો, જાતિભેદને ઠોકરે મારી જૈનધર્મના દરવાજા સર્વ જીવોને માટે ખુલ્લા કરી નાખ્યા, અને સાર્વજનિક દયાભાવ અને ભ્રાતૃભાવ (કે જે જૈનધર્મની ખાસ ખૂબીઓ છે, તે)નો દૂરદૂર સુધી ફેલાવો કર્યો. સાર એ છે કે જૈનધર્મે દરેક પ્રાણી માત્રને પોતાની પવિત્ર અને શીતળ છાયા નીચે આશ્રય આપ્યો.

જૈનધર્મ સંબંધી જુઠી વાતો ફેલાવવાનું કાર્ય.

આવી રીતના હિન્દુધર્મ ઉપરના જૈનધર્મના આક્રમણથી જૈનધર્મના અનેક શત્રુઓ ઉત્પન્ન થયા, અને તેને લઈને જૈનધર્મને બહુજ નુકશાની સહન કરવી પડી. આ શત્રુઓએ, જૈનધર્મની નિંદા કરવાનો તેમજ જૈનધર્મ વિષે ખોટા અને ભયંકર ભ્રામક વિચારો ફેલાવવાનો કોઈ પણ પ્રસંગ જવા દીધો નહિ. તેઓએ જૈન સિદ્ધાંતોની બહુજ બદનામી કરી અને જૈનધર્મના વિષયમાં દરેક પ્રકારનો વિરોધી ભાવ પેદા કરવામાં કોઈ વાતની કસર રાખી નહિ.

ઈર્ષા અને દ્વેષને લઈને કોઈ કોઈ લોકોએ તો ત્યાં સુધી લખી માર્યું કે "હસ્તિના તાડ્યમાનોઽપિ ન ગચ્છેજ્જૈન મંદિરમ્" એટલે કે, સામેથી માર માર કરતો હાથી ચાલ્યો આવતો હોય તોપણ પોતાની રક્ષાને માટે જૈન મંદિરમાં ન જવું.

સંસ્કૃત નાટકો વાંચવાથી ખબર પડે છે કે, તે નાટકોમાં

કેટલીએ જગાએ જૈન યતિઓને હલકા દરજ્જાના નોકરો તેમજ ચોરોનો પાઠ દેવામાં આવ્યો છે, અને આ રીતે આખા હિન્દુ સાહિત્યમાં જૈન યતિઓને હલકા દરજ્જાનાં ગણ્યા છે અને તિરસ્કારની દૃષ્ટિએ તેમના તરફ જોવાયું છે. આ વાતોથી નક્કી થાય છે કે, જે જૈનોએ દર્શનશાસ્ત્ર, નીતિશાસ્ત્ર, ન્યાયશાસ્ત્ર, અધ્યાત્મવિદ્યા, શિલ્પવિદ્યા, [illegible] અને ફલિત જ્યોતિષ, વ્યાકરણ, કોષ, અલંકાર અને બીજા અનેક અનેક વિષયો પર મોટા મોટા વિદ્વાનોએ ગ્રંથો સંસ્કૃતમાં લખી [illegible] તે જૈનોની સાથે આ પ્રકારનું વિરોધ [illegible]

મહાવીરના નિર્વાણ [illegible] શ્રી જંબૂ સ્વામી, પ્રભવસ્વામી, [illegible] હિન્દુ [illegible] પ્રખર પ્રતિ[illegible] સૂર્ય સમાન [illegible] વિરોધીઓના હૃદયમાં પણ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન [illegible] મહાત્માઓ [illegible] પ્રભાવથી વિરોધીઓના અભિમાન [illegible] અને એમનું [illegible] (પ્રમાણ) [illegible] ધર્મવાળા [illegible] પ્રધાન સિદ્ધાંત [illegible]

તેઓએ કેટલીએ સદીઓ સુધી પોતાના અગાધ પાંડિત્ય અને ખૂબ પરિશ્રમથી બીકણ અને હલકી મનોવૃત્તિવાળા વિરોધીઓ તરફથી થતા હુમલાઓની સામે પણ પોતાની મર્યાદાને જાળવી રાખી, જેને માટે તેઓ ધન્યવાદને પાત્ર છે.

હિંદુ અને અન્યધર્મી રાજાઓ પર જૈન ધર્મનો પ્રભાવ.

આ મહાન્ વિદ્વાનોનો એવો પ્રભાવ હતો કે, જેને લઈને કુમારપાળ આદિ અનેક શક્તિશાળી રાજાઓ જૈન-ધર્મી થઈ ગયા. અને તેઓના હૃદયમાં દયાભાવ એટલો જોરથી વહેવા લાગ્યો કે, તેઓએ જૈનોના નિવાસ સ્થાનો આગળ પશુ હિંસા ન કરવાના પરવાનાઓ (આજ્ઞા-પત્રો) કરી આપ્યા. કેટલાએ મુસલમાન બાદશાહોએ આવાં આજ્ઞા-પત્રોદ્વારા આખા હિંદમાં જ્યાં જ્યાં જૈનો રહેતા હોય ત્યાં ત્યાં પર્યુષણપર્વના દિવસોમાં પશુહિંસા ન કરવાના આજ્ઞા-પત્રો પ્રગટ કર્યાં હતાં. સમ્રાટ અકબરનું એક એવું ફરમાન આજે પણ મોજુદ છે. કેટલાંક દેશી રાજ્યોમાં આજે પણ જૈનોનો આ હક્ક ચાલ્યો આવે છે.

ટૉડ સાહેબે બનાવેલ "રાજપુતાનાનો ઇતિહાસ" નામે પ્રસિદ્ધ ગ્રંથ વાંચવાથી ખબર પડે છે કે, તે વખતના રજપુત રાણાઓ અને મહારાણાઓ ઉપર જૈનોનો આથી પણ વિશેષ પ્રભાવ પડતો હતો.

મોટા મોટા રજપુત રાજાઓએ જૈન સાધુઓને ઘણાએ અગત્યના ધાર્મિક હક દીધા હતા. જૈનોના ઉપાશ્રયની પાસેથી કોઈપણ મનુષ્ય વધ કરવા માટે કોઈ પણ જાતનું

પશુ લઈ જઈ શકતો ન હતો. ઘણા ફરમાનોમાંથી હું [illegible] ફક્ત એક જ ફરમાનનો ઉલ્લેખ કરૂં છું કે જે [illegible] મહારાણાશ્રી રાજસિંહજીએ કરી આપ્યું હતું. તે [illegible] મતલબ એ છે કે જૈનોના ઉપાશ્રયો પાસેથી કોઇ પણ [illegible] માદા પશુવધ કરવા માટે લઈ જવામાં આવશે, તે પશુને [illegible] કરી દેવામાં આવશે. (અર્થાત્ તેને કોઈ જાનથી [illegible] શકશે નહિ.) અત્યારે પણ કેટલાએ દેશી રાજ્યોમાં [illegible] હુકો ચાલુ છે કે, જે શેરીઓ અગર બજારોમાં જૈનો [illegible] હોય તે મહોલ્લામાં થઈને, મારવા માટે જાનવર લઈ જવાય નહિ. એટલે કે સાહિત્યની વૃદ્ધિ કરીને, ઘણાએ [illegible] રાજાઓને જૈનધર્મી બનાવીને, તેમજ નિરપરાધી [illegible] જાનવરોની રક્ષા કરીને, અને હિંદના ખુણા-ખુણામાં [illegible] ધર્મનો પ્રચાર કરીને જૈનોએ મનુષ્ય માત્રનું [illegible] કલ્યાણ કર્યું છે

જૈનોનો ઉપહાસ અને તેમના પર અત્યાચાર

પરંતુ કાળની [illegible] બહુ વિચિત્ર [illegible] ધર્મને [illegible] [illegible]

ઉતારી પાડવાની દરેક કોશીશ કરી. તે વખતની સ્થિતિનું આ તો નામ માત્રજ દિગ્દર્શન છે, તોપણુ જૈનોના હરિફોએ જૈનો ઉપર જે જે અત્યાચારો કર્યા છે, તેનું અનુમાન આ ઉપરથી સ્હેજે થઇ શકે છે.

જૈનધર્મનું સાહિત્ય મળતું નથી.

રખેને બચી રહેલું સાહિત્ય નાશ પામે, તે બીકથી જૈનોએ પોતાનું સાહિત્ય ભંડારો (ભોંયરા)માં છુપાવી દીધું. કેટલાએ અમૂલ્ય હસ્ત લિખિત ગ્રંથો કીડાના ખોરાક બની ગયા. આજે પણુ જે બહુ મૂલ્ય જૈન સાહિત્ય બચી રહેલું છે, તે વિદ્વાનોને મળી શકતું નથી. કેમકે આ સાહિત્ય-ભંડારોના માલિકો બીજાઓને પોતાના ગ્રંથો બતાવવામાં પક્ષપાત અને વિરોધ કરે છે. તે અત્યાચારવાળા જમાનામાં આવી રીતે કરવાની જરૂર હતી, પરંતુ (આજનાં શાંતિમય વાતાવરણમાં) આગળની પદ્ધતિ કાયમ રાખવાથી જૈનધર્મને નુકશાન જ થશે.

યુરોપીઅન વિદ્વાનોને જૈનધર્મ સંબંધી ભ્રમ કેમ થયો ?

આ ઉપરથી આ વાત તો સ્વાભાવિક જ હતી કે, પુરાતત્ત્વની શોધખોળ કરતી વખતે હિન્દની ભાષાઓનું જ્ઞાન રાખવાવાળા યુરોપીઅન વિદ્વાનોના હાથમાં સહુથી પહેલું બ્રાહ્મણોનું સાહિત્ય આવ્યું, કે જે સાહિત્યમાં ડગલે ને પગલે પક્ષપાત અને ઉપહાસ ભર્યો પડયો હતો.

આ વિદ્વાનોને જૈન સાહિત્ય ન મળવાથી, જૈનધર્મના વિષયનું જ્ઞાન મેળવવામાં બ્રાહ્મણોના ગ્રંથોની મદદ લેવી

પડી. હું પહેલેજ કહી ગયો છું કે, બ્રાહ્મણો પાસેથી એવી આશા તો ન જ રાખી શકાય કે તેઓ પોતાના જૈન હરિફોના સિદ્ધાંતોની નિષ્પક્ષપાતપણે આલોચના કરે.

યુરોપીઅન વિદ્વાનોએ બ્રાહ્મણોના ગ્રંથોમાં જે રીતનો વિકૃત થએલ જૈન ધર્મ જોયો, તેજ રીતના કુત્સિત અને ઘૃણાસ્પદ વિચારો તેઓના દિલમાં જૈનધર્મ વિષે થયા. તેઓએ અશુદ્ધ સામગ્રી ઉપર જ તર્ક કરવા શરૂ કર્યા અને તેથી તેઓ સત્ય મેળવી ન શકયા.

હજુ હમણાજ કેટલાક વર્ષોથી કેટલાક વિદ્વાનોએ પ્રોફેસર જેકોબીની સરદારી નીચે રહી આપણા થોડાક ગ્રંથો જોવાનું શરૂ કર્યું છે, અને આપણા સારે નશીબે, તેઓની મહેનતથી જૈનધર્મ વિષે જે ભ્રમણા બીજાઓમાં ફેલાયેલ હતી, તે થોડે અંશે પણ તેઓએ દૂર કરી છે. પરંતુ હજુ ઘણું બાકી છે. જૈન સાહિત્યનું ક્ષેત્ર બહુજ વિશાળ છે, જ્યારે તે ક્ષેત્રમાં કામ કરવાવાળા બહુ જ થોડા છે. એટલા માટે જૈનધર્મના વિષયમાં ફેલાયેલી ખોટી ભ્રમણાઓને દૂર કરવામાં અને જૈનધર્મને તેની અસલની જાહોજલાલી પર પહોંચાડવામાં અત્યારે પણ ઘણા જ સમયની અને પરિશ્રમની જરૂર છે.

આ એક બહુજ ખેદની વાત છે કે, જૈનોનો સમાગમ યુરોપીઅન વિદ્રાનોને ન થવાથી, જૈનધર્મ સંબંધી તેઓનું જ્ઞાન અશુદ્ધ અને પક્ષપાતથી ભર્યું પડયું છે. આ જ કારણ છે કે તેઓ, જૈન ગ્રંથોનો અનુવાદ કરતી વખતે, તે ગ્રંથોનો અસલી અભિપ્રાય કે અર્થ ન સમજી શકયા

અને તેથી જનધર્મ સંબંધમાં તેઓએ પોતાનો અશુદ્ધ મત કાયમ કરી રાખ્યો.

જૈનધર્મની પ્રાચીનતા પર આખરી વક્તવ્ય.

પાછળના પાનામાં મેં જૈનધર્મ એ ઘણોજ જુનો ધર્મ છે, એમ સિદ્ધ કરી બતાવ્યું છે. કોઈ કોઈ ભાઇ આ વાતને આશ્ચર્યની નજરથી જોશે, અને કદાચ આ વાતનો સ્વીકાર નહિ કરે. આ પ્રકારનો સંદેહ કરવો તેમને માટે સ્વાભાવિક છે, કેમકે જુદા જુદા ધર્મોવાળાના હૃદયમાં ઘણા લાંબા વખતથી જૈનધર્મ બાબત જુદોજ મત બંધાઈ ગએલ છે. (પણ હું માનું છું કે મેં ઉપર આપેલાં અનેક પ્રમાણોથી હવે તેમને જરૂર ખાત્રી થઈ ગઈ હશે કે, જૈનધર્મ એ આજકાલનો નહિ, પણ અનાદિ કાળથી ચાલ્યો આવતો જુનામાં જુનો ધર્મ છે.)

હિન્દુઓ તથા મુસલમાન ભાઈઓએ જૈન મંદિરોનો નાશ કર્યો અને જૈનોના ધાર્મિક સાહિત્યનો ઘણો ભાગ સળગાવી દીધો. આ સાહિત્ય જો અત્યારે હોતતો, તે સાહિત્યમાંજ એવાં પ્રત્યક્ષ પ્રમાણો આપણને મળી જાત કે જે પ્રમાણોથી આપણે ખુલ્લે ખુલ્લાં સાબિત કરી દેત કે, જૈનધર્મ એ દુનિઆના કોઈ પણ ધર્મ કરતાં પ્રાચીન અને સર્વ શ્રેષ્ઠ છે.

હું ઉપર કહી ચુકયો છું કે, એક સમય એવો હતો કે જ્યારે જૈનધર્મને બૌદ્ધધર્મની શાખા માનવામાં આવતી હતી. પરંતુ હવે એ સિદ્ધ થઈ ચુકયું છે કે, તે માન્ય

ખોટી હતી. આવીજ રીતે હવે તરતજ એવો વખત પણ આવશે કે, જ્યારે આ બહુજ જરૂરી બાબત પર વધારે પ્રકાશ પડશે. તે વખતે મોટા મોટા વિદ્વાનોને પણ એ વાત માનવી પડશે કે, જૈનધર્મ દુનિયાના બધા ધર્મોમાં પ્રાચીન છે, અને બાકીના બધા ધર્મો જૈન ધર્મ પછીજ નિકળ્યા છે, અને આ ધર્મોએ પોતાના શાસ્ત્રો અને ધાર્મિક વ્યવસ્થા બરાબર કરવામાં જૈનધર્મની ઘણીજ સહાયતા લીધી છે

અહિં એટલું વધારે સ્થળ નથી કે, હું આ વિષયમાં હજુ વધારે લખું, તોપણ ઉપર મેં જે જે પ્રમાણો આપ્યાં છે, તે ટુંકમાં આપેલ હોવા છતાં પણ એટલાં બધાં મુદ્દાસરનાં અને અકાટય છે કે, તે પ્રમાણોથી નિઃશંસય સિદ્ધ થઈ જાય છે કે, જૈનધર્મના સ્થાપનાર પાર્શ્વનાથ કે મહાવીર ન હોતા, પણ જૈનધર્મના મૂળ સ્થાપનાર ભગવાન્ ઋષભદેવ હતા, કે જેમનું અસ્તિત્વ સૃષ્ટિની શરૂઆતમાં હોવાનું હિન્દુઓએ સ્વીકાર્યું છે.

❧

પ્રકરણ ૨ જું

દિગંબર.

જૈનોના ૩ મુખ્ય સંપ્રદાય.

જૈન ધર્મની પ્રાચીનતા સિદ્ધ કર્યા પછી હવે આપણે જૈનોના જ શ્વેતાંબર અને દિગંબર ફીરકાનું વર્ણન કરશું. સાથે સાથે એ પણ બતાવીશું કે આ બન્ને સંપ્રદાયો એક બીજાથી કેવી રીતે જુદા થયા, તેમજ શ્વેતાંબરોમાં પણ સ્થાનકવાસી અને મૂર્તિપૂજક વિભાગો કેવી રીતે થયા. આખરમાં હું એ પણ બતાવીશ કે, આ ત્રણે સંપ્રદાયોમાંથી કયો સંપ્રદાય મહાવીરના અસલી ઉપદેશો પ્રમાણે ચાલે છે.

જૈનોના મુખ્ય* ત્રણ સંપ્રદાય છેઃ—(૧) દિગંબર, (૨) શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક અને (૩) શ્વેતાંબર સ્થાનકવાસી કે

---

* મુખ્ય તો ત્રણ સંપ્રદાય છે, પણ ગૌણતાએ સાત સંપ્રદાયો છે, તેમાં મુખ્ય ત્રણની હકીકત ઉપર આવશે, અને બાકીના ચારની હકીકત નીચે મુજબ છેઃ—

સાધુમાર્ગી. આ ત્રણે સંપ્રદાયોમાંથી કયો સંપ્રદાય
પ્રાચીન છે તથા જૈન ધર્મના અસલી સિદ્ધાંતો પ્રમાણે

(૪) તેરાપંથી—આ સંપ્રદાય વિ. સં. ૧૮૧૫ માં મારવા
ભીખમલજીએ શરૂ કર્યો. આ સંપ્રદાય મુખ્યત્વે બીકાનેર,
શહેર, થલીપ્રાંત, મારવાડ અને કચ્છના કોઈ કોઇ ભાગમાં
છે. તેર સાધુઓએ મળીને આ સંપ્રદાય કાઢયો હોવાથી તેર
કહેવાય છે. તેમના સાધુઓનો વેશ વગેરે બધું આપણા (
વાસી) સાધુઓને જ મળતું છે. ફક્ત મુહપત્તિની લંબાઇમાં ફે
આ સંપ્રદાયમાં અત્યારે લગભગ ૧૩૧ સાધુ અને ૨૬૪ સ
ઓ છે. તેમના આચાર્ય તરીકે હાલ પૂજ્ય તુલસીરામજી મહા
છે. તેઓ આપણી માફક ૩૨ સૂત્રોને માને છે. તેઓ દયા, દા
નિષેધ કરે છે. તેઓ મૂર્તિને માનતા નથી. તેમના અનુયાયીઓ
સંખ્યા આશરે પચાસ હજારની કહેવાય છે.

(૫) કવિપંથ—આ પંથના મૂળ સ્થાપક રાયચંદભાઈ વિ
સં. ૧૯૨૪ ના કારતક સુદ ૧૫ ના રોજ વવાણીયા (કાઠીયાવ
માં રવજીભાઇ પિતા અને દેવબાઇ માતાને ત્યાં જન્મ્યા. આ ર
ચંદભાઇ કવિ હતા, તેથી તે પંથને 'કવિપંથ' તરીકે ઓળખાવાય
તેઓ ૩૩ વર્ષની ઉંમરે વિ. સં. ૧૯૫ [illegible] રાજકોટમાં સ્વર્ગ
[illegible] શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર ([illegible] ત્યાં હ
[illegible] ખાસ જોર નહિ [illegible] પામ્યા ન
આ પંથ [illegible] વિપંથી
[illegible] ઉપર તેમ

ચાલે છે, તે બાબત છેલ્લાં અનેક વર્ષોથી વાદવિવાદ ચાલ્યા કરે છે; પરંતુ તે બાબતનું આજ સુધી સંતોષકારક અને

લાગ્યું ત્યાં તે ભાગ કાઢી નાખ્યો છે. આ પંથમાં કોઇ સાધુ કે સાધ્વી નથી. તેઓના અગાસ, ખંભાત (વડવાવ) અને સિદ્ધપુર એમ ત્રણ જગાએ આશ્રમો ચાલે છે. (સિદ્ધપુરનો આશ્રમ રત્નરાજજીના કાળ કરી ગયા પછી બંધ થઇ ગયો હોય તો કહી શકાય નહિ) અગાસનો આશ્રમ મોટો છે. ત્યાં સો એક સ્ત્રી પુરૂષો રહે છે. અગાસ અને વડવાના આશ્રમને ખાસ બનતું નથી. આ લોકો ખાસ કરીને ક્રિયામાં માનતા નથી, પણ આખો દિવસ ભજન, કીર્તન અને શ્રીમદ્દની મૂર્તિની પૂજા કરવામાં કાઢે છે. આ આશ્રમમાં પહેલાં લલ્લુજી (લઘુ+રાજ=લઘુરાજજી) અધિષ્ઠાતા તરીકે હતા. તેઓ બે વરસ થયાં કાળધર્મ પામ્યા છે. ખાસ કરીને ખંભાત, અમદાવાદ અને કલોલ તરફ આ લોકોનું જોર છે. ગુજરાત અને કાઠીયાવાડના શહેરોમાં રડયાખડયા ભાઇઓ આ પંથને માને છે. તેઓની વસતી આશરે દશ હજારની કહેવાય છે.

(૬) લોંકાગચ્છ—આ ગચ્છ પોતાના પૂજ્ય તરીકે લોંકાશાહને માને છે. આ ગચ્છના યતિઓની મુખ્ય ૩ ગાદીઓ છે—વડોદરા, જેતારણ અને બાલુપુર.

(૭) સત્તસમાજ—આ સમાજ દિગંબર પંડિત દરબારીલાલજી ન્યાયતીર્થે સ્થાપ્યો છે. તેની હેડ ઓફીસ હાલ વર્ધા(C.P.)માં છે. આ સમાજનું ધ્યેય ધાર્મિક કરતાં સામાજિક કે રાષ્ટ્રીય વધારે છે. આ સમાજ ખાસ કરીને જાતિ-પાંતિના ભેદ માનતો નથી. સં. ૧૯૯૩ ની દિવાળી સુધીમાં આ સમાજના લગભગ ૫૧૮ મેમ્બરો થયા છે. મુસ્લીમભાઇઓ પણ આ સમાજમાં મેમ્બર તરીકે છે.

સાધુમાર્ગી. આ ત્રણે સંપ્રદાયોમાંથી કયો સંપ્રદાય
પ્રાચીન છે તથા જૈન ધર્મના અસલી સિદ્ધાંતો પ્રમાણે

---

(૪) તેરાપંથી–આ સંપ્રદાય વિ. સં. ૧૮૧૫ માં મારવાડ
ભીખમલજીએ શરૂ કર્યો. આ સંપ્રદાય મુખ્યત્વે બીકાનેર,
શહેર, થલીપ્રાંત, મારવાડ અને કચ્છના કોઈ કોઈ ભાગમાં
છે. તેર સાધુઓએ મળીને આ સંપ્રદાય કાઢ્યો હોવાથી
કહેવાય છે. તેમના સાધુઓનો વેશ વગેરે બધું આપણા (
વાસી) સાધુઓને જ મળતું છે. ફક્ત મુહપત્તિની લંબાઈમાં
આ સંપ્રદાયમાં અત્યારે લગભગ ૧૩૧ સાધુ અને ૨૮૪
ઓ છે. તેમના આચાર્ય તરીકે હાલ પૂજ્ય તુલસીરામજી મહારાજ
છે. તેઓ આપણી માફક ૩૨ સૂત્રોને માને છે. તેઓ દયા,
નિષેધ કરે છે. તેઓ મૂર્તિને માનતા નથી. તેમના અનુયાયીઓ
સંખ્યા આશરે પચાસ હજારની કહેવાય છે.

(૫) કવિપંથ–આ પંથના મૂળ સ્થાપક રાયચંદભાઈ.
સં. ૧૯૨૪ ના કારતક સુદ ૧૫ ના રોજ વવાણીયા (કાઠિયાવાડ)
માં રવજીભાઈ પિતા અને દેવબાઈ માતાને ત્યાં જન્મ્યા. આ
ચંદભાઈ કવિ હતા, તેથી તે પંથને 'કવિપંથ' તરીકે ઓળખાવાય
તેઓ ૩૩ વર્ષની ઉંમરે વિ. સં. ૧૯૫૭ માં રાજકોટમાં સ્વર્ગ
પામ્યા. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર (કવિ રાયચંદભાઈ) જીવ્યા ત્યાં
તેમના પંથનું ખાસ જોર નહોતું, પરંતુ તેઓ મૃત્યુ પામ્યા
તેમના ભક્તોએ આ પંથ આગળ ચલાવ્યો. આ કવિપંથ
મુખ્યત્વે શ્રીમદ્‌ની મૂર્તિને પૂજે છે. જો કે સાથે સાથે શ્વેતાંબર તેમ
દિગંબરની મૂર્તિઓ પણ પૂજે છે. તેઓના શાસ્ત્રમાં "શ્રીમદ્
રાજચંદ્ર" નામનું એકજ પુસ્તક છે. આ પુસ્તકમાં શ્રીમદે
વ્યક્તિઓ ઉપર કાગળ લખેલા, તે કાગળોનો સંગ્રહ માત્ર છે.
કે આ કાગળો પણ પૂરેપૂરા તો નથી જ. તેમાં પણ જ્યાં જેમ

લે છે, તે બાબત છેલ્લાં અનેક વર્ષોથી વાદવિવાદ ચાલ્યા
ર છે; પરંતુ તે બાબતનું આજ સુધી સંતોષકારક અને

ાગ્યું ત્યાં તે ભાગ કાઢી નાખ્યો છે. આ પંથમાં કોઇ સાધુ કે સાધ્વી
થી. તેઓના અગાસ, ખંભાત (વડવાવ) અને સિદ્ધપુર એમ ત્રણ
ગાએ આશ્રમો ચાલે છે. (સિદ્ધપુરનો આશ્રમ રત્નરાજજીના કાળ
ારી ગયા પછી બંધ થઇ ગયો હોય તો કહી શકાય નહિ)
અગાસનો આશ્રમ મોટો છે. ત્યાં સો એક સ્ત્રી પુરૂષો રહે છે.
અગાસ અને વડવાના આશ્રમને ખાસ બનતું નથી. આ લોકો ખાસ
કરીને ક્રિયામાં માનતા નથી, પણ આખો દિવસ ભજન, કીર્તન
અને શ્રીમદ્દની મૂર્તિની પૂજા કરવામાં કાઢે છે. આ આશ્રમમાં પહેલાં
લલ્લુજી (લઘુ+રાજ=લઘુરાજજી) અધિષ્ઠાતા તરીકે હતા. તેઓ બે
વરસ થયાં કાળધર્મ પામ્યા છે. ખાસ કરીને ખંભાત, અમદાવાદ
અને કહોલ તરફ આ લોકોનું જોર છે. ગુજરાત અને કાઠીયાવાડના
શહેરોમાં રડયાખડયા ભાઇઓ આ પંથને માને છે. તેઓની વસતી
આશરે દશ હજારની કહેવાય છે.

(૬) લોંકાગચ્છ–આ ગચ્છ પોતાના પૂજ્ય તરીકે લોંકાશાહને
માને છે. આ ગચ્છના યતિઓની મુખ્ય ૩ ગાદીઓ છે–વડોદરા,
જેતારણ અને બાલુપુર.

(૭) સત્યસમાજ–આ સમાજ દિગંબર પંડિત દરબારીલાલજી
ન્યાયતીર્થે કાઢયો છે. તેની હેડ ઓફીસ હાલ વર્ધા(C.P.)માં છે. આ
સમાજનું ધ્યેય ધાર્મિક કરતાં સામાજિક કે રાષ્ટ્રીય વધારે છે. આ
સમાજ ખાસ કરીને જાતિ–પાંતિના ભેદ માનતો નથી. સં. ૧૯૯૩
ની દિવાળી સુધીમાં આ સમાજના લગભગ ૫૧૮ મેમ્બરો થયા છે.
મુસલમાનભાઇઓ પણ આ સમાજમાં મેમ્બર તરીકે છે.

પ્રમાણિક સમાધાન થઇ શકયું નથી. ગયા થોડા વર્ષોમાં કે દિગંબર અને શ્વે. મૂર્તિપૂજક ભાઈઓએ જૈન ધર્મ પ્ર થોડાં અંગ્રેજી પુસ્તકો લખ્યાં છે, પરંતુ ધાર્મિક પક્ષપાત લઇને આ પુસ્તકોથી ત્રણે સંપ્રદાયના ઇતિહાસ ઉપર વિશે પ્રકાશ પડી શકયો નથી.

શ્વેતાંબર અને દિગંબર સંપ્રદાયો કેવી રીતે થયા, તે બાબતની તપાસ પ્રોફેસર હરમન જેકોબીએ કરી ખરી, પરંતુ તેઓ સત્ય શોધી ન શકયા. તેનાં બે કારણ છે. પહેલું તે તેઓએ જૈન સૂત્રોના અર્થો સમજ્યા વગર પોતાના મત મુજબ અર્થ કર્યા અને બીજું, સત્યજ્ઞાન મેળવવા માટે તેઓ એ પોતે જૈન સાધુને પુછપરછ કરી નહિ.

શ્વેતાંબર અને દિગંબર બન્ને સંપ્રદાયોમાં એક બીજાની ઉત્પત્તિ સંબંધમાં પરસ્પર વિરોધી દંતકથાઓ ચાલે છે. અને દરેક સંપ્રદાય પોતાને બીજા કરતાં અસલી માને છે, પરંતુ આ તો પૂરેપૂરૂં સિદ્ધ થઇ શકે તેમ છે કે દિગંબરોની ઉત્પત્તિ શ્વેતાંબરો પછી જ થઇ છે, અને તે પણ મહાવીર નિર્વાણ પછી ઘણે વરસે અસલી સંઘ (શ્વેતાંબર)થી અલગ થઇને; પરંતુ આમ કહેતાં પહેલાં એ જરૂરી છે કે, આપણે બન્ને સંપ્રદાયોના ધાર્મિક ગ્રંથો તરફ દૃષ્ટિ ફેરવીએ.

શ્વે મૂર્તિપૂજક ૪૫ સૂત્રોને માને છે, ત્યારે શ્વે. સ્થાનકવાસીઓ તેમાંથી ફકત ૩૨ સૂત્રને જ માને છે આથી ઉલટું દિગંબરભાઇઓ આ એક પણ સૂત્રને માનતા નથી અને કહે છે કે, મહાવીરે કહેલાં સૂત્રો તો નાશ પામી ગયાં અને કે શ્વે મૂર્તિપૂજકોના સૂત્રોનાં નામ અસલી સૂત્રોનાં

/.

નામથી મળે છે ખરાં, તોપણ કહેવું પડશે કે, તેઓએ પોતાના (અમુક) સૂત્રો પાછળથી બનાવ્યાં છે.* તે હિસાબે દિગંબરોએ પોતાના શાસ્ત્રો પોતેજ બનાવ્યાં. આ શાસ્ત્રો શ્વેતાંબરોના શાસ્ત્રો સાથે કેટલીએ બાબતમાં મળતાં થતાં નથી.

મહાવીરના સાચા અનુયાયી શ્વેતાંબર છે કે દિગંબર? આ પ્રશ્નનો ઠીક ઉત્તર તો ત્યારે જ દઈ શકાય કે જ્યારે બન્ને સંપ્રદાયોના શાસ્ત્રો કઈ સાલમાં બન્યાં, તે બાબત બરાબર તપાસી હોય. જે સંપ્રદાયની પાસે મહાવીરે કહેલાં અસલી સૂત્રો હોય, અને જે તે સૂત્રોના કહેવા પ્રમાણે જ ચાલતો હોય, તેજ સંપ્રદાય જૈન ધર્મનો સાચો અનુયાયી કહી શકાય. એટલા માટે આ વાત જાણવી જરૂરની છે કે, બન્ને સંપ્રદાયોમાંથી કયા સંપ્રદાયની પાસે અસલી અને જુના શાસ્ત્રો છે.

પ્રોફેસર હર્મન જેકોબીએ જૈનસૂત્રોના અનુવાદની ભૂમિકામાં બહુ હોશિયારીથી એ વાત સિદ્ધ કરી બતાવી છે કે, શ્વેતાંબરોના વર્તમાન શાસ્ત્રો મહાવીરના કહ્યા મુજબના જ છે, અને પરંપરાથી તે જેમના તેમ ચાલ્યાં આવે છે.

તેઓએ પોતાના મતના સમર્થનમાં જે મુખ્ય પ્રમાણો આપ્યાં છે, તે હું અહિં ટુંકમાં બતાવું છું:—

(૧) જુનાં જૈનસાહિત્યનો ઘણો ભાગ હવે મળી શકે છે. તેથી હવે જે લોકો જૈનસંપ્રદાયના પ્રાચીન ઇતિહાસ

× ઓઘ નિર્યુક્તિ, પિંડ નિર્યુક્તિ તેમજ દશ પયન્નાઓમાંના અમુક સૂત્રોનાં નામ નંદિ સૂત્રમાં નથી. આ [illegible] મહાનિશીથ વગેરે સૂત્રો તેઓએ પાછળથી બનાવ્યાં છે.

માટે સાધન-સામગ્રી એકઠી કરવા માગતા હોય, તેમને આ સાહિત્યથી ઘણી મદદ મલી શકે તેમ છે. આ સામગ્રી એવી નથી કે જેની સત્યતા વિષે કોઈને શંકા હોય. આપણે જાણીએ છીએ કે, જૈનોના ધર્મશાસ્ત્રો પ્રાચીન છે; જે સંસ્કૃત સાહિત્યને આપણે પ્રાચીન કહીએ છીએ, તે સાહિત્યથી પણ જૈનશાસ્ત્રો નિ:સંદેહ વધારે પ્રાચીન છે.

તેમાં પુરાતત્ત્વની સામગ્રી કેટલી છે, તે વિષયમાં હું કહી શકું છું કે, તેમાંથી ઘણાએ શાસ્ત્રો, ઉત્તરી બૌદ્ધોના જુનામાં જુના ગ્રંથોની સાથે મુકાબલો કરી શકે છે. આ બૌદ્ધશાસ્ત્રોથી બુદ્ધ અને બૌદ્ધ ધર્મના ઇતિહાસની સામગ્રી મેળવવામાં બહુ જ સફળતા મળી છે, તો પછી એવું કોઈ કારણ નથી કે જેથી આપણે જૈનશાસ્ત્રોને જૈનઇતિહાસનું પ્રમાણિક સાધન ન માનીએ. (એટલે કે, જૈન શાસ્ત્રોમાંથી જૈન ઇતિહાસ બરાબર પ્રમાણિક મળી શકે છે.)

(૨) આ બધી વાતો સિદ્ધ કરે છે કે, જૈનશાસ્ત્રો લખાયાં તે પહેલાં પણ જૈનધર્મ મર્યાદા સહિત અને નિશ્ચિત રૂપે ચાલ્યો આવતો હતો. બીજા ધર્મોની હેરફેરથી જૈનધર્મને બગડવાનો ડર નહોતો, એટલુંજ નહિ પણ તે જુના વખતની નાનામાં નાની વાતો પણ નિશ્ચિત રૂપે શાસ્ત્રોમાં વર્ણન કરાએલ છે. જૈનોના ધાર્મિક સિદ્ધાંતોના વિષયમાં જે કાંઈ સિદ્ધ કરાઈ ગયું છે, તેવીજ રીતે જૈનોની ઐતિહાસિક જૈન યતિઓના વિષયમાં પણ સિ... તેમ છે.

(૩) જૈન ...ના ... જાહેર

, દેવર્દ્ધિગણીના

જૈન સિદ્ધાંતની રચના થઈ છે, અને "કલ્પસૂત્ર"માં આ ઘટનાનો સમય ઈ. સ. ૪૫૪ નો આપેલ છે. જૈન શ્રુતિઓ વાંચવાથી માલુમ પડે છે કે, દેવર્દ્ધિગણીને એ બીક હતી કે, રખેને સિદ્ધાંતો નાશ પામે, એટલા માટે તેઓશ્રીએ સૂત્રોને લિપિબદ્ધ કર્યા—લખ્યા.

જૈન ધાર્મિક સાહિત્યની સાથે દેવર્દ્ધિગણીનો જે સંબંધ ઉપર બતાવ્યો તેનાથી મારો મત કાંઈક જુદો જ છે. એ વાત જો કે ઠીક લાગે છે કે, દેવર્દ્ધિગણીએ તે વખતે મળતાં હસ્ત-લિખિત સૂત્રોને સિદ્ધાંતના રૂપમાં વ્યવસ્થિત રીતે ગોઠવી દીધાં, અને જે ગ્રંથો તે વખતે લખાયા નહોતા તે ગ્રંથોને વિદ્વાન્ ધર્માચાર્યોને મોઢેથી સાંભળીને લખી લીધા. એટલા માટે દેવર્દ્ધિગણીએ, પોતાની પહેલાં થઇ ગએલ આચાર્યોએ જે રીતે સૂત્રો લખેલ હતા, તે સૂત્રોને વ્યવસ્થિત રૂપે ગોઠવી દીધા, એમ કહીએ તો કહી શકાય.

(૪) પરંતુ એક બહુજ અગત્યની દલીલ એ છે કે, આ સિદ્ધાંતોમાં ગ્રીસની જ્યોતિષ વિદ્યાની ગંધ પણ આવતી નથી + + + ગ્રીસની જ્યોતિષ વિદ્યા ભારતમાં ઈસ્વીસનની ત્રીજી કે ચોથી સદીમાં આવી મનાય છે, એટલા ઉપરથી એમ જરૂર કહી શકાય કે, જૈનોનાં શાસ્ત્રો તે વખતની પણ પહેલાં લખાઈ ચુકેલ હતાં.

(૫) હું સિદ્ધ કરી ગયો છું કે, જૈન સિદ્ધાંતનો સહુથી જુનો ગ્રંથ, 'લલિત વિસ્તાર'ની ગાથાઓથી પણ પુરાણો છે. એમ કહેવાય [illegible] કે, લલિત વિસ્તારનો ચીની ભાષામાં

ઇ. સ. ૬૫ ની લગભગમાં અનુવાદ થયો હતો, એટલા માટે વર્તમાન જૈન સાહિત્યની ઉત્પત્તિ ઇસ્વીસનથી પણ પહેલાંની હું માનું છું.

(૬) મારી ઉપરની શોધનું પરિણામ જો માનવા યોગ્ય હોય (અને માનવા યોગ્ય જ છે, કારણ કે તેથી વિરૂદ્ધની કોઈ દલીલ દેખાતી નથી) તો વર્તમાન જૈન સાહિત્યની ઉત્પત્તિ ઈ. સ. પૂર્વે ૩૦૦ વર્ષની માની શકાય.

(૭) મારી ચર્ચા અહિં પૂરી થાય છે. હું આશા કરૂં છું કે, આથી એ સિદ્ધ થયું કે, જૈનધર્મના વિકાસમાં કોઇ વખતની કોઈ અસાધારણ ઘટનાએ પણ રૂકાવટ કરી નથી. હું આ વિકાસને શરૂથી આજ સુધી ક્રમશ: જોઈ શકું છું અને (તેથી કહું છું કે) બૌદ્ધ ધર્મથી જેમ બીજા ધર્મો સ્વતંત્ર છે તેમ જૈન ધર્મ પણ બૌદ્ધ ધર્મથી સ્વતંત્ર છે. આ વિષયનું વિસ્તારથી વિવેચન ભવિષ્યની શોધખોળો પરથી થઈ શકશે, પરંતુ હું આશા કરૂં છું કે, જૈનધર્મની સ્વતંત્રતાના વિષયમાં કે જૈનધર્મના પ્રાચીન ઇતિહાસની બાબતમાં, જૈનશાસ્ત્રો વિશ્વસનીય છે કે કેમ, તે બાબતમાં કોઈ વિદ્વાનોને જે શંકા છે, તે શંકાને મેં દૂર કરી દીધી છે.

ઉપરની દલીલોથી આ વાત સ્પષ્ટ થઇ જાય છે કે, પ્રોફેસર હરમન જેકોબીએ જૈન સિદ્ધાંતની પ્રાચીનતા ઈ. સ. પૂર્વે ૩૦૦ વર્ષ (વીર નિર્વાણ બાદ ૨૦૦ વર્ષ)ની ક્રમાનુસાર સાબિત કરી આપી છે. હવે આપણે ફક્ત તે વચલાં બસો વર્ષના કાળનો વિચાર કરવાનો રહે છે કે જે બસો વર્ષ

મહાવીરનો નિર્વાણકાળ અને પ્રોફેસર હરમન જેકોબીએ નક્કી કરેલ જૈન સિદ્ધાંતોના રચના કાળની વચ્ચે આવે છે.

આ માટે આપણે એ જાણવું જરૂરી છે કે, જૈનસાહિત્ય આ વિષયમાં શું કહે છે. જૈન ગ્રંથોમાં સાફ લખ્યું છે કે, મહાવીરે પોતે પોતાના શિષ્યોને જૈનધર્મનો ઉપદેશ દીધો, અને પછી આ શિષ્યોએ 'અંગો'ની રચના કરી. આ "અંગો" જૈન સિદ્ધાંતના મુખ્ય અંશ છે, પરંતુ આ વિષયમાં પ્રોફેસર હરમન જેકોબીનો મત જુદો છે. તેઓ કહે છે કે, જૈનો જે સાહિત્યને 'પૂર્વ' કહે છે, તે 'પૂર્વ' અંગોની પણ પહેલાં વિદ્યમાન હતાં, અને તે 'પૂર્વો'માં મહાવીર અને તેમના ધાર્મિક હરીફો વચ્ચે જે વાદવિવાદ થયા હતા, તેની હકીકત લખી હતી. પોતાના આ મતના સમર્થનમાં પ્રોફેસર કહે છે કે, દરેક પૂર્વનું નામ 'પ્રવાદ' એટલે કે વાદવિવાદ છે, અને તેટલા માટે તેના નામ ઉપરથી જ સિદ્ધ થાય છે કે, તે પૂર્વોમાં ધાર્મિક વાદવિવાદોજ હશે.

આ સિવાય પ્રોફેસર હરમન જેકોબી એમ પણ કહે છે કે, આ ૧૪ પૂર્વોમાં વાદવિવાદ વાળી જ હકીકત હતી, એટલે જ્યારે મહાવીરના હરીફો મરી ગયા ત્યારે પૂર્વોની પણ ઉપયોગિતા જતી રહી, જેથી ઇ. સ. પૂર્વે ૩૦૦ વર્ષે પાટલીપુત્ર શહેરની સભામાં એક નવા સિદ્ધાંતની રચના થઈ.

જેકોબી સાહેબનો ઉપરનો વિચાર તદ્દન ખોટો છે, અને તે વિચારનું સમર્થન કોઈ રીતે નથી થઈ શકતું. તેઓ પોતાના વિચારના ટેકામાં જૈનોની એક દંતકથાનો હવાલો આપે છે,

પરંતુ અભયદેવસૂરિએ સમવાયાંગ સૂત્રની ટીકામાં આ દંતકથાને ખોટી ઠરાવી છે અને લખ્યું છે કે, મહાવીરે જૈન સિદ્ધાંતોનો ઉપદેશ ગણધરોને દીધો અને પછી તેઓએ 'આચારાંગ' આદિ બાર અંગોની રચના કરી. તેઓએ (અભયદેવસૂરિએ) આગળ જતાં લખ્યું છે કે, બારમા (દૃષ્ટિવાદ) અંગમાં ચૌદ પૂર્વો આવી જતાં હતાં. દરેક અંગો અને તેની ટીકાઓમાં એકજ સરખી રીતે આ વાત લખી છે કે, ચૌદ પૂર્વો બારમા અંગમાં આવી જતાં હતાં, અને એટલા માટે બારે અંગોની સાથે ચૌદ પૂર્વો મોજુદ હતાં.

પૂર્વોમાં શું લખ્યું છે?

જેકોબી સાહેબની માન્યતા પ્રમાણે બધા પૂર્વોમાં વાદવિવાદ વાળી હકીકત નહોતી. પૂર્વોની સંખ્યા ચૌદની હતી. આ પૂર્વોનાં નામ અને તેની અંદર આવેલ વિષયનું કંઈક વર્ણન જૈન સૂત્રોમાં દીધેલ છે. આ વર્ણનથી આપણે જાણી શકીએ છીએ કે ફક્ત થોડા જ પૂર્વોમાં વાદવિવાદની હકીકત હતી, ત્યારે બાકીના પૂર્વોમાં તો જૈનદર્શનનું વર્ણન કરેલ હતું.

પૂર્વોના સંબંધમાં પ્રોફેસર જેકોબીએ કરેલ અનુમાનનું ખંડન.

પ્રોફેસર જેકોબીનો મત છે કે—"પૂર્વોનું અસ્તિત્વ કેટલાક ભદ્રબાહુના સમય સુધી અર્થાત્ મહાવીર નિર્વાણ પછી લગભગ બસો વર્ષ સુધીજ રહ્યું અને તે સમય પછી પૂર્વો તદ્દન નાશ પામી ગયા." આ મત સ્વીકારી શકાય તેવો નથી, કારણ કે પૂર્વોનું અસ્તિત્વ ઈ. સ. ૪૫૪ની વાલભીપુરની સભા થઈ ત્યાં સુધી

હતું. જૈન પટ્ટાવલી અને બીજા જુના ગ્રંથોમાં લખ્યું છે કે, વલ્લભીપુરની સભાના સભાપતિ દેવર્દ્ધિગણી, કે જે પટ્ટાવલી અનુસાર મહાવીરની ૨૭ મી પાટ પર હતા, તેમને લગભગ એક પૂર્વનું જ્ઞાન હતું. દેવર્દ્ધિગણી પહેલાં જે ૨૬ આચાર્યો થઇ ગયા, તેમાંથી કેટલાક આચાર્યો તો ચૌદ પૂર્વનું જ્ઞાન ધરાવનારા હતા, અને કેટલાક આચાર્યો ચૌદ પૂર્વથી ઓછા જ્ઞાનવાળા હતા. વલ્લભીપુરની આ સભાના આચાર્યો સિવાય, બીજા પણ એવા અનેક વિદ્વાન્ સાધુઓ હતા કે જેમને ઓછા વત્તા પૂર્વોનું જ્ઞાન હતું. દેવર્દ્ધિગણી છેલ્લા પૂર્વધારો હતા, તેમના પછી પૂર્વોનું જ્ઞાન નાશ પામી ગયું. આ ઉપરથી માલુમ થાય છે કે, મહાવીર નિર્વાણથી ૧૦૦૦ વર્ષો બાદ પણ પૂર્વોના થોડા અંશનું જ્ઞાન મોજુદ હતું.

જ્યારે દુનિયામાં આવાં વિશ્વાસ લાયક પ્રમાણો મોજુદ છે, ત્યારે એમ માનવું કે પૂર્વોનું અસ્તિત્વ અંગ સૂત્રોની પહેલાં હતું, પૂર્વો વાદવિવાદની હકીકતવાળાં હતાં, આ પૂર્વો ધીમે ધીમે નાશ પામ્યાં અને એક નવો સિદ્ધાંત, કે જે અત્યારે કાયમ છે તે ઇ. સ. પૂર્વે ૩૦૦ ની પાટલીપુત્રની સભામાં બનાવ્યો। તે વાત બિલકુલ ન્યાય સંગત નથી.

પરંતુ કેટલાક વિદ્વાનો, પૂર્વો અંગોમાં સમાઈ ગયેલ હતાં તે વાતનો સ્વીકાર કરતા હોવા છતાં પણ, તેઓ કહે છે કે અંગસૂત્રોની રચના મહાવીરના વખતમાં થઈ હતી, અને તેના ટેકામાં કહે છે કે, પાટલીપુત્રની સભા થઈ તે પહેલાં અંગસૂત્રોની પ્રાચીનતા સિદ્ધ કરવાનું કોઈ પણ પ્રમાણ મળતું નથી પરંતુ તેઓની આ વાત બહુ જ ઓછા સાર-

વાળી છે; કેમકે તેથી તો એમજ નક્કી થશે કે, મહાવીર અને પાટલીપુત્રની સભાના વચલા બસોથી વધારે વર્ષો સુધી જૈનો પાસે કોઈ સાહિત્ય જ નહોતું.

આવી જ રીતે એમ માનવું પણ અસંગત છે કે, પાટલી પુત્રની સભા પહેલાં અને મહાવીર નિર્વાણ બાદ કોઈ બીજા જ સિદ્ધાંતનો પ્રચાર હતો અને પછી ઉપરની સભાએ એ નવો જ સિદ્ધાંત ઘડી કાઢયો. જો તે સમય પહેલાંના સિદ્ધાંત ગ્રંથો મોજુદ હોત તો તે બાબતનો ઉલ્લેખ આ સિદ્ધાંતમાં જરૂર કર્યો હોત, (કે જે સિદ્ધાંત પાટલીપુત્રની સભામાં રચાયાનું કહેવામાં આવે છે.) અને સાથે સાથે તે હેતુ પણ લખત કે જે હેતુથી જુના સિદ્ધાંત-ગ્રંથોની બદલીમાં નવીન ગ્રંથો રચવા પડયા. પરંતુ જૈન સાહિત્યના સમસ્ત સંગ્રહમાં આ બાબતનો ઉલ્લેખ ક્યાંય પણ મળતો નથી એટલા માટે પ્રોફેસર જેકોબીની કલ્પનાનો હું સ્વીકાર કરી શકતો નથી.

આની સાથે એ પણ યાદ રાખવું જરૂરનું છે કે જૈન ગ્રંથોમાં સ્પષ્ટ લખ્યું છે કે, પાટલીપુત્રની સભામાં જૈન સિદ્ધાંતનો ફક્ત સંગ્રહ જ કરવામાં આવ્યો હતો, તેની રચના કરવામાં આવી નહોતી. તે સિવાય પ્રોફેસર જેકોબીની દલીલો એટલી મજબુત નથી કે, જૈન ગ્રંથોના સ્પષ્ટ લેખોનો અસ્વીકાર કરી શકીએ.

મહાવીર અને પાટલીપુત્રની સભાના વચલા કાળની આ રીતે પૂર્તિ કરતાં કેવળ એક જ પરિણામ નિકળે છે કે, જૈન સિદ્ધાંત-ગ્રંથોનો સંગ્રહ પાટલીપુત્રમાં થયો હતો, તે

પ્રભાની પહેલાં પણ સિધ્ધાંતો મોજુદ હતા, અને તેની રચના પહેલવહેલી મહાવીરના ગણધરોએ કરી હતી, તે વાતનો પાકો વિશ્વાસ–નિશ્ચય થાય. સિદ્ધાંત–ગ્રંથો અને તેની ટીકાઓમાંથી પણ આજ વાત મળે છે.

સિદ્ધાંત–ગ્રંથોની રચનાશૈલી, પ્રશ્નો અને ઉત્તરો લખવાની રીતિ, આખાએ સાહિત્યનો ક્રમ, અને બીજી અનેક બાબતો કે જે વિસ્તારના ભયથી અહિં મૂકી દઉં છું, તે બધી વાતો ઉપરના કથનની મજબુત રીતે પુષ્ટિ કરે છે.

ઉપરનાં પ્રમાણોનાં સમર્થનમાં બૌધ્ધ સૂત્રોનાં પ્રમાણ:—

બૌદ્ધોના "મજ્જિમનિકાય" નામના ગ્રંથમાં મહાવીરના શિષ્ય ઉપાલી અને ગૌતમ બુદ્ધ વચ્ચે જે ચર્ચા થઈ હતી, તેનું વર્ણન છે. જેકોબીએ આ ચર્ચાને આ પ્રમાણે લખી છે:— નિગ્રંથ ઉપાલી કહે છે કે દંડ ત્રણ પ્રકારનો હોય છે. (૧) કાયાનો દંડ, (૨) વચનનો દંડ, (૩) અને ત્રીજો મનનો દંડ. સ્થાનાંગ સૂત્રના ૩ જા ઉદ્દેશામાં જે જૈન સિદ્ધાંત આપેલો છે, તે બરાબર આ મુજબ જ છે.

આ અને બીજા જૈન સિદ્ધાંતો, બૌદ્ધ સૂત્રોમાં પ્રાયઃ તેજ શબ્દોમાં લખેલા મળે છે કે જે શબ્દોમાં તે અત્યારના જૈન સૂત્રોમાં આપેલાં છે. આ વાત બહુ જ અગત્યની છે, અને તે ઉપરથી અંગસૂત્રોની પ્રાચીનતા સંબંધીની દરેક શંકા દૂર થઈ જાય છે. આ એકજ વાતથી વિરોધીઓની બધી દલીલો રદ થઈ જાય છે.

ઉપરનો દલીલો આ વાત સિદ્ધ કરવાને માટે પૂરતી છે કે દેવર્દ્ધિગણીના વખતમાં શ્વેતામ્બરોના સિદ્ધાંત-ગ્રંથો લિપિબદ્ધ થયા હતા. તે સમયની પહેલાં આ સિદ્ધાંતો પણ કંઠસ્થ રહેતા, અને ગણધરોએ જે રૂપમાં તેની રચના કરી હતી, તે રૂપે જ તે વખતે કંઠસ્થ ચાલ્યા આવતા હતા.

જૈન સિદ્ધાંતોનું ઐતિહાસિક મહત્વ.

ઇતિહાસના જરૂરી પ્રશ્નોની ચર્ચા કરવામાં હવે આપણે નિર્ભય થઈને આ પ્રાચીન સાહિત્યની મદદ લઈ શકીએ છીએ. આ વાતના આધાર પર હું એ સિદ્ધ કરીશ કે દિગંબર અર્વાચીન (પાછળથી થએલા) છે, એટલું જ નહિ પણ મહાવીર પછી કેટલીએ સદીઓ બાદ આપણી સંપ્રદાયથી અલગ પડેલા છે.

પોતાની પ્રાચીનતા વિષે દિગંબરોનો દાવો.

દિગંબરો એમ કહે છે કે, બધા તીર્થંકરો નગ્ન રહેતા હતા, મહાવીરે સાધુઓને નગ્ન રહેવાનો ઉપદેશ કર્યો હતો અને અમારા સાધુઓ નગ્ન (નાગા) રહે છે, તેથી અમે [illegible] 'દિગંબર'* કહેવાઈએ છીએ, અને

* [illegible] એટલે દિશા એજ જેના વસ્ત્ર [illegible] નથી, તેમ આ દિગંબર [illegible] નગ્ન જ રહે છે. દિગંબર [illegible] આચાર્ય શાંતિસાગર [illegible] છે. આ [illegible] ઉપના [illegible]

એટલા માટે અમે જૈન ધર્મના સહુથી પ્રાચીન અને અસલી અનુયાયી છીએ. આ દિગંબરો એમ પણ કહે છે કે, શ્વેતાંબર સાધુઓ તીર્થંકરની આજ્ઞા વિરુદ્ધ વસ્ત્રો પહેરે છે, તેમના ધર્મશાસ્ત્રો પ્રમાણિક નથી. તેમની ઉત્પત્તિ દિગંબરોથી થઇ છે, એટલે શ્વેતાંબરો દિગંબરોથી અર્વાચીન (હમણાના) છે."

દિગંબરોનું કહેવું જુઠું છે.

દિગંબરોની ઉપર કહેલી દલીલોમાં કાંઈ સાર નથી, તે નીચેના પ્રમાણોથી સિદ્ધ થઈ જશેઃ—

એલક લંગોટી રાખે છે, ક્ષુલ્લક લંગોટી અને એક ચાદર રાખે છે. બ્રહ્મચારી બધા લુગડાં પહેરે છે.

આ દિગંબર સંપ્રદાયમાં ઘણા જુદા જુદા મતવાળા સંપ્રદાયો છે. જેવા કેઃ-તેરાપંથ, વીસપંથ, ગુમાનપંથ, અને તરણતારણ.

તેરાપંથવાળા મૂર્તિને માને છે, પૂજામાં ફક્ત રંગેલા ચાવલ ચડાવે છે, બાકી બીજો આરંભ સમારંભ કરતા નથી.

વીસ પંથવાળા મૂર્તિને માને છે અને પૂજામાં દરેક જાતનો આરંભ સમારંભ કરે છે.

તરણતારણ પંથવાળા મૂર્તિને બિલકુલ માનતા જ નથી.

તે ઉપરાંત વળી મૂલસંઘ, કાષ્ઠાસંઘ, માથુરસંઘ અને ગોપ્યસંઘ નામના જુદા જુદા સંઘો છે. તેઓમાંથી કોઇ સ્ત્રીને મોક્ષ માને છે, તો કોઈ નથી માનતા. એક મૂલસંઘની જ જુદી જુદી ચાર શાખાઓ છે—નંદિ, સિંહસેન અને દેવ. વળી તેમાં પંડિત પાર્ટી અને બાબુપાર્ટી નામની પાર્ટીઓ (પક્ષો) છે. આમ દિગંબર સંપ્રદાય અનેક ભેદ-પેટાભેદોમાં વહેંચાઈ ગયેલો છે.

(૧) આગળ હું કહી ચૂકયો છું કે, શ્વેતાંબરના શાસ્ત્રો સહુથી જુનાં છે આ શાસ્ત્રોને મહાવીરના શિષ્યોએ રચ્યાં હતા. તે શાસ્ત્રો લગભગ તેજ રૂપમાં આજ સુધી ચાલ્યાં આવે છે, અને જૈન ઈતિહાસ લખવા માટે બીજા કોઈ સાધનો કરતા આ ધર્મશાસ્ત્રો ઉપર સહુથી વધારે વિશ્વાસ મૂકી શકાય તેમ છે. આ દલીલોના આધારે કહી શકાય કે દિગંબરનુ ઉપર મુજબ કહેવું ખોટું છે. હવે હું દિગંબરોના બીજા સવાલોના જવાબ આપું છું.

(૨) દિગંબરો કહે છે કે, મહાવીરે સાધુઓને નગ્ન રહેવાનો ઉપદેશ કર્યો હતો, અને તે વખતે બધા મુનિઓ નગ્ન રહેતા હતા અહિ આપણે એ જોવું જોઈએ કે, તીર્થંકરે બધા સાધુઓને નગ્ન રહેવાનો ઉપદેશ કર્યો હતો કે નહિ આ બાબત માટે આપણે ધર્મશાસ્ત્રો જોઈશું તો ખબર પડશે કે, મહાવીરે બધા સાધુઓને નગ્ન રહેવાનો ઉપદેશ કોઈ [illegible] નથી

[illegible] લખ્યું છે કે, જો કોઈ સાધુ નગ્ન રહેતા [illegible] છે ત્યારે તે સાધુ આત્મ-જ્ઞાની [illegible] જાય ત્યારે તે સાધુ પોતાની [illegible] નગ્ન રહી શકે છે. પરંતુ [illegible] કોઈ પણ આજ્ઞાની [illegible] નગ્ન રહેવું તે ફરજીઆત નથી, પરંતુ [illegible] (જિન કલ્પ વગેરે) એ જ નગ્નતાનું [illegible] હતું પરંતુ મહાવીર નિર્વાણ બાદ [illegible] નગ્નતાનો રિવાજ વધુ

ધ કરી દેવામાં આવ્યો હતો. આ ઉપરથી જોઈ શકાશે કે, ાધુ પોતાની ઈચ્છા મુજબ નગ્ન રહી શકતા હતા. નગ્નતા જરૂરી (ફરજીયાત) ન હતી. આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે, ાસ્ત્રોમાં (ફરજિયાત) નગ્ન રહેવાનો ઉપદેશ છે જ નહિ.

જૈન સાધુ વસ્ત્ર પહેરતા, તે બાબતના બૌદ્ધ સૂત્રોનાં પ્રમાણ.

(૩) બૌદ્ધ સૂત્રો વાંચવાથી માલુમ પડે છે કે, જૈન સાધુઓ વસ્ત્ર પહેરતા હતા. હરમન જેકોબીએ 'જૈન સૂત્રોની ભૂમિકા'માં લખ્યું છે કે-"બૌદ્ધો અચેલકો અને નિગ્રંથોને જુદા માને છે. દાખલા તરીકે-બુદ્ધઘોષે 'ધમ્મપદમ્' પર જે ટીકા લખી છે, તે ટીકામાં ભિક્ખુઓના વિષયમાં લખ્યું છે કે તેઓ નિગ્રંથોમાં અચેલકોને સારા સમજે છે, કેમકે અચેલકો સર્વથા નગ્ન રહે છે, અને નિગ્રંથો કોઈને કોઈ પ્રકારનાં વસ્ત્ર લજ્જાને માટે પહેરે છે. તેમની આ ભિક્ખુની કલ્પના તદ્દન જુદી હતી, કારણ કે મંખલીપુત્ર ગોશાળાના અનુયાયીઓને બૌદ્ધલોકો અચેલક કહેતા હતા.

બૌદ્ધસૂત્રોમાં આ નિગ્રંથ અથવા જૈન સાધુઓના દીધેલા આ હવાલાથી નક્કી થાય છે કે, મહાવીરના વખતમાં થએલ બુદ્ધદેવના વખતમાં જૈન સાધુઓ વસ્ત્ર પહેરતા હતા. જો મહાવીર અથવા બીજા તીર્થંકરોએ વસ્ત્ર પહેરવાની સખ્ત મનાઈ કરી હોત તો, વીરભગવાનના ખરા સાધુઓ શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ જઈને કદી પણ વસ્ત્રો પહેરત નહિ. આ ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, દિગંબરોના કહેવા મુજબ મહાવીરના વખતમાં બધા સાધુઓ નગ્ન રહેતા નહોતા. આ રીતે,

તભેદ હતો. વાદવિવાદ કર્યા વિનાજ આ બન્નેએ મળીને આ મતભેદના કારણો સમજીને આ વિષયોમાં એકતા કરી લીધી.

આ અધ્યયનની ૨૯, ૩૦ અને ૩૧મી ગાથાઓ ખાસ અગત્યની છે. આ ગાથાઓથી વસ્ત્ર સંબંધીના પ્રશ્નમાં બહુજ પ્રકાશ પડે છે. ટીકામાં આ ગાથાઓ બહુજ સ્પષ્ટ રીતે સમજાવી છે, તેનો ટુંક સાર અહિં નીચે દઉં છું:—

કેસી ગૌતમને પૂછે છે કે–૨૪મા તીર્થંકર મહાવીર પ્રભુએ સાધુઓને સફેદ અને સાધારણ અમુક સંખ્યામાં કપડાં પહેરવાની પોતાના સાધુઓને આજ્ઞા દીધી છે, ત્યારે ૨૩મા તીર્થંકર પાર્શ્વનાથે વસ્ત્રધારણ કરવામાં રંગ રૂપ કે સંખ્યાની કોઇ મર્યાદા કરી નથી.

હે ગૌતમ! જ્યારે બન્ને તીર્થંકરોએ મોક્ષ જવાના એક જ આશયથી નિયમો બનાવ્યા છે, તો પછી આ મતભેદનું કારણ શું? હે ગૌતમ! વસ્ત્ર સંબંધીના આવા જુદા જુદા કાયદાથી તમને કાંઇ શંકા નથી થતી?

ગૌતમ કહે છે કે, હે કેસી! તીર્થંકરોએ પોતાના કેવળજ્ઞાનથી નિર્ણય કરીને સાધુઓની યોગ્યતા અનુસાર (ધાર્મિક જીવનને માટે) આ વસ્ત્રો અને બહારના ચિન્હોની આજ્ઞા કરી છે. એક તરફથી તો તેઓએ બાહ્ય ચિન્હ એવાં બતાવ્યાં છે કે જે, સરળ સ્વભાવ અને તેવાજ વિચારના સાધુઓ માટે અનુકુળ છે, અને બીજી તરફ તેઓએ જે સાધુઓને માટે બાહ્ય ચિન્હ બતાવ્યાં છે તે તેમની વૃત્તિ માટે પ્રતિકુળ છે.

મહાવીરના શિષ્યોનો સ્વભાવ વાંકો અને જડ હતો,

તેથી એ વાત બનવા જોગ હતી કે રંગીન વસ્ત્રો પહેરવાની આજ્ઞા દેતા તેમાં જ તેઓનું ચિત્ત રહે. આ કારણથી જ તેઓને ફક્ત શ્વેત વસ્ત્ર પહેરવાની આજ્ઞા દેવામાં આવી હતી. ત્યારે પાર્શ્વનાથના શિષ્યો સરલતા અને સદાચારવાળા હતા તેથી વસ્ત્રોને ફક્ત પોતાની લજ્જા ઢાંકવા પુરતા જ તેઓ સમજતા હતા અને વસ્ત્રો પ્રત્યે જરા પણ મોહ કે પક્ષપાત [illegible] ના. આ જુદા જુદા કારણોને લઈને આવો જુદો આદેશ (આજ્ઞા) આપવામાં આવ્યો હતો.

જૈનધર્મના આ બે પ્રસિદ્ધ આચાર્યો-કેશી અને ગૌતમના ઉપર મુજબની વાતચિતથી તદ્દન સ્પષ્ટ થઈ જાય છે કે [illegible] શિષ્યો જે રંગીન વસ્ત્રો ધારણ કરતા હતા, તે [illegible] મનાઈ કરી હતી, અને બદલામાં [illegible] મુજબ રંગીન વસ્ત્રોને બદલે સફેદ વસ્ત્રો [illegible] હતી

આ ઉપરથી નિકળતું પરિણામ.

[illegible] થાય છે.

પ્રાચીનતાના વિષયમાં દિગંબરોના દાવાની સત્યાસત્યતા.

હવે આપણે જૈન અને બૌદ્ધસૂત્રો જોઈ નક્કી કરીએ કે, આ સૂત્રોમાં કોઇ એવી હકીકત મળે છે કે જે હકીકત દિગંબરો પ્રાચીન હોવાની વાતને ટેકો આપતી હોય.

(૧) બૌદ્ધ સૂત્રોમાં જૈનો બાબતની હકીકત અનેક જગ્યાએ આવે છે પણ તે બધા સૂત્રોમાં જૈનોને 'શ્રમણ' અથવા તો 'નિગ્રંથ' તરીકે ઓળખવામાં આવ્યા છે; પરન્તુ કોઈ જગ્યાએ પણ જૈનોને 'દિગંબર' નામથી ઓળખવામાં આવ્યા નથી.

(૨) જે જે ધર્મોનો પ્રચાર મહાવીર કે બુદ્ધદેવના વખતમાં હતો, તેવા અનેક ધર્મોની હકીકત જૈન અને બૌદ્ધ સૂત્રોમાં મળે છે. દાખલા તરીકે જૈનોના ભગવતી સૂત્રમાં અને બૌદ્ધોના 'મજ્ઝિમ નિકાય' સૂત્રમાં મંખલીપુત્ર ગોશાળો અને તેના ધાર્મિક સિદ્ધાંતોની સંપૂર્ણ હકીકત મળે છે. જો તે વખતે દિગંબર જેવા કોઈ સંપ્રદાયનું અસ્તિત્વ હોત, તો મહાવીર અને બુદ્ધદેવ બન્ને તે સંપ્રદાયનો ઉલ્લેખ જરૂર કરત. કેમકે મહાવીર અને બુદ્ધ બન્નેને દિગંબરોના નગ્નતાના વિષયમાં મતભેદ હતો આ પ્રકારની કોઈ પણ હકીકત જૈન કે બૌદ્ધના કોઈ પણ શાસ્ત્રમાં મળતી નથી, તે વાતજ સાબિત કરે છે કે, તે વખતે દિગંબર જેવા કોઇ સંપ્રદાયનો જન્મ જ નહોતો.

(૩) દિગંબરોનું એમ માનવું છે કે, સ્ત્રી મોક્ષ મેળવી શકતી નથી. જૈન અને બૌદ્ધ સૂત્રોમાં આવા કોઇ પણ સિદ્ધાંતની હકીકત મળતી નથી. સ્ત્રીને મોક્ષ ન હોવ

સિદ્ધાંત ફક્ત દિગંબરોનો જ છે. આ સિદ્ધાંત દુનિયાના બધ ધર્મોથી વિરૂદ્ધ છે. પ્રાચીન ભારતમાં આવા સિદ્ધાંતને માન વાવાળો કોઇ પણ ધર્મ હોત તો, જૈન અને બૌદ્ધ સૂત્રોમ તે વાત ખાસ વિગતવાર આવત, અને તે સિદ્ધાંત ઉપ ટીકા પણ જરૂર હોત.

(૪) ખુદ દિગંબર શાસ્ત્રોમાં એવાં અનેક મજબુ પ્રમાણો મળે છે કે જેનાથી સાબિત થઈ શકે કે, દિગંબ અને તેના સિદ્ધાંતો નવાં છે. હું પહેલાં બતાવી ગયો છું (શ્વેતાંબર શાસ્ત્રોથી અલગ એવા) દિગંબર શાસ્ત્રો સંબંધીની હકીકત, નથી તો જૈનશાસ્ત્રોમાં મળતી કે નથી બૌદ્ધ શાસ્ત્રોમાં મળતી. દિગંબર શાસ્ત્રોમાં શ્વેતાંબર અને તેના શાસ્ત્રોની હકીકત અનેક સ્થળે મળે છે અનેક જગ્યાએ શ્વેતાંબરો ઉપર ટીકા કરી છે અને બતાવ્યું છે કે શ્વેતાંબરોના સિદ્ધાંતો દિગંબર સિદ્ધાંતોથી અલગ છે. દિગંબરોના શાસ્ત્રોમાં શ્વેતાંબરોની હકીકત અનેક વાર આવે છે, પરંતુ શ્વેતાંબરના શાસ્ત્રોમાં દિગંબરોની હકીકત એક વાર પણ ક્યાંય નથી આવતી, તે વાતથી પણ સિદ્ધ થાય છે કે, દિગંબર તથા તેનાં શાસ્ત્રો શ્વેતાંબરોની પછીના છે.

(૫) દિગંબર ગ્રંથ-કર્તાઓએ પોતાના ગ્રંથોમાં ગ્રંથો બન્યાનો જે સમય આપેલ છે, તે જોવાથી પણ માલુમ પડે છે કે, દિગંબરના ગ્રંથો હમણાના છે. આ ઉપરથી નિઃસંદેહ સિદ્ધ થાય છે કે, દિગંબરોની ઉત્પત્તિ મહાવીર પછી ઘણે વર્ષે થઈ છે.

(૬) દિગંબરો મૂર્તિપૂજક છે, પરંતુ મહાવીરે મૂર્તિ-પૂજાની આજ્ઞા કોઈ પણ જગાએ કરી જ નથી, એટલા માટે

દિગંબરોને જૈનધર્મના સાચા અનુયાયો માની ન શકાય. (મૂર્તિપૂજાનું વિગતવાર વર્ણન શ્વેતાંબરોનું વર્ણન કરતી વખતે આપેલું કરશું.)

હવે જૈન મૂર્તિઓના લેખો ઉપરથી સિદ્ધ કરીશ કે, દિગંબરો અર્વાચીન છે.

અત્યારે મળતી જૈન મૂર્તિઓમાં સહુથી જુનામાં જુની મૂર્તિઓ ફક્ત ૧૮૦૦ વર્ષની જુની છે. પરંતુ તે મૂર્તિઓ પણ દિગંબરોની નથી. આ વાત શ્વેતાંબરોના ૭ મા અંગસૂત્ર 'ઉપાસકદશાંગ' સૂત્રની પ્રસ્તાવનામાં રૂડોલ્ફ હૅાર્નલ સાહેબે નીચે લખ્યા મુજબ સ્પષ્ટ કરી છેઃ—

"મથુરાથી થોડા એવા લેખો મળ્યા છે કે જે લેખથી આ વાતનું પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ મળે છે કે, ઈસ્વીસનની પહેલી સદીમાં શ્વેતાંબર સંપ્રદાયનું અસ્તિત્વ હતું. આ લેખ જૈન તીર્થંકરોની મૂર્તિઓના પગલાં (પદો=pedestals) પર મળે છે અને તેમાં કનિષ્ક, હુવિષ્ક અને વાસુદેવ નામના પ્રખ્યાત રાજાઓના સંવત દીધા છે. આ રાજાઓ સિથિયા દેશના હોવા છતાં હિન્દ ઉપર પણ રાજ્ય કરતા હતા. તેમના સંવત હવે 'શક' સંવતના નામથી પ્રસિદ્ધ છે, કે જે ઈસ્વીસન ૭૮-૭૯ થી શરૂ થાય છે. આ લેખોમાં લખ્યું છે કે, આ મૂર્તિઓ શ્વેતાંબર સંપ્રદાયના અનુયાયીઓની ભક્તિના સ્મારક (યાદગીરી) રૂપે છે. આ મૂર્તિઓની સ્થાપના કરવાવાળા દિગંબરો નહોતા; પરંતુ શ્વેતાંબરો હતા, તે વાતની ખાત્રી એ ઉપરથી થાય છે કે, મૂર્તિઓ પર જે લેખ છે તેમાં જૈન સાધુઓના કેટલાક ગણ (ગચ્છ, સંપ્રદાય) ના નામ

લખ્યાં છે, અને તે ગણોના નામ શ્વેતાંબરોના કલ્પસૂત્રની સ્થવિરાવલી (પટ્ટાવલી) માં પણ મળે છે. આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે, આ મૂર્તિઓના લેખોમાંનો એક લેખ કનિષ્કના રાજ્યકાળના નવમા વર્ષનો (ઇ. સ. ૮૭–૮૮ નો) છે. તેમાં લખ્યું છે કે, આ મૂર્તિની સ્થાપના કોટિયા (અથવા કોટિક ગણ)ના નાગનંદિન નામના ધર્મગુરુના ઉપદેશથી વિકટા નામની એક જૈન શ્રાવિકાએ કરી હતી. સ્થવિરાવલી મુજબ આ ગણની સ્થાપના સ્થવિર (સાધુ) સુસ્થિતે કરી હતી, કે જે સુસ્થિત ઈ. સ. પૂ ૧૫૪ (વીર સંવત ૩૧૩)માં સ્વર્ગે ગયા હતા. આવી રીતે પરોક્ષરૂપે મથુરાના લેખ આ વાતની સાક્ષી આપે છે, કે ઈ. સ. પૂર્વેની બીજી સદીના મધ્યકાળમાં શ્વેતાંબર સંપ્રદાય હતો."

ઉપરની વાતથી આ સ્પષ્ટ થઈ જાય છે કે, મથુરામાં જે જૈન મૂર્તિઓ જમીનમાંથી કાઢવામાં આવી છે, તે દિગંબર સંપ્રદાયની નહિ, પણ શ્વેતાંબર સંપ્રદાયની છે. હવે તો એ વાતનો પણ પત્તો લાગી ગયો છે કે, આ મૂર્તિઓ સિવાયની બીજી જે જે મૂર્તિઓ પુરાતત્ત્વજ્ઞોએ શોધી કાઢી છે, તે અનેક જૈન મંદિરોની મૂર્તિઓમાં દિગંબર સંપ્રદાયની એવી એક પણ મૂર્તિ નથી કે જે મથુરાની મૂર્તિઓ જેટલી પ્રાચીન હોય. આ ઉપરથી જરૂર માની શકાય કે, ઇસ્વીસનની પહેલી સદીમાં દિગંબરો હતા જ નહિ અને તેથી નક્કી થાય છે કે, દિગંબરો અર્વાચીન (નવા) જ છે.

(૯) [illegible] (પ્રતિમાઓ) સંબંધી [illegible] શાસ્ત્રોમાં ક્યાંય [illegible] [illegible] નથી, પણ જૈન [illegible]

જીવનચરિત્ર અને તેના સિદ્ધાંતોનું સંપૂર્ણ વર્ણન આપવામાં આવ્યું છે. આ વાત બહુજ અગત્યની છે અને તે નિઃશંસય સિદ્ધ કરી આપે છે કે, દિગંબર તથા તેના સૂત્રો નવિન જ છે.

આ વાતના ટેકામાં વધારે દલીલો આપવી નકામી છે, કેમકે પૂરતા પ્રમાણમાં દલીલો ઉપર અપાઈ ગઇ છે. આ દલીલોથી નિષ્પક્ષપાતવાળો કોઈ પણ ભાઈ એ પરિણામ કાઢી શકશે કે, દિગંબર અને તેના શાસ્ત્રો ચોક્કસ રીતે નવિન છે. અને અસલી તથા મૂળ સંઘથી તેમની ઉત્પત્તિ પાછળથી થએલ છે.

દિગંબરોની ઉત્પત્તિ.

હવે એ વિચારવું જોઇએ કે, દિગંબરો ક્યારે અને કેવી રીતે જુદા થયા. આ વિષયમાં શ્વે. ધર્મસાગરજીએ બનાવેલ 'પ્રવચન પરીક્ષા' નામના ગ્રંથમાં દિગંબરોની ઉત્પત્તિ નીચે મુજબ લખી છેઃ—

રથવીરપુર નામના શહેરમાં શિવભૂતિ અથવા સહસ-મલ્લ નામે એક મનુષ્ય રહેતો હતો. તે ગામના રાજાનો ખાસ સેવક હતો. એક દિવસ રાજાની માતા આ સહસમલ ઉપર બહુ ગુસ્સે થઈ, તેથી તેણે તરતજ નોકરી છોડી દીધી અને જૈન સાધુ થઈ ગયો. એક વખત રાજાએ તેને એક બહુ કિમતી દુશાલો (કપડું) દીધો. આ દુશાલા ઉપર તેને ખૂબ મોહ થયો. તેથી તેના ગુરુ આર્યકૃષ્ણ તેના ઉપર ગુસ્સે થયા; કેમકે સાંસારિક પદાર્થો ઉપર મોહ રાખવો તે સાધુઓના ધર્મથી વિરૂદ્ધ છે, અને તેથી તેઓએ આ દુશાલો છોડી દેવાની સહસમલને આજ્ઞા કરી, પરંતુ તેણે ગુરૂની આ

માની નહિ. એક દિવસ જ્યારે શિવભૂતિ બહાર ગયા હતા, ત્યારે ગુરૂએ તે દુશાલાના ફાડીને કટકે કટકા કરી નાખ્યા. દુશાલાના કટકા થઈ જવાથી શિવભૂતિને બહુ જ ગુસ્સો ચડયો અને તેઓ તર્ક કરવા લાગ્યા કે, જો વસ્ત્રોથી મોહ ઉત્પન્ન થાય છે તો વસ્ત્રોને તદ્દન કાઢી નાખવાં એજ યોગ્ય છે. આમ વિચારીને પોતે નગ્ન રહેવાનું વ્રત લઈને પોતાના ગુરૂથી અલગ પડી એક નવિન ધર્મનો પ્રચાર કરવા લાગ્યા, અને આ ધર્મમાં નગ્નતાને મુખ્ય સ્થાન દીધું. આ સહસમલ્લ પોતે પોતાને દિગંબર કહેવા લાગ્યા, અને બસ, તે વખતથી દિગંબર સંપ્રદાયની શરૂઆત થઈ. તેમની બહેને તે ધર્મ અંગીકાર કર્યો અને નગ્ન રહેવાની આજ્ઞા માગી. શિવભૂતિએ પોતાની બેનને નગ્ન રહેતાં અટકાવી અને કહ્યું કે, સ્ત્રીઓ મોક્ષ મેળવી શકતી નથી. એમ કહેવાય છે કે, આ બનાવ ઈસ્વી સનની બીજી સદીની વચમાં બનેલો છે.

દિગંબરોની ઉત્પત્તિ કેવી રીતે થઈ તે સંબંધમાં ઉપર મુજબની દંતકથા ચાલે છે. કદાચ આ દંતકથાને કોઈ સાચી ન માને, તો પણ દિગંબરો નવિન થયા હોવાની જે દલીલો ઉપર આપી છે, તે દલીલો એવાં ઐતિહાસિક પ્રમાણો પરથી આપેલ છે કે, દરેક વાચકને ખાત્રી થઈ જશે કે, દિગંબરો જરૂર પાછળથી જ થયેલા છે.

જૈનોનું નામ શ્વેતાંબર કેવી રીતે પડ્યું?

જ્યારે શિવભૂતિએ નગ્ન રહેવા માંડ્યું અને દિગંબર સંપ્રદાયની સ્થાપના કરી ત્યારે એ તો સ્વાભાવિક હતું કે, [illegible] મૂળ [illegible] નગ્ન [illegible] સિદ્ધાંત [illegible] અને [illegible]

(સફેદ) વસ્ત્રો ધારણ કરવાનો રિવાજ હતો, તે મૂળ સંઘને લોકો શ્વેતાંબર સંપ્રદાય કહેવા લાગ્યા, અને તે વ્યાજબી પણ હતું. કેમકે તેમ કરવાથીજ મૂળસંઘ અને નવિન દિગંબર સંપ્રદાય વચ્ચે ભેદ બતાવી શકાય તેમ હતું.

શ્વેતાંબરો, દિગંબરોથી પ્રાચીન છે.

દિગંબરો અને તેના સિદ્ધાંતો નવાં છે, તે સિદ્ધ થઈ ગયા પછી હવે હું ટુંકમાં એ બતાવું છું કે શ્વેતાંબર, દિગંબરથી પ્રાચીન કેવી રીતે છે?

દિગંબરોની હકીકત લખતી વખતે હું એ બતાવી ચુક્યો છું કે, તમામ બૌદ્ધ સિદ્ધાંતો અને પ્રમાણિક જુનાં જૈનશાસ્ત્રોમાં 'દિગંબર સંપ્રદાય' એવા નામનો ઉલ્લેખ ક્યાંય પણ મળતો નથી. અસલ વાત એ છે કે, મૂળથી જ જૈનોનો ફક્ત એકજ સંપ્રદાય હતો; પરંતુ જ્યારથી શિવભૂતિએ તદ્દન નગ્ન રહેવાનો ઉપદેશ શરૂ કર્યો અને દિગંબર સંપ્રદાયની સ્થાપના કરી, ત્યારથી આ નવિન દિગંબર સંપ્રદાયથી જુદા ઓળખાવવા માટે અસલી જૈનો, શ્વેતાંબર નામથી પ્રસિદ્ધ થયા. આ કારણથી જ પ્રાચીન જૈન અને બૌદ્ધ શાસ્ત્રોમાં 'શ્વેતાંબર' નામનો ઉલ્લેખ મળતો નથી.

જૈન અને બૌદ્ધ શાસ્ત્રોમાં જૈન સાધુઓને દરેક ઠેકાણે 'નિગ્ગંથ,' 'શ્રમણ' કે 'મુનિ' કહેવામાં આવ્યા છે, અને તેમના ગૃહસ્થ શિષ્યોને 'શ્રાવક' કહેવામાં આવ્યા છે. દિગંબર અથવા શ્વેતાંબર જેવા સાંપ્રદાયિક નામોનો ઉલ્લેખ આ ગ્રંથોમાં ક્યાંય પણ મળતો નથી.

શ્વેતાંબરોજ જૈનધર્મના અસલી અને બધાથી જુના અનુયાયી છે.

ઉપર હું પુષ્કળ દાખલા દલીલોથી સાબિત કરી ચૂક્યો છું કે, આજકાલ આપણે જે ગ્રંથોને શ્વેતાંબર જૈન સિદ્ધાંત તરીકે ઓળખીએ છીએ, તે બધાથી જુના અને પ્રમાણિક જૈન શાસ્ત્રો છે, અને મહાવીરના વખતથી તે આજ સુધી પરંપરાએ તેનો પ્રચાર શ્વેતાંબરોમાં ચાલ્યો આવે છે તેમજ ઉપર હું એ પણ લખી ચૂક્યો છુ કે, 'શ્વેતાંબર' નામ તે વખતે પ્રસિદ્ધ થયું કે જે વખતે દિગંબરો જૈનધર્મના અસલી અનુયાયીઓથી જુદા પડયા, અને તેનો એક જુદો સંપ્રદાય થઈ ગયો. આવા સંજોગમાં એ તો સ્વાભાવિક છે કે, જે શ્વેતાંબરો મહાવીરના વખતમાં 'જૈન' નામથી જ ઓળખાતા હતા, તે શ્વેતાંબરો, દિગંબરોનો સંપ્રદાય અલગ થવાથી શ્વેતાંબરોના નામથી ઓળખાવા લાગ્યા, અને તેથી શ્વેતાંબરો જ જૈનધર્મના પ્રાચીન અનુયાયી છે.*

---

* આ દિગંબર સંપ્રદાય વિષે વધારે જાણવાની ઇચ્છાવાળાઓએ નીચેના હિંદી પુસ્તકો ખાસ વાંચવાં.

દિગંબર મત સમીક્ષા—લખનાર પંડિત મુનિશ્રી મિશ્રીમલજી મહારાજ. મળવાનું ઠેકાણું-શ્રી શ્વે. જૈન સંઘ, મહેતા [illegible] અજમેર, કિં. બાર આના.

[illegible] મિમાંસા—લખનાર પંડિત મુ[illegible] મહારાજ [illegible]. મળવાનું ઠેકાણું-[illegible] દિલ્હી, કિં. [illegible] આના

[illegible] ઔર દિગંબર સમાજ—લખના[illegible]

મળવાનું ઠેકાણું-લક્ષ્મીચંદજી યતિ, બડા ઉપાસરા, જેસલમીર (રાજપૂતાના) કિં. દોઢ આનો.

ઉપરના પુસ્તકોમાં દિગંબર ગ્રંથોમાં કેવી કેવી હકીકતો લખી છે, તે ખાસ વાંચવા જેવી છે. તે ઉપરાંત દિગંબર આચાર્યો કેવો ભ્રષ્ટ ઉપદેશ કરે છે, તે સર્વ વિગતવાર ઉપલા પુસ્તકોમાં બતાવી આપ્યું છે.

આ પુસ્તકો ઉપરાંત નીચેના પુસ્તકો પણ ખાસ વાંચવા જેવા છે—

આદિ પુરાણ સમીક્ષા ભાગ ૧-૨, હરિવંશ પુરાણ સમીક્ષા, પદ્મપુરાણ સમીક્ષા, અને શ્રીપાલ ચરિત્રની સમાલોચના. આ બધાં પુસ્તકો દિગંબર ભાઇઓએ જ લખેલાં છે, અને તે ઉપરથી આપણને ખાત્રી થાય છે કે દિગંબર ગ્રંથોમાં ખૂબ જ ગપાટા માર્યા છે.

મૂર્તિપૂજા સંબંધમાં પણ ખુદ દિગંબર ગ્રંથો જ મૂર્તિપૂજા કરવાની ના પાડે છે-જુઓ ૧૩ મી સદીમાં થએલ દિગંબર પંડિત આશાધરજી પોતાના બનાવેલ 'સાગારધર્મામૃત' ગ્રંથ પાનું ૪૩માં લખે છે કે-"આ પંચમકાળ ધિક્કારને પાત્ર છે. કારણ કે, આ કાળમાં શાસ્ત્રાભ્યાસિઓને પણ મંદિરો કે મૂર્તિઓ સિવાય ચાલતું નથી."

તેમજ 'પાત્રકેસરી સ્તોત્ર' પાનું ૩૯ શ્લોક ૩૭ માં દિગંબર આચાર્ય સ્પષ્ટ કહે છે કે-મૂર્તિપૂજા કરવાની આજ્ઞા તીર્થંકરોએ દીધી નથી

આ બન્ને દાખલાઓ દિગંબર ગ્રંથોના જ છે. તેથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, મૂર્તિપૂજા કરવાની તીર્થંકરોએ આજ્ઞા આપી જ નથી.

પ્રકરણ ૭ મું

શ્વેતાંબર× મૂર્તિપૂજક

(દેરાવાસી)

મૂર્તિપૂજા ન કરવાવાળા શ્વેતાંબરો જ જૈન ધર્મના સાચા અનુયાયીઓ છે.

શ્વેતાંબરોની પ્રાચીનતા સિદ્ધ કરીને હવે હું એ વાતનો નિર્ણય કરીશ કે, શ્વેતાંબરોના બે સંપ્રદાય (દેરાવાસી અને

× શ્વેત=સફેદ, અંબર=લુગડું. શ્વેતાંબર એટલે (જે સાધુઓ) સફેદ લુગડાં પહેરતા હોય તે શ્વેતાંબર કહેવાય, આ દેરાવાસીઓ પોતાને નામના શ્વેતાંબર કહેવરાવે છે. બાકી ખરી રીતે તેઓ પંચરંગી મૂર્તિપૂજક કહેવાવા જોઈએ, કારણ કે તેઓના સાધુઓ તો પીળાં લુગડાંજ પહેરે છે.

+ જૈન ના મૂર્તિપૂજકો [illegible] શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક, [illegible] [illegible]

વાસી)માંથી કયો સંપ્રદાય મહાવીરના અસલી ઉપદેશે
ચાલે છે. તેમજ સાથે સાથે એ પણ નક્કી કરીશ કે

ઓધનિર્યુક્તિ'ને માને છે તો કાઈ 'પિંડનિર્યુક્તિ'ને માને છે.
'દેવેન્દ્રસ્તવ' અને 'વીરસ્તવ'ને ભેગાં કરી એક માને છે, તો
વળી જુદાં માને છે. કાઈ 'સંસ્તારક'ને ૪૫ માંનું એક સૂત્ર
છે તો કાઇ નથી ગણુતા. 'સંસ્તારક'ને બદલે કાઈ 'મરણ
વિ'ને માને છે તો કાઈ 'ગચ્છાચાર પયન્ના'ને માને છે.
ી રીતે આ ૪૫ સૂત્રોને માનવામાં પણ આ દેરાવાસીઓમાં
ભેદ છે.

આ લોકોમાં અત્યારે મુખ્ય કરીને પાંચ ગચ્છ છેઃ—તપગચ્છ,
તરગચ્છ, અંચળગચ્છ, સાગરગચ્છ અને પાયચંદગચ્છ. આ પાંચે
ચ્છો મૂર્તિને તો માને છે, છતાં પણ તે દરેકની માન્યતા જુદી.
ા પાંચે ગચ્છો હમેશાં એક બીજાથી લડતા ઝગડતા જ હોય છે.
ાગળ પણ ઘણા જ કજીયા આ ગચ્છો વચ્ચે થએલા. ગુજરાત
ાડીઆવાડમાં તપાગચ્છનું જોર વધારે છે. આ તપાગચ્છ અનેક
જાતના મતભેદોથી ભરપુર છે. તેના સાધુઓ ૩ પ્રકારના—યતિ,
શ્રી પૂજ્યજી, અને સંવેગીઃ તેમાં વળી ૨ ભેદ—સફેદ લુગડાં પહેરવા
વાળા અને પીળાં લુગડાં પહેરવાવાળા. પાછા વળી ૨ ભેદ—૩ થુઈ
માનવાવાળા અને ૪ થુઈ માનવાવાળા. વળી પાછા ૨ ભેદ—મુહપત્તિ
બાંધવાવાળા અને બીજા નહિ બાંધવાવાળા. તેના પણ પાછા ૨ ભેદ—
મુહપત્તિ હાથમાં રાખવાવાળા અને બીજા મુહપત્તિ હાથમાં નહિ
રાખવાવાળા. આટલા ભેદ તો દેખીતા જ છે. તે ઉપરાંત વળી
સાધુઓના મતભેદોવાળી પાર્ટીઓ જુદી. આપણામાં અલગ અલગ
સંઘાડાઓ હોવા છતાં જેમ દરેક સંઘાડાની માન્યતા એકજ છે,
તેમ આ દેરાવાસી ભાઇઓમાં નથી. આ લોકોના જ કહેવા પ્રમાણે
સંવત ૧૯૯૨ના અસાડ સુદ ૧૫ સુધી તેઓની સાધુ-સંખ્યા નીચે

મૂર્તિપૂજકો જે એમ કહે છે કે, સ્થાનકવાસીઓ જૈનધર્મના સાચા અનુયાયીઓ નથી, તેથી તેઓ અર્વાચીન છે! તો આ વાતમાં કાંઈ સાર છે કે નહિ?

જૈન ધર્મના સિદ્ધાંતો નિષ્પક્ષપાતપણે અને મનનપૂર્વક વાંચવાથી આ અત્યંત જરૂરી અને મુશ્કેલ વાતનો નિકાલ આવી શકે છે.

સહુથી મુખ્ય પ્રશ્ન મૂર્તિપૂજાનો છે. શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજકો કહે છે કે, મોક્ષ મેળવવા માટે તીર્થંકરોએ મૂર્તિપૂજા કરવાનું કહ્યું છે, ત્યારે સ્થાનકવાસી ભાઈઓ કહે છે કે, તે વાત ખોટી છે.

મૂર્તિપૂજાના પ્રશ્ન પર કેટલીએ સદીઓ થયાં વાદવિવાદ ચાલ્યા જ કર્યો છે, પરંતુ તેનો નિવેડો હજુ સુધી થયો નથી. નિષ્પક્ષપાતવાળા અને પરમેશ્વરથી ડરવાવાળા ભાઈઓને આ પ્રશ્નનો સંતોષકારક ખુલાસો હું અહિં કરી આપીશ.

જૈનધર્મમાં મૂર્તિપૂજાનું વિધાન છે જ નહિ.

કોઈ પણ જૈનશાસ્ત્રોમાં તીર્થંકરોએ મૂર્તિપૂજા કરવાનું

[illegible] ૧૮૦, [illegible] ૧૧, [illegible] ૧૪, [illegible] ૧૪, [illegible] નથી.

[illegible] (જુઓ [illegible])

[illegible]

કહ્યું જ નથી. મૂર્તિપૂજા કરવાનું કહેલું તો દૂર રહ્યું, પણ મૂર્તિપૂજાનો થોડો ઈસારો માત્ર પણ કર્યો નથી. મારી આ વાત વધારે મજબુત કરવા નીચે મુજબ પ્રમાણો આપું છું:—

(૧) 'ઉપાસકદશાંગ' અને 'આચારાંગ' નામના બે સૂત્રો આ બાબતમાં ઘણોજ પ્રકાશ પાડે છે, તેથી આ બે સૂત્રોની આપણે તપાસ કરીએ:—

ઉપાસકદશાંગ સૂત્રમાં મહાવીરના મુખ્ય દશ શ્રાવકોના જીવનચરિત્ર વિસ્તારથી આપ્યાં છે. તે ઉપરાંત તેમાં જૈન શ્રાવકોના આચાર વ્યવહારના નિયમ અને વ્રત બરાબર તે રીતે સમજાવ્યાં છે કે જે રીતે આચારાંગ સૂત્રમાં જૈન સાધુઓના નિયમ અને વ્રત સમજાવ્યાં છે.

શ્રાવક અને સાધુઓના આચારના નિયમો ઠીક ઠીક સમજવા માટે ખાસ કરીને આ બે સૂત્રો જ વધારે ઉપયોગી છે. આ બે પ્રમાણિક અંગ સૂત્રોમાં તેમજ અન્ય શાસ્ત્રોમાં પણ મૂર્તિપૂજાનું ક્યાંય નામનિશાન પણ જોવામાં આવતું નથી. (કે જે મૂર્તિપૂજાને દેરાવાસી ભાઈઓ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાનું એક માત્ર સાધન માને છે.) જો મહાવીર, મૂર્તિ-પૂજાને જૈન ધર્મનો જરૂરી ભાગ માનતા હોત તો સાધુઓ અને શ્રાવકોના વ્રતોમાં મૂર્તિપૂજાનો સમાવેશ સૂત્રોમાં જરૂર કરત.

(૨) 'ઉપાસક દશાંગ' સૂત્રમાં મહાવીરના દશ શ્રાવકોના ધન અને સંપત્તિનું વિગતવાર વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. આ શ્રાવકોની સંપત્તિનું વર્ણન કરતી વખતે તીર્થંકરોની પૂજા

માટે કે મંદિરો માટે ક્યાંય પણ હકીકત આવતી નથી. (એટલે કે–તેઓએ કેટલાં મંદિરો બંધાવ્યાં તે હકીકત કયાંય છે જ નહિ.)

(૩) જૈનશાસ્ત્રોમાં આપણને એવા શ્રાવકોનાં વર્ણન મળે છે કે જેઓ ટોળેટોળાં મળીને મહાવીરને વંદના-નમસ્કાર કરવા ગયા છે, પરંતુ આ વાત તો ક્યાંય લખી નથી કે, કોઈ પણ શ્રાવક મંદિરે દર્શન કરવા ગયો હોય કે (શત્રુંજય, ગિરનાર આદિ) તીર્થ યાત્રા કરવા ગયો હોય!

(૪) જ્યારે મહાવીરના દશે શ્રાવકોએ ઘર તથા સંપત્તિનો ત્યાગ કરી ૧૧ પડિમાઓ ધારણ કરી ત્યારે તેઓ પૌષધશાળામાં ગયા; પરન્તુ તીર્થંકરોની પ્રતિમાવાળા મંદિરોમાં તેઓ ગયા નથી. જો તે વખતે મંદિરો હોત અને મૂર્તિપૂજાનો પ્રચાર હોત તો, આ શ્રાવકો શાંત અને નિઃરસ એવી પૌષધશાળાઓમાં જવાને બદલે ઠાઠમાઠ અને ધામધૂમવાળાં તીર્થંકરોની મૂર્તિઓથી પવિત્ર કરવામાં આવેલાં મંદિરોમાં જ જાત.

(૫) મહાવીર [illegible] અને [illegible] માં જો [illegible] [illegible]

(૬) જૈન સૂત્રોમાં અનેક મોટાં શહેરોનાં વર્ણન લખ્યાં છે, તેમાં યક્ષોની મૂર્તિઓ અને યક્ષોના મંદિરોની હકીકત અનેક વાર આવે છે; પરંતુ જૈન મંદિરો કે તીર્થંકરની મૂર્તિઓની હકીકત ક્યાંય પણ આવતી નથી. આ વાત બહુજ અગત્યની છે, અને મૂર્તિપૂજા શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ છે તેનું એક મોટું પ્રમાણ છે. જો તે વખતે મૂર્તિપૂજાનો પ્રચાર હોત તો શાસ્ત્રોમાં જરૂર તે હકીકત આવત.

(૭) મહાવીરે દીક્ષા લીધા પછી અનેક નગરોમાં વિહાર કર્યો હતો. સૂત્રોમાં જે જે ઠેકાણે મહાવીરના વિહારનું વર્ણન આવે છે, તે તે ઠેકાણે યક્ષોના મંદિરોનું વર્ણન આવે છે, પરંતુ જૈન મંદિરો કે મૂર્તિઓનો ઉલ્લેખ ક્યાંય પણ આવતો નથી. સૂત્રોમાં એમ પણ લખ્યું છે કે, મહાવીર એવા ઉદ્યાનો (બગીચાઓ) માં ઉતર્યા કે જે ઉદ્યાનોનાં નામ તેમાં રાખેલી યક્ષોની મૂર્તિઓના નામો ઉપર રાખવામાં આવ્યાં હતાં. પરંતુ કોઈ પણ જૈન શાસ્ત્રમાં એવું ક્યાંય નથી લખ્યું કે, વિહાર કરતાં કરતાં મહાવીર એવાં મંદિરોમાં ઉતર્યા કે જે મંદિરોમાં તીર્થંકરની મૂર્તિઓ હતી, અથવા મહાવીરે એવા ઉદ્યાનમાં વિશ્રામ કર્યો કે જે ઉદ્યાનનું નામ તેમાં રાખેલી જૈન-મૂર્તિઓના નામ પર હોય.

આ વાત ખાસ યાદ રાખવા જેવી છે અને મહાવીરના વખતમાં મૂર્તિપૂજાનો અભાવ હતો, તેનું એક અકાટ્ય પ્રમાણ છે. જો તે વખતે જૈન મંદિર હોત, તો મહાવીર પોતાનાજ જૈન મંદિરમાં ઉતરવાનું યોગ્ય સમજત. મહાવીર યક્ષોના

પણ શાસ્ત્રોમાં સાધુઓ અને શ્રાવકો માટે આચાર સંબંધી નિયમો છે, પરંતુ તેમાં પણ મૂર્તિપૂજાનું વિધાન કયાંય પણ મળતું નથી. જો મૂર્તિપૂજક ભાઈઓના કહેવા પ્રમાણે મૂર્તિઓ અને મંદિરો બનાવવાથી મોક્ષ મળતો હોત, તો સર્વજ્ઞ મહાવીર આ જરૂરી બાબતનો સમાવેશ સૂત્રોમાં જરૂર કરત.

(૧૦) જો તીર્થંકરોએ મૂર્તિપૂજા કરવાની અને મંદિર બંધાવવાની આજ્ઞા કરી હોત, તો તેઓ એ પણ જરૂર બતાવત કે, મૂર્તિને કેવું આસન હોવું જોઈએ, કયા પત્થરમાંથી મૂર્તિ બનાવવી, તેની પ્રતિષ્ઠા અને પૂજા કરતી વખતે કયા મંત્રો બોલવા જોઈએ, ઘરેણાં કેવાં હોવાં જોઈએ, પૂજન કેવી રીતે અને કઈ ચીજોથી કરવું, તેમજ મૂર્તિપૂજા સંબંધી બીજાં કાર્યો કેવી રીતે કરવાં. પણ આ વાત કોઈ શાસ્ત્રમાં નામ માત્ર પણ નથી, તે ઉપરથી પણ સિદ્ધ થાય છે કે, મૂર્તિપૂજા શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ છે.

(૧૧) મહાવીર અને ગૌતમબુદ્ધ બન્ને એકજ વખતે હતા, તે વાત તો પ્રસિદ્ધ જ છે. અને તેથી જ મહાવીરે બતાવેલ જૈન સિદ્ધાંતોથી તેમજ સાધુ અને શ્રાવકોના આચારના નિયમોના હવાલાથી બૌદ્ધસૂત્રો ભર્યા પડયા છે. પરંતુ બૌદ્ધશાસ્ત્રોમાં કયાંય પણ એમ નથી લખ્યું કે, જૈનધર્મના સિદ્ધાંતોમાં મૂર્તિપૂજા કરવાની આજ્ઞા છે. જો મહાવીરે મૂર્તિપૂજા કરવાની આજ્ઞા દીધી હોત, તો બૌદ્ધ લોકો જૈનોની મશ્કરી કર્યા સિવાય કદાપિ ન રહેત. કારણ કે બૌદ્ધોના એક સંપ્રદાયમાં મૂર્તિપૂજા જે હમણાં ચાલે છે તે મૂર્તિપૂજા, ગૌતમબુદ્ધના નિર્વાણ થયા પછી ઘણે લાંબે વખતે શરૂ થએલી છે.

પુરાતત્ત્વજ્ઞો (જુની શોધખોળ કરવાવાળાઓ)એ આ મંદિરો અને મૂર્તિઓના બધા લેખોને ખૂબજ બારીકાઈથી તપાસ્યા અને તેઓએ નક્કી કર્યું કે, આ બધા મંદિરો અને મૂર્તિઓ અર્વાચીન (હમણાના) છે. આ મંદિરો અને મૂર્તિઓની સ્થાપના મહાવીર પછી કેટલીએ સદીઓ ગયા પછી થઈ છે, અને મથુરાથી મળેલી મૂર્તિઓ જેટલી પણ પ્રાચીન આ પર્વતો પરની મૂર્તિઓ નથી. હું ઉપર કહી ગયો છું કે, ડૉક્ટર ફુહરરના મત પ્રમાણે મથુરાની મૂર્તિઓ પણ ૧૮૦૦ વર્ષની જુની છે.

(૧૫) આ મૂર્તિઓ સિવાયની બીજી જે મૂર્તિઓ જમીનમાંથી નિકળી છે તે, તેમજ હિંદમાં હજારો મંદિરો અને લાખો મૂર્તિઓ છે, તે બધી મૂર્તિઓમાં એવી એક પણ મૂર્તિ નથી કે જેના લેખ અને સંવત પરથી આપણે એમ માની શકીએ કે આ મૂર્તિ તો મહાવીર, પાર્શ્વનાથ કે તેમની પહેલાંના તીર્થંકરના વખતની છે.

આ વાત બહુજ વિચિત્ર છતાં જરૂરી છે. આથી સિદ્ધ થાય છે કે, મૂર્તિપૂજાની પ્રાચીનતા સંબંધીની દેરાવાસી ભાઈઓની દલીલો બહુજ કમજોર છે—માલ વગરની છે. જેટલા જુના વખતની દેરાવાસી ભાઇઓ મૂર્તિપૂજાની પ્રથાને માને છે, તેટલા જુના વખતની મૂર્તિપૂજાની પ્રથા જો ખરેખર હોત, તો થોડીક એવી મૂર્તિઓ જરૂર હોત કે જે મૂર્તિઓના લેખ અને સંવત દેરાવાસી ભાઈઓના મતને ટેકો આપતા હોય.

હવે આ બાબત પર બીજી દૃષ્ટિએ વિચાર કરીએ તો

પણ માલુમ થાય છે કે, તીર્થંકરોના સિદ્ધાંત અને જીવન એવાં સ્વાભાવિક (સીધે રસ્તે જવાવાળાં) હોય છે અને જૈન-ધર્મનો ઉપદેશ એવો ઉદાર છે કે તીર્થંકરો ખુદ પત્થર અને ધાતુઓની મૂર્તિઓ પૂજવાની આજ્ઞા કરે, કે બીજી કોઈ પણ રીતે મૂર્તિપૂજાનો ઉપદેશ કરે, તે વાત કોઈ પણ રીતે સંભવિત નથી.

તીર્થંકરોએ મોક્ષનો રસ્તો બતાવતી વખતે દરેકને-શ્રીમંત કે ગરીબને, મોટાઓને કે નાનાઓને, પોતાના શિષ્યોને કે વિદ્યાર્થીઓને એટલે કે જાત-ભાતનો ભેદ રાખ્યા સિવાય દરેકને એકજ સરખો ઉપદેશ દીધો કે, પોતાના કર્મોનો નાશ થવાથી (નિર્જરા થવાથી) જ દરેક જીવ મોક્ષ મેળવી શકે છે. અને ઈંદ્રિય દમન, સ્વાર્થત્યાગ, દયા, આત્મ-નિરોધ, ઘોર તપ અને અપરિગ્રહથીજ કર્મોનો નાશ થઈ શકે છે. તીર્થંકરોએ સ્પષ્ટ રીતે આ પ્રકારનો સત્ય ઉપદેશ દીધો કે, દરેક મનુષ્ય પોતાનું ભાગ્ય (નશીબ) પોતેજ નિર્માણ કરી શકે છે, દરેકનું ભવિષ્ય પોતાના કર્મો ઉપરજ છે, અને અનંત શાંતિ (મોક્ષ) તથા સુખ પ્રાપ્ત કરવા માટે દેવતાઓ કે દેવીઓના પૂજનની કોઈ પણ રીતે જરૂર નથી.

તીર્થંકરોએ આ સિદ્ધાંતોનો ફક્ત ઉપદેશ કરીનેજ શાંત બેસી ન રહેતાં પોતાના જીવન પણ આ સિદ્ધાંતો મુજબજ કરી લીધાં. અને બીજાઓને આ ઉપદેશથી તેઓ પોતાના અનુયાયી બનાવતા, તેમજ આ આદર્શ ઉપદેશોના જીવતા-જાગતા નમુના તરીકે પોતાનું જીવન આ સિદ્ધાંતમય બનેલું દેખાડતા. બધા શ્રેષ્ઠ અને દૈવી ગુણો તીર્થંકરોના

જીવનમાં હોય છેજ, અને આવા સદ્‌ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય તો પ્રત્યેક જૈને પોતાનું અહોભાગ્ય માનવું જોઈએ. એટલા માટે જૈન ધર્મના અસલ–સાચા ભાવ સમજવાને માટે, અને આંતરિક હેતુથી એકતાર બનવા માટે એ જરૂરી છે કે, આ પવિત્ર તીર્થંકરોના જીવનની ઘટનાઓની સહાય લઈને જૈન શાસ્ત્રોના અર્થ કરતા જાય; અને જ્યારે આવી રીતના અર્થ થશે ત્યારે દરેકને દીવા જેવું માલુમ પડી જશે કે, તીર્થંકરોના જીવનચરિત્રમાં મૂર્તિપૂજાનો એક અંશ પણ નથી.

તેઓએ પોતે મોક્ષ મેળવવા માટે કષ્ટ વગરનો એવો મૂર્તિપૂજાનો માર્ગ ગ્રહણ કર્યો નથી. તેઓએ નિર્વાણ પદ મેળવવા માટે પત્થરની મૂર્તિઓની ભુલાવામાં નાખે તેવી અનેક બાબતની જુદી જુદી જાતની પૂજન વિધિઓનો આશરો લીધો નથી. તેઓએ કર્મથી છુટકારો મેળવવા માટે મૂર્તિની પૂજા કરવાની કે તેના પર દ્રવ્ય ચડાવવાની બાળચેષ્ટા કદી કરી નથી. તેઓ જાણતા હતા કે, મૂર્તિપૂજા કરવી એ એક પ્રકારની લાંચ દેવા બરાબર છે. ઘોર તપસ્યા, અપરિગ્રહ, સ્વાર્થ ત્યાગ અને કષ્ટ સાધનાથીજ તીર્થંકરોએ પોતાના કર્મોનાં બંધનોને તોડયાં અને મોક્ષ ગયા, કેમકે તેઓ સારી રીતે જાણતા હતા કે, તીર્થંકરો બીજા કોઇને કર્મથી મુક્ત કરી શકતા નથી કે પ્રકૃતિના કાર્યકારણ નામના છ નિયમોથી વિરૂદ્ધ ચાલી શકતા નથી

પોતાના વિશ્વવ્યાપી પ્રેમને કારણ, પોતાના અદ્દ્‌ભુત સ્વાર્થત્યાગને કારણ, પોતાની અખૂટ દયાને કારણ, અને ખાસ કરીને મનુષ્યજાતિ ઉપર કરેલ અમૂલ્ય સેવાઓને કારણ,

તીર્થંકરો ભવિષ્યની પ્રજા માટે અખૂટ આદર અને માન-પાનને પાત્ર છે. પરંતુ સાથે સાથે એ પણ યાદ રાખવાની જરૂર છે કે, તેઓનું આ મહાન્ પદ તેઓના આત્મનિરોધને, તેઓની દીનતાને અને પોતાને પણ ભૂલી જવાના ગુણોને જ આભારી હતું. જો તેમનામાં આવા દૈવી ગુણો ન હોત, તો કરોડો મનુષ્યોના હૃદય પર અધિકાર જમાવવા તેઓ કોઈ કાળે પણ સમર્થ કે યોગ્ય થઈ શકત નહિ. તેઓ બીજાને (જ્ઞાન, અભયદાન) દેતા હતા, પરંતુ તેઓની પાસેથી (પૈસા વગેરે) કાંઈ પણ લેવાનો ખ્યાલ તેઓને કદી હતો જ નહિ. તેઓએ કોઈ પણ દિવસ પોતાની પ્રતિષ્ઠા કે પૂજાનો ખ્યાલ પણ કર્યો નથી. ઉલટું પ્રાણીમાત્રથી પ્રેમ કરવાના ભાવમાં રહીને તેઓ પોતાને જ ભૂલી ગયા, અને પોતાનું મહત્વાકાંક્ષા વગરનું જીવન, દુ:ખી જીવોના ઉદ્ધારમાં વિતાવ્યું.

એક બાજુથી તો આ વાતોને કબુલ કરવી અને તેની પ્રશંસા કરવી, જ્યારે બીજી બાજુથી એમ કહેવું કે, તીર્થંકરોએ મૂર્તિના રૂપમાં પોતાની પૂજા કરાવી અને આ પૂજાને મોક્ષપ્રાપ્તિનું સાધન બતાવ્યું, તે વાતથી તો તેમના અસાધારણ અને નિસ્વાર્થ જીવન, તેમજ તેમના પવિત્ર અને સ્વાર્થ રહિત સિદ્ધાંતોનું ખુન કરવા બરોબર છે-કલંકિત કરવા જેવું છે. આ બન્ને વાતો એટલી અસંગત (વદતો વ્યાઘાત) છે કે, મનુષ્યની બુદ્ધિ તો આ વાતને કોઈ રીતે પણ માની શકે તેમ નથી.

હવે જો કોઈ પોતાના વિચારોમાંથી પક્ષપાત કાઢીને પોતાના હૃદયમાંથી સાંપ્રદાયિક ઈર્ષ્યા દૂર કરીને, અને એક

ફક્ત સત્યનીજ તપાસ કરવા માટે આ મહાત્મા તીર્થંકરોના પવિત્ર જીવન ઉપર એક ક્ષણવાર પણ શાંત ચિત્તથી વિચાર કરે, તો હું ખાત્રીથી કહું છું કે, મૂર્તિપૂજા બાબતનો તેનો ભ્રમ જરૂર દૂર થઇ જશે, અને સત્યનો સંપૂર્ણ પ્રકાશ થઇ જશે, એટલુંજ નહિ પણ ઘણા વખત થયાં ભ્રમમાં પડેલા આ મૂર્તિપૂજક ભાઇઓનો મૂર્તિપૂજા મંડનનો સિદ્ધાંત એક ક્ષણ પણ ટકી શકશે નહિ.

મૂર્તિપૂજાની વિરૂદ્ધમાં જૈન સૂત્રોથી બીજાં પણ અનેક પ્રમાણો આપી શકાય તેમ છે, પરંતુ હવે વધારે પ્રમાણો આપવાની જરૂર રહેતી નથી, કેમકે અત્યાર સુધી મેં જે જે પ્રમાણો આપ્યાં છે તે એટલાં બધાં મજબૂત છે કે, નિષ્પક્ષપાત મનુષ્યને તો હવે જરૂર ખાત્રી થઈ ગઈ હશેજ કે, જૈન સૂત્રોમાં મૂર્તિપૂજાનો ઉપદેશ છેજ નહિ.

મહાવીર નિર્વાણથી ૭૦૦ વર્ષ પછી મૂર્તિપૂજાનો પ્રચાર થયો.

હવે અહિં એ પ્રશ્ન થવો સ્વાભાવિક છે કે, જો મહાવીરે મૂર્તિપૂજાનો પ્રચાર નથી કર્યો, તો પછી તે પ્રચાર કઈ રીતે અને કયારે થયો? તે બાબતમાં એટલુંજ કહેવું બસ થશે કે, જુનામાં જુની મૂર્તિઓના લેખ તથા સંવત પરથી જણાય છે કે, મૂર્તિપૂજાની શરૂઆત આજથી ૧૮૦૦ વર્ષ પહેલાં એટલે કે વીર નિર્વાણ પછી ૬૦૦-૭૦૦ વર્ષ બાદ થઈ છે.

મૂર્તિપૂજકોને શ્વેતાંબર કહેવા અયોગ્ય છે.

હવે આપણે એ જોઇએ કે, શ્વેતાંબરોનો મૂર્તિપૂજક

સંપ્રદાય (દેરાવાસી) સાધુઓના કપડાંના રંગની બાબતમાં મહાવીરની આજ્ઞા મુજબ ચાલે છે કે નહિ. કેમકે એ વસ્ત્રોથી જ જૈન સાધુઓને બીજા સાધુઓથી જુદા ઓળખી શકાય છે.

શ્રી 'ઉત્તરાધ્યયન' સૂત્રના ૨૩ મા અધ્યયનમાં આગળ આપણે જોઇ ગયા કે, કેસી અને ગૌતમે પાર્શ્વનાથ અને મહાવીરના શાસનોનું એક બંધારણ કેવી રીતે કર્યું, અને પાર્શ્વનાથના સાધુઓએ કેવી રીતે રંગીન વસ્ત્રો છોડીને મહાવીરના નિયમો અનુસાર સફેદ વસ્ત્રો ધારણ કર્યા.

જો કે આ મૂર્તિપૂજક સંપ્રદાય પોતાને 'શ્વેતાંબર' (સફેદ વસ્ત્ર પહેરવાવાળા) કહેવરાવે છે, તો પણ (તેમના યતિઓ સિવાય) આ દેરાવાસી સંપ્રદાયના ઘણા સાધુઓ સફેદ લુગડાં પહેરતા નથી, કે જે તેઓએ મહાવીરની આજ્ઞાનુસાર પહેરવાં જ જોઇએ. (તેથી તેઓ પોતાને 'શ્વેતાંબર' કહેવરાવતા હોવા છતાં ખરી રીતે તો તેઓને 'પીતાંબર' મૂર્તિપૂજક જ કહેવા જોઈએ) આ ઉપરથી એ વાત સ્પષ્ટ છે કે જૈન સાધુઓના વસ્ત્રોના વિષયમાં આ દેરાવાસી ભાઈઓએ મહાવીરની આજ્ઞાનું ખુલ્લી રીતે ખંડન કર્યું છે.

સાચા જૈન સાધુના જીવનની ટુંક વ્યાખ્યા.

મહાવીરના અસલી ઉપદેશો અને સિદ્ધાંતોથી આ દેરાવાસી સાધુઓ કેટલા બધા પતિત (પરાઙમુખ) થઈ ગયા છે, તે બતાવવાને માટે હવે હું અહિં ટુંકામાં મહાવીરના સાચા સાધુનું જીવન કેવું હોવું જોઈએ તેનો ટુંકી હકીકત

આપીશ. અને પછી તુલના કરીને એ પણ બતાવીશ કે, દેરાવાસી જૈન સાધુઓના જીવન સાચા જૈન આદર્શથી કઈ કઈ વાતોમાં કેટલી હદ સુધી પડી ગયા છે.

જૈન સાધુએ ઘેર ઘેર ફરીને ગોચરી–ભિક્ષા કરીને પોતાનો આહાર મેળવવો જોઇએ. તેઓએ પોતે ભોજન બનાવવું ન જોઇએ તેમજ બીજાને ભોજન બનાવવાનું કહેવું પણ ન જોઈએ. તેઓએ ગોચરીને માટે કોઈનું પણ આમંત્રણ સ્વીકારવું ન જોઇએ, એટલું જ નહિ પણ પહેલેથી કોઈ પણ પ્રકારની સૂચના દીધા વગરજ ગોચરીને માટે જવું જોઈએ. જૈન સાધુએ કોઈ પણ પ્રકારના વાહનમાં જવું ન જોઈએ, તેમજ પોતે પણ કોઈ વાહન ચલાવવું ન જોઈએ. પરંતુ હમેશાં પગે ચાલવું જોઈએ, અને તે પણ જોઈ જોઇને જ ચાલવું જોઈએ, કે જેથી પોતાના પગ નીચે કોઈ જીવ આવીને મરી ન જાય. તેઓએ ચોમાસાના ચાર મહિના એકજ જગાએ રહેવું જોઇએ અને બાકીના આઠ માસ વિહાર કરતા રહેવું જોઈએ. અને આ આઠ માસમાં એક જગાએ એક માસથી વધારે રહેવું ન જોઇએ. તેઓએ કેશ–લુંચન (લોચ) કરવો જોઈએ, પરંતુ વાળંદને હાથે હજામત કરાવવી ન જોઇએ. તેઓએ જૈન શાસ્ત્રોમાં બતાવેલ ૨૨ પરિષહો શાંતિ અને સંતોષપૂર્વક સહન કરવા જોઇએ અને અખંડ બ્રહ્મચારી રહેવું જોઈએ. તેઓએ પોતાની પાસે પૈસા, રૂપીઆ વગેરે ન રાખવું જોઇએ, તેમજ મકાન, જમીન વગેરે પણ કાંઇ ન રાખવું જોઇએ અને પોતાનું આખું જીવન ધાર્મિક કામોમાંજ કાઢવું જોઇએ. ટુંકમાં જૈન સાધુએ દરેક પ્રકારના

પરિગ્રહથી દૂર રહેવું જોઈએ, અને શાસ્ત્રોમાં કહ્યા મુજબ સાધુઓના પાંચ મહાવ્રતોનું પાલન કરવામાં પોતાનું જીવન વિતાવવું જોઈએ. જૈન સાધુઓએ પાળવાના આ મુખ્ય મુખ્ય નિયમો છે. હવે હું આ નિયમોથી દેરાવાસી સાધુઓના જીવનની તુલના કરીશ.

દેરાવાસી સાધુઓના જીવનની હકીકત.

દેરાવાસી સાધુઓના મુખ્ય ત્રણ ભાગ છે. યતિ, શ્રી પૂજ્યજી અને સંવેગી. આ ત્રણ વિભાગો જૈન સૂત્રોમાં ક્યાંય કહેવામાં આવ્યા નથી અને સંવેગી અને શ્રીપૂજ્યઃ એ શબ્દો જૈન કે બૌદ્ધ કોઈ પણ સૂત્રમાં બતાવ્યા નથી, એટલા ઉપરથી તેઓ હમણાનાજ (અર્વાચીન) છે, એમ નક્કી થાય છે. હવે જ્યારે આ દેરાવાસી સાધુઓમાં ત્રણ વિભાગ છે, ત્યારે આ ત્રણે વિભાગોને માટે આચારના જુદા જુદા નિયમો હોય તે સ્વાભાવિક જ છે.

દેરાવાસી ભાઇઓ પોતાના સાધુઓ (સંવેગીઓ) ની પ્રતિષ્ઠા (માનપાન) વધારે રાખે છે. આ સંવેગીઓ (સાધુઓ) ના આચાર (રીત-ભાત) ની પરીક્ષા કરવાથી માલુમ પડે છે કે, મહાવીરના બનાવેલ કાયદાઓથી તેઓ બહુજ પતિત થઈ ગયા છે. તેઓએ પોતાના વસ્ત્રોના રંગમા મોટા ફેરફાર કરી નાખ્યો છે જૈનધર્મના કાયદા વિરૂદ્ધ તેઓ પીળાં લુગડાં પહેરે છે અને આવી રીતના બીજા ફેરફારો પણ કરી નાખ્યા છે. તેઓમાંથી કેટલાક પૈસાની લેણ-દેણ પણ કરે છે. આ વાત યતિ અને શ્રી પૂજ્યોને પણ લાગુ પડે છે યતિઓ

અને શ્રીપૂજ્યો પાસે મોટી મોટી મિલકતો છે અને તેઓ દરેક જાતના ધંધા કરે છે. આ વાત મહાવીરની આજ્ઞાથી તદ્દન વિરૂદ્ધ છે; કેમકે મહાવીરનો ઉપદેશ તો એવો છે કે જૈન સાધુએ એક રાતી પાઇનો પણ પરિગ્રહ ન રાખવો જોઈએ. કદાચ આ દેરાવાસી સાધુઓમાં કોઈ એવા સાધુ પણ હશે કે જેનું જીવન એવું પવિત્ર હોય કે, જે દરેક જૈનોની પ્રતિષ્ઠા મેળવી શકે. પરંતુ તેથી પણ અમારી આ વાતનું ખંડન નથી થઇ શકતું કે, આ દેરાવાસી સાધુઓનો મોટો ભાગ મહાવીરની આજ્ઞા મુજબ ચાલતો નથી–મહાવીરના સિદ્ધાન્તથી વિપરીત ચાલે છે.

સ્થાનકવાસી જૈન સાધુઓના જીવનની પરીક્ષા.

હવે આપણે સ્થાનકવાસી સાધુઓના આચાર–વિચારની પરીક્ષા કરીએ. આ સ્થા. સાધુઓ પોતાની પાસે દ્રવ્ય રાખતા નથી, વાહનમાં બેસતા નથી, મિલકત, જમીન વગેરે પણ રાખતા નથી, ગોચરીનું આમંત્રણ સ્વીકારતા નથી, કાયદા વિરૂદ્ધ એકજ જગાએ વધારે દિવસો રહેતા નથી, યાત્રાઓ કરતા નથી, મૂર્તિપૂજા કરતા નથી, રંગીન લુગડાં પહેરતા નથી, અને પોતાનો વખત સંસારની ઝંઝટોમાં ગાળતા નથી. સાર એ છે કે, સ્થા. સાધુઓ શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધની બધી વાતોથી અલગ રહે છે, અને પોતાની શક્તિ મુજબ મહાવીરે બતાવેલ આજ્ઞા મુજબનું આદર્શ જીવન વિતાવે છે.

ઉપર કહેલી વાતોથી દરેક સમજદાર મનુષ્યને ખાત્રી થઇ ગઇ હશે કે, [illegible] ધુઓનું જીવન શાસ્ત્રના નિયમો

અનુસાર નથી. અને જ્યારે સાધુઓ ખુદ શાસ્ત્રાનુસાર ન ચાલે, ત્યારે તેમના અનુયાયી શ્રાવકો શાસ્ત્રાનુસાર ચાલતા હશે એમ શી રીતે માની શકાય ?

જે સાધુઓ પરિગ્રહ રાખે છે, જે સાધુઓ સૂત્રની આજ્ઞા મુજબ નથી ચાલતા અને સંસારના સુખોની શોધમાં પડયા રહે છે, તે સાધુઓ પાસે એવી આશા ન રાખી શકાય કે તેઓ પોતાના ભકતોને સત્ય ધર્મની શિખામણ આપે. અને તેટલા માટે તેઓ પોતાના ભકતોનું ચારિત્ર્ય વધારે ઉત્તમ બનાવવા માટે અયોગ્ય છે. તેઓ જૈન ધર્મના સાચા સિદ્ધાંતોનો પ્રચાર કરતાં ડરે છે, કારણ કે તેઓ સારી રીતે જાણતા હોય છે કે, પોતાના આચરણ અને ઉપદેશમાં (હાથી–ઘોડા જેટલો) મહાન્ તફાવત છે. અને તેથી જો સાચો ઉપદેશ આપશું તો તેમના ભકતોની શ્રદ્ધા તેમના તરફ ઓછી થઈ જશે, અને તેમનો બહિષ્કાર કરશે. આનું પરિણામ એ આવ્યું કે, દેરાવાસી સાધુઓ અને શ્રાવકો બન્ને જૈન ધર્મના સાચા સિદ્ધાંતોથી દૂર રહ્યા-પરાંગમુખ થઈ ગયા.

ઉપસંહાર.

આવા સંજોગોમાં, મહાવીરના અસલી અને સાચા અનુયાયી હોવાનો દાવો મૂર્તિપૂજક સંપ્રદાય ન્યાયપૂર્વક કરી શકતો નથી એટલા ઉપરથી એ માનવુંજ પડશે કે, આ દેરાવાસીઓ મૂળ સંઘથી અલગ થઈ ગયા છે, અને તેઓએ પોતાનો એક જુદો સંપ્રદાય બનાવી લીધો છે.

મેં ઉપર જે તુલના કરી છે, તેમાં દેરાવાસી સાધુઓના જીવન ચરિત્રમાં જે વિરૂદ્ધતા દેખાય છે, તે તો ફક્ત નમુના તરીકેજ છે. જો હું જૈન સૂત્રોની આજ્ઞા મુજબ બરાબર પરીક્ષા કરૂં તો મારા આ મતનું વધારે સમર્થન થાય, કે તેઓ કોઈ પણ રીતે મહાવીરના અસલી અને સાચા અનુયાયી કહી ન શકાય.

દિગંબર તથા દેરાવાસીઓ મહાવીરના અસલી અનુયાયીઓ નથી એ વાત સિદ્ધ કરીને હવે હું અસલી અને સાચા અનુયાયી એવા સ્થાનકવાસીઓનું થોડુંક વર્ણન કરીશ. આ સ્થાનકવાસીજ મહાવીરનો અસલી અને સાચો સંપ્રદાય છે.

પ્રકરણ ૪ થું.

શ્વેતાંબર સ્થાનકવાસી.

(મૂર્તિપૂજાનાં માઠાં ફળ)

ગયા પ્રકરણમાં કહેલી બાબત માટે ભૂતકાળમાં થએલી વાતો પર નજર નાખવી જરૂરી છે. હું આગળ એ સિદ્ધ કરી ગયો છું કે, મહાવીર પછી ઘણે વરસે મૂર્તિપૂજાની શરૂઆત અને તેનો પ્રચાર થયો છે. મૂર્તિપૂજાનો પ્રચાર થતાં જ તેનાથી થનારી ખરાબીઓનો પણ સાથેજ પ્રચાર થયો. સાચા ધાર્મિક સિદ્ધાંતો પાળવામાં અશક્ત થએલા સાધુઓએ પોતાનો સ્વાર્થ સાધવાને માટે મૂર્તિપૂજાનો પ્રચાર કર્યો. સ્વાર્થ સાધવામાં તેઓને દ્રવ્યની જરૂર પડી, પરંતુ એમ તો લોકોની પાસે દ્રવ્ય માગવાની કે પ્રકટ રૂપમાં દ્રવ્ય પોતાની પાસે રાખવાની તેઓ હિમ્મત ન કરી શક્યા; એટલે પછી તેઓએ મૂર્તિપૂજાની નવી યુક્તિ શોધી કાઢી અને આ મૂર્તિઓનાં પૂજન અને બીજાં ખર્ચ માટે દાન દેવાનો ઉપ-

દેશ પોતાના ભક્તોને આપવો શરૂ કર્યો. તેઓની ધારણા પ્રમાણેજ મૂર્તિપૂજા તેમને લાભદાયક થઈ પડી અને આ સાધુઓ ધીરજ અને ચતુરાઈથી આ ખજાનાનો દુરૂપયોગ કરવા લાગ્યા. જેમ જેમ વખત વીતતો ગયો તેમ તેમ તેઓ ઇંદ્રિયોના ક્ષણિક સુખમાં ગુલતાન બની ગયા, અને વિષય-લાલસાઓના દાસ બની ગયા. આવી રીતે જ્યારે તેઓનો ધાર્મિક ભાવ ચાલ્યો ગયો ત્યારે તેઓ દંભી (કપટી) પણ બન્યા. સાચા સાધુઓનો માર્ગ તરવારની ધાર પર ચાલવા જેવો કઠણ હોય છે. જ્યારે તેઓ આ કઠણ માર્ગ પર ન ચાલી શકયા, ત્યારે પોતાનો સ્વાર્થ સાધવા માટે તેમજ પોતાના પતિત આચરણો માટે કોઈ કહી ન શકે, તે માટે શાસ્ત્રોના અર્થ પણ વિપરીત કરવા લાગ્યા–પોતાને અનુકુળ પડે તેવા કરવા લાગ્યા. અને આમ થતાં લાંબે વખતે તેઓ ધાર્મિક તત્વોના સાચા અભિપ્રાયને સમજવાની શક્તિ જ ખોઈ બેઠા, ત્યારે તેઓએ લૌકિક વાતોને આધ્યાત્મિક વાતોમાં, ક્ષણિક પદાર્થોને સ્થાયી પદાર્થોમાં અને અસત્યને સત્યમાં ખતવી દીધું.

અહંકાર થઈ જવાથી સત્યનો લોપ થઈ ગયો અને જ્યારે સાધુઓ ધાર્મિક સિદ્ધાંતોને ઉલટી નજરથી જોવા લાગ્યા, ત્યારે તેઓ અર્થનો અનર્થ કરીને પોતાની મતલબ સાધવા લાગ્યા. આવા સ્વાર્થ–સાધનને લઈને કેટલીએ બુરાઈઓ ઉત્પન્ન થઈ. આવી રીતે જ્યારે આ સાધુઓ સંસારના ઝગડામાં ખૂબ ફસાઈ પડ્યા, ત્યારે તેઓ પોતાના ભક્તોની સામાજિક અને ધાર્મિક ઉન્નતિ કરવા માટે અયોગ્ય થઈ ગયા, અને પોતાનો સ્વાર્થ સાધવા માટે દૂષિત સિદ્ધાંતોનું પ્રતિપાદન કરવા

સ્વાભાવિક રીતે મનુષ્યપ્રાણી મોજશોખ અને એશઆરામને વધુ પસંદ કરે છે. આ પ્રાકૃતિક વૃત્તિઓનો લાભ લઈને, આ સ્વાર્થી અને પતિત સાધુઓએ મૂર્તિપૂજાની અનેક મનમાની રીતિઓ દાખલ કરી, અને શાસ્ત્રોની આજ્ઞાઓની જરા પણ પરવા કરવી છોડી દીધી. તેઓએ મોક્ષના ભાવ સસ્તા કરી નાખ્યા.* આવી રીતે અસલી વાતોની જગાએ બનાવટી વાતોનો પ્રચાર કરીને તેઓએ ધર્મનું રૂપજ બદલી નાખ્યું, અને સાચા ધર્મને એક બિલકુલ નહુંજ અને વિચિત્ર રૂપ આપી દીધું.

ઉપર કહેલ વાતની સત્યતા બાબત વધારે મહેનત કરવાની જરૂર નથી. દેરાવાસી ભાઈઓના મંદિરોમાં જે ધાર્મિક ક્રિયાઓ થાય છે, તેથીજ મારી કહેલ વાતની સત્યતા સાબિત થાય છે. આ નકામી ક્રિયાઓનો જૈનશાસ્ત્રોમાં ક્યાંય પણ ઉલ્લેખ નથી, અને તેનું કારણ એ છે કે, મોક્ષ મેળવવા માટે જે સ્વાર્થ–ત્યાગ અને મનની પવિત્રતાની જરૂર હોય છે, તે આ ક્રિયાઓમાં ક્યાંય પણ દેખાતી નથી.

મૂર્તિપૂજાની વિચિત્રતા.

મૂર્તિપૂજા જૈન ધર્મના સિદ્ધાંતોથી વિરુદ્ધ હોવા ઉપરાંત, આ દેરાવાસી ભાઈઓ જે રીતે મૂર્તિનું પૂજન કરે છે,

* 'શત્રુંજય માહાત્મ્ય' નામે પુસ્તકમાં લખ્યું છે કે-રૈવતગિરિ ઉપર જે જે કર્યો છે તે તેને ભવે મોક્ષ જાય. મોક્ષજ નહિ પણ ત્યાં સુધી લખી માર્યું છે કે, શત્રુંજય ઉપર રહેનાર વાઘ, સાપ વગેરે હિંસક પ્રાણીઓ પણ ત્રણ ભવે મોક્ષ જશે. આવી કેટલી એવી અસંભવિત વાતો આ ગ્રંથમાં લખેલી છે.

તે રીત બિલકુલ અશુદ્ધ અને અસંગત છે. તેઓ તીર્થંકરો પર રાગ–દ્વેષ આદિ માનસિક વૃત્તિઓ અને દોષોનું આરોપણ કરે છે, પરંતુ એટલું સમજતા નથી કે, તીર્થંકરો સંસારની દરેક ઝંઝટોથી દૂર હતા. તીર્થંકરોને ઉત્તમોત્તમ પુરૂષ માની તેઓનું અનુકરણ કરવાને બદલે, તેમને પોતાના કર્મના ન્યાયાધીશ સમજે છે. અન્ય ધર્મના દેવતાઓ કે જેઓ તેમના ભક્તોની પૂજા કે ખુશામતથી પ્રસન્ન થઈ વરદાન આપે છે અને ગુસ્સે થતાં શ્રાપ આપે છે, તેવા દેવતાઓ અને તીર્થંકરોમાં આ દેરાવાસી ભાઈઓ કાંઈ પણ ભેદ સમજતા નથી.

એક દેરાવાસી ભાઈ પુત્ર મેળવવા માટે મૂર્તિને પ્રણામ કરે છે, તો બીજો ધન માટે, તો ત્રીજો પોતાના શત્રુઓ પર વિજય મેળવવા માટે. (મૂર્તિને પ્રણામ કરે છે.) આ રીતે દરેક પોતાના આલોકના સ્વાર્થ માટે મૂર્તિની પૂજા કરે છે. મારા જોવામાં કેટલીએ વાર આવ્યું છે કે, કેટલાએ દેરાવાસી ભાઈઓ પોતાની (સાંસારિક) ઈચ્છાઓ પૂરી થવા માટે તીર્થંકરોની મૂર્તિઓની માનતા કરે છે, અને જ્યાં સુધી તે ઈચ્છા પૂરી ન થાય ત્યાં સુધી તીર્થંકરના નામ પર અમૂક ચીજ ખાવાની બાધી કરે છે. તેવીજ રીતે પોતાના સારા કે ખરાબ કામોમાં સફળતા મળે તે માટે, અનેક મૂર્તિપૂજક ભાઈઓ મૂર્તિઓને છત્ર, ચામર, આંગી, કેસર અથવા બીજી ચીજો ઘડાવવાનાં વચન આપે છે. (સોગન ખાય છે) જે લોકો તીર્થંકરોને આવી જાતના પદાર્થો કે બીજી કીમતી વસ્તુઓ ભેટ કરવાના ખોટા અને ગલત ખ્યાલથી વચન આપે છે, તે લોકો એમ સમજે છે કે, તીર્થંકર (કે જે સંસારની બીજી કોઈ તુચ્છ

વાતો કે ઈચ્છા વગરના છે) સાચા ન્યાયના પ્રવાહને બદલી તેઓના કરેલ કર્મોનો ખ્યાલ કર્યા વગર, પોતાની (મૂર્તિપૂજકોની) ઈચ્છા અનુસાર ન્યાય આપશે.

ભ્રમમાં પડેલા આ બિચારા મૂર્તિપૂજક અનુયાયીઓ પર ખરેખર દયા આવે છે. મહાવીરે કહેલ ઉંચા અને શ્રેષ્ઠ સિદ્ધાંતો તેઓ ન સમજી શકયા અને તેથીજ મૂર્તિ સમક્ષ તેઓ એવી એવી સ્વાર્થી ઈચ્છાઓ કર્યા કરે છે, અને તેથી તેઓ ઉત્તમ તત્ત્વોની પ્રાપ્તિથી દૂર રહે છે.

હું ઉપર જે કાંઈ કહી ગયો છું તેની સત્યતા બાબત સંદેહ રાખવાની જરૂર નથી. શું કોઈ એમ બતાવી શકશે ખરા કે, હજારો મૂર્તિપૂજક ભાઈઓમાં કેટલા એવા છે, કે જેઓ ફક્ત મોક્ષ મેળવવાના એકજ હેતુથી યાત્રાઓ કરતા હોય, કે મૂર્તિઓને ધન, ધાન્ય આદિ ચઢાવતા હોય કે લાંબી ચોડી પૂજા કરતા હોય? જો દરેક દેરાવાસી ભાઈ કે યાત્રાળુ આ પ્રશ્નનો ઉત્તર પ્રમાણિકતાથી અને પોતાની વિવેકબુદ્ધિ અનુસાર આપે, તો મારા ઉપર કહેલ કથનની સત્યતા આપોઆપ માલુમ પડી આવે.

મૂર્તિપૂજા સંબંધમાં એક વાત તો બહુજ વિચિત્ર છે. જો આપણે આ તીર્થંકરોની મૂર્તિઓનું બારીકાઈથી નિરીક્ષણ કરીએ તો આપણને દેખાશે કે, આ મૂર્તિઓ હમેશ ધ્યાન અવસ્થાવાળીજ હોય છે. તે ઉપરથી માલુમ પડે છે કે, આ મૂર્તિઓનું ચિત્ત તદ્દન અડોલ છે અને તેની દૃષ્ટિ નાકના અગ્ર ભાગ પર લાગેલી હોય છે આ વાત એમ સૂચિત કરે

છે કે, આ મૂર્તિઓ પાપ કે પુન્યથી તો ઉદાસ છેજ; પણ તેની સાથે આખાય સંસાર તરફ ઉદાસીન છે. સારાંશ એ છે કે, આ મૂર્તિઓમાં બહારની તેમજ અંદરની શાંતિ ઝળકે છે.

મૂર્તિપૂજા કરવા યોગ્ય છે કે નહિ તે વાતને ઘડીભર છોડી દઈને, મારે બહુ દિલગીરીની સાથે કહેવું પડે છે કે, મૂર્તિપૂજક ભાઈઓ પૂજા કરતી વખતે મૂર્તિઓને બહુજ અન્યાય કરે છે. ઉંડા ધ્યાનમાં લીન થએલી મૂર્તિઓને, આ દેરાવાસી ભાઈઓ ઘંટાઓના ઘનઘનાહટથી, નગારાના બેઢબ અવાજોથી અને મંત્રોના ઉટપટાંગ ઉચ્ચારોથી જગાડે છે, તેમજ આ મૂર્તિઓને સોના-રૂપાના ઘરેણાંઓના ભારથી શણગારે છે, અને મૂર્તિઓ દેખી શકશે એવી આશાથી આ મૂર્તિઓને કાચ કે સ્ફટિકની આંખો લગાવે છે. આવી રીતે આ મૂર્તિના ભક્તો મૂર્તિઓ પર અનેક ઉપાધિઓ નાખીને, તેના ઉચ્ચ સ્થાન પરથી નીચે પછાડે છે—અધઃપતન કરે છે, સંસારી પામર મનુષ્યોમાં તેની ગણત્રી કરે છે અને પોતાની મનમાની કલ્પના મુજબ તેને પોતાને આધીન રાખે છે.

જો કે આ દેરાવાસી ભાઈઓ તીર્થંકરોને મોક્ષ ગયેલા અને અરૂપી માને છે, છતાં પણ આ ભાઈઓ તેમને એક નાની મૂર્તિના રૂપમાં વસ્તુ રૂપ બનાવી લે છે. તીર્થંકરો મોક્ષ ગયા બાદ નિરાકાર (આકાર વગરના) હોય છે એમ આ લોકો માનતા હોવા છતાં પણ તેઓનું પત્થર કે ધાતુની મૂર્તિમાં રૂપાન્તર કરી નાખે છે, અને તેમને ત્યાગી માનતા હોવા છતાં પણ તેમની ઉપર બધી જાતના ભોગ (પદાર્થો)

ચડાવે છે. આ દેરાવાસી ભાઈઓ જાણે છે કે, તીર્થંકરો નગ્ન રહેતા હતા, છતાં પણ તેમને જુદી જુદી જાતનાં વસ્ત્રો પહેરાવે છે. તીર્થંકરો અહિંસા ધર્મના જબરજસ્ત પ્રચારક હતા એટલું જાણતા હોવા છતાં પણ, આ દેરાવાસી ભાઈઓ ફુલ વગેરે અનેક વસ્તુઓ ચડાવીને તીર્થંકર નિમિત્તે અસંખ્ય (અને અનંત) જીવોની હિંસા કરે છે. તીર્થંકરોને હવે ફરી વખત જન્મ લેવાનો નથી, છતાં પણ પત્થર કે ધાતુની જડ મૂર્તિમાં તેમની પ્રાણ-પ્રતિષ્ઠા કરે છે. તીર્થંકર મૃત્યુથી છૂટી ગયા છે, એવું જાણતા હોવા છતાં પણ, નાશ પામી જવાવાળા પત્થર કે ધાતુનું રૂપ તીર્થંકરોને આ ભાઈઓ આપે છે. એટલું જ નહિ, પણ તીર્થંકરોને સર્વ શક્તિમાન માનતા હોવા છતાં, તીર્થંકરોને અને તેના ઘરેણાંને ચોરની બીકથી તાળામાં પૂરી રાખે છે. તાત્પર્ય એટલો જ છે કે ભ્રમમાં પડેલા અને મિથ્યાત્વમાં ફસેલા આ મૂર્તિપૂજક ભાઈઓના કામોમાં અગણિત વિરોધ દેખાય છે.

મૂર્તિપૂજકોના પક્ષની પરીક્ષા અને ખંડન

મૂર્તિપૂજક ભાઈઓનું કહેવું એમ છે કે, તીર્થંકરની પત્થરની મૂર્તિઓ તેમને તીર્થંકરોના ગુણો યાદ દેવડાવે છે, અને તેમના હૃદયમાં તે સદ્ગુણોનું અનુકરણ કરવાની પ્રબળ ઈચ્છા ઉત્પન્ન કરે છે. પરંતુ આ વાત સાફ ખોટી છે, કારણ કે તેઓના આચાર વ્યવહાર પર આ વાતની [illegible] ખોટી અસર થતી દેખાય છે. મૂર્તિઓના કિંમતી અને ચમકદાર ઘરેણાં, મંદિરોમાં થતી [illegible] આંખે નાચે તેવી રોશની, વાંસ અનેક [illegible] મધુર અને સુંદર

ગાયનો, (જે મૂર્તિ પાસે હારમોનીયમની સાથે ગવાય છે) રંગબેરંગી વસ્ત્રો પહેરેલાં નાના નાના બાળકોના નાચ અને ભજન, તથા તેમના પગમાં બાંધેલા ઘુઘરાઓના ધમકાર, પ્રતિમાઓની સામે બાળવામાં આવતા ધૂપની ગંધ, આ બધી બાબતો (ધાંધલો) ભ્રમજાળમાં ફસાયેલા ભક્તોને મોક્ષમાર્ગ પર ન લઈ જતાં બીજે જ રસ્તે લઈ જાય છે, તેમજ તેઓના માનવા મુજબ તીર્થંકરોના સદ્‌ગુણોનું અનુકરણ કરવાની ઇચ્છા પણ ઉત્પન્ન કરતી નથી, પરંતુ તેમને સંસારના ક્ષણિક સુખોની ભુલભુલામણીમાં બરાબર ફસાવી દે છે.

જો સાચું પૂછો તો આ મૂર્તિઓ અને તેની પાછળનાં ક્રિયાકાંડોની ઉત્પત્તિ સ્વાર્થને લઈને જ થઈ છે, અને આ સ્વાર્થને ધ્યાનમાં રાખીને જ આ લોકો પોતાના અંધશ્રદ્ધાળુ ભક્તોને મૂર્તિપૂજા તરફ ઝુકાવે છે. જ્યારે કોઈ ભક્ત મંદિરમાં જાય છે, ત્યારે ત્યાંનો (ઠાઠમાઠવાળો) દેખાવ જોઈને જ તે ચકિત થઈ જાય છે, અને બત્તીના ઝગઝગાટથી તેની દષ્ટિ રોશની પર લીન થઈ જાય છે, તે વખતે તેના મનના વિચારો ચક્કરમાં પડી જાય છે અને જાણે કે તે સ્વપ્નમાં હોય તેમ તેને દેખાય છે. બીજા પૂજા કરનારાઓની પહેલાં પોતે પૂજા કરી લ્યે એવી ધૂનમાં, તેમજ પૂજનના દ્રવ્યો ચડાવવાના આવેગમાં, આ ભક્તની તે વખતે જે દશા હોય છે, તે દશામાં એ કદાપિ પણ બનવા જોગ નથી કે, તે ભક્ત તે વખતે પોતાની બુદ્ધિથી જરા પણ વિચાર કરતો હોય, કે હું જે કામ કરી રહ્યો છું તે બુદ્ધિમાનનું છે કે અણસમજનું! તેને આ વાતનું પણ ભાન

નથી રહેતું કે, આ મૂર્તિપૂજાથી તો ફક્ત મારી વાસનાઓની જ તૃપ્તિ થાય છે, અને સત્યથી તો હું દૂર જતો જાઉં છું! પૂજ્ય તીર્થંકરોના ઉચ્ચ સિદ્ધાંતો ન જાણતો હોવાથી, તે આવા વ્યર્થ આડંબરોમાં પોતાના ધનનો નાશ કરે છે, અને પોતાના જીવનનો બહુ મૂલ્ય વખત આવા બિનજરૂરી પૂજનની વિધિઓમાં નકામો ગુમાવે છે. સાધુઓના દબાણ અને ડરથી શ્રાવકો જરા પણ ચું કે ચાં ન કરી શકયા,* અને સ્વાર્થી સાધુઓએ બનાવેલી નવી નવી પૂજન વિધિઓને શાંતિપૂર્વક તેઓએ સ્વીકારી લીધી. આ શોચનીય સ્થિતિ અત્યારે પણ મોજુદ છે અને જૈનોના મૂ૦ પૂ૦ સંપ્રદાયમાં સેંકડો વર્ષોથી તે ચાલી આવે છે.

આ નકામી પૂજન વિધિઓ અને ક્રિયા આડંબર, આત્મ કલ્યાણના સાધન થવાને બદલે દૂર રહ્યા, પણ એક નકામો બોજો છે. જ્યારે પૂજન વિધિઓ દિવસે દિવસે વધતી ગઈ, અને તેનાથી નુકશાન થવા લાગ્યું, ત્યારે કુદરતે [illegible] જ લોકોના હૃદયમાં આત્માને સંતોષ આપવા માટે કોઈ નવા સાધનની તપાસ કરવાની ઇચ્છા પેદા થઈ, અને આ જડપૂજક સાધુઓના સકંજામાંથી છૂટવા માટે તેઓ તૈયાર થઈ બેઠા.

* અને કરે પણ કેવી રીતે! આ સાધુઓએ [illegible]

લોંકાશાહ દ્વારા મૂર્તિપૂજાનો નિષેધ.

આવી હાલતમાં પરિવર્તન થવું તદ્દન સ્વાભાવિક હતું. નીચે લખેલ ઘટના મુજબ અમદાવાદના લોંકાશાહ નામના એક મોટા વેપારીના સંબંધમાં એવો એક બનાવ બન્યો, જેથી તેમના દિલમાં મૂર્તિપૂજાની નિરર્થકતા બતાવવાની પ્રશંસનીય ઈચ્છા ઉત્પન્ન થઈ આવી, અને તેઓ મુંઝાયલા મનુષ્યોની રક્ષા કરવા તત્પર થયા. આ ઘટના નીચે મુજબ છેઃ—

જ્યારે લોંકાશાહ એકવાર મંદિરમાં ગયા, ત્યારે તેઓએ એક સાધુને પુસ્તક ભંડારની વ્યવસ્થા કરતાં જોયા, અને પુસ્તકોની જીર્ણ–શીર્ણ (ફાટેલ તુટેલ) અવસ્થા પર નિઃશ્વાસ નાખતા જોયા. આ સાધુએ જીર્ણ થએલાં પુસ્તકોની રક્ષા કરવાના કામમાં લોંકાશાહની મદદ માગી. લોંકાશાહના અક્ષર ઘણાજ સુંદર હતા તેમજ તેઓ ધર્માત્મા પણ હતા, એટલે તેઓએ પુસ્તકોની નકલો કરી દેવાનું કબુલ કર્યું અને તરત જ કામ શરૂ કરી દીધું. જ્યારે તેઓએ લખતાં લખતાં એ જોયું કે, સૂત્રોમાં લખેલા સિદ્ધાંતો ઘણી જ ઉંચી કોટિના છે, તેમજ સૂત્રોમાં મૂર્તિપૂજા કરવાનું કયાંય પણ વિધાન (આજ્ઞા) નથી, તથા જૈન સાધુઓને પરિગ્રહ રાખવાનું કે લૌકિક સુખ ભોગવવાનું કયાંય લખ્યું જ નથી, ત્યારે તેમને આશ્ચર્ય થયું. તેમને ખબર પડી કે, આજ કાલના સાધુઓ જે વાતોની સ્થાપના કરે છે, તે વાતો તો શાસ્ત્રોમાં બિલકુલ છેજ નહિ.

આ બનાવથી તેમના દિલમાં અચાનક એક ક્રાંતિ પેદા થઈ ગઈ અને તેમના વિચારો તદ્દન બદલાઈ ગયા. તે

દરેક સૂત્રની બે બે નકલો ઉતારી, તેમાંની એક નકલ સાધુને આપી અને બીજી નકલ પોતાની પાસે રાખી. ત્યાર બાદ તેઓએ સૂત્રોનો ઉંડો અભ્યાસ કર્યો, અને મહાવીરના સિદ્ધાંતોને હૃદયમાં બરાબર ઉતાર્યા. જો કે તેમનો જન્મ મૂર્તિપૂજક સંપ્રદાયમાં થયો હતો, તો પણ તેઓએ મૂર્તિપૂજાને તરત જ છોડી દીધી અને મેદાનમાં આવી જૈનસમાજને પડકાર કરી કહ્યું કે, જે સાધુઓ મૂર્તિપૂજાની આજ્ઞા કરે છે, તેઓ ઠગ (ધૂર્ત) છે, કેમકે શાસ્ત્રોમાં મૂર્તિપૂજા કરવાનું વિધાન ક્યાંય પણ છે જ નહિ. લોંકાશાહમાં મહાન્ આત્મિક બળ હતું તેથી પોતાના વિચારો પ્રગટ કરવામાં તેઓ ન ગભરાતાં હિમ્મતપૂર્વક બહાર પડ્યા. તેઓએ તે વખતના સાધુઓની સ્વાર્થ પરાયણતાની પોલ ઉઘાડી પાડી અને શાસ્ત્રોમાં લખેલા અસલી જૈન સિદ્ધાંતોનો પ્રચાર કરવો શરૂ કર્યો. તુરત જ થોડા સમજુ ભાઈઓ તેમના સત્ય ઝંડા નીચે આવી મળ્યા અને તેમની મદદથી તેમણે પવિત્ર અને અસલી સિદ્ધાંતોનો પ્રચાર કરવો શરૂ કર્યો. આથી ઘણાએ ઉન્માર્ગ પર ચડેલા ભાઈઓને તેઓ સન્માર્ગ પર લાવ્યા. ત્યારે આ સ્વાર્થી સાધુઓએ જોયું કે પોતાની સ્થિતિ ડામાડોળ તેમજ ડોલાયમાન થઈ ગઈ છે, તેમજ પોતાની માન-પૂજા નષ્ટ થઈ જવાની તૈયારી છે, ત્યારે તેઓએ લોંકાશાહને હેરાન કરવાનું શરૂ કર્યું. તેઓએ લોંકાશાહ પર આક્ષેપના વરસાદ વરસાવ્યા અને તેમના અનુયાયીઓના ચારિત્રને કલંકિત કરવા માંડ્યું. પરંતુ આ બાજુ લોંકાશાહ પણ હિમ્મત હારે એમ નહોતા. અનેક મુશ્કેલીઓ વચ્ચે તેમજ એક હતી સમગ્ર વિરોધી સમાજની વચ્ચે રહીને લોંકાશાહ અને

તેમના ભક્તોએ ખૂબ જોરશોરપૂર્વક પોતાનું પવિત્ર કામ ચાલુ રાખ્યું. સ્વાર્થી સાધુઓની માન–પૂજા ધીમે ધીમે ઘટવા લાગી, અને લોકોના ટોળે–ટોળાં લોંકાશાહના શરણુ નીચે આવવા લાગ્યાં. લોંકાશાહે સત્યજ્ઞાન રૂપી દીવાનો પ્રકાશ કર્યો અને આ પ્રકાશ હિંદના ચારે ખૂણામાં તુરત જ ફેલાઈ ગયો. જ્યાં જ્યાં આ પ્રકાશ ફેલાયો ત્યાં ત્યાં શાંતિનું રાજ્ય પથરાઈ ગયું. સત્યની જળહળતી જ્યોતિમાં અસત્ય અને ધૂર્તતાનો નાશ થવા લાગ્યો અને ફક્ત ૪૦૦ વર્ષની અંદર જ ભૂલા પડેલા પાંચ લાખ મનુષ્યો સાચા રસ્તા પર આવી ગયા, એટલે કે જૈન ધર્મના પવિત્ર અને અસલી સિદ્ધાંતોના અનુયાયી બની ગયા.

સ્થાનકવાસી નામ કેમ ધારણ કર્યું ?

જૈનધર્મના આ સાચા અનુયાયીઓનું ઉપનામ મૂર્તિ-પૂજકોએ વૈરભાવને લઈને 'ઢુંઢીઆ' રાખી દીધું. પોતાને મૂર્તિપૂજકોથી અલગ ઓળખાવવા માટે લોંકાશાહના ભક્તો, બલ્કે એમ કહેવું જોઈએ કે, મહાવીરના અસલી ઉપદેશોના સાચા ભક્તો પોતાને 'સ્થાનકવાસી' કહેવા લાગ્યા. દ્વેષને લઈને જ, દેરાવાસીઓ કહે છે કે, સ્થાનકવાસીઓ અમારા મૂળ સંઘની શાખા છે અને સ્થાનકવાસીઓની ઉત્પત્તિ ફક્ત ૪૦૦ વર્ષથી જ થઈ છે, પરંતુ તેઓની આ વાત સાફ ખોટી છે.

લોંકાશાહ જૈન ધર્મના અસલી સિદ્ધાંતોના પ્રચારક હતા.

ઉપરના પૃષ્ઠોમાં આ વાત સારી રીતે સિદ્ધ કરી આવી છે કે, સ્થાનકવાસી સંપ્રદાય એ જ સાચો

પરિગ્રહ એકઠો કરનાર સ્વાર્થી સાધુઓને લીધે જ સમાજ ભળતી દિશાએ અને કુમાર્ગ પર ચાલ્યો ગયો હતો. કેવલ એક આકસ્મિક ઘટનાને લઇને જ લોંકાશાહને અસલી સૂત્રો જોવા મળ્યાં, અને તેથી જ તેમને સત્યનો પત્તો મળ્યો, અને તરતજ તે વખતમાં ચાલતા અસત્ય વિચારો અને સિદ્ધાંતોનો વિરોધ કરવા સમર્થ થયા. લોંકાશાહે જૈન ધર્મના અસલી સિદ્ધાંતો બહાર પાડયા અને લોકોમાં તેનો પ્રચાર કર્યો. તેનું ફલ એ આવ્યું કે, જૈન ધર્મના એવા અને ઉદાર સિદ્ધાંતો જોઈ લોકો ચકિત થઈ ગયા. ચકિત થઈ જવાનું કારણ એ પણ હતું કે, આ ઉદાર સિદ્ધાંતો આ ધૂર્ત સાધુઓએ કેટલીએ સદીઓ થયાં દબાવી છુપાવી રાખ્યા હતા.

જેના નિર્મળ હૃદયમાં સ્વાર્થનો એક અંશ પણ નહોતો, તેમજ જેના સદ્વિચાર, ઉપદેશ અને આચાર કેવળ સત્યના પ્રેમથી જ પ્રેરાયેલ હતાં, એવા ધર્મપ્રાણ લોંકાશાહના [illegible], શરણ અને સુંદર ઉપદેશ તરફ, સાધુઓના અન્યાયા-[illegible] અને સત્યની શોધમાં લાગેલા જનસમુદાયનું

* [illegible] વખતમાં સ્થિતિ કેવી હતી તેનું આબેહૂબ [illegible] કવિતામાં [illegible] છે—

[illegible] (૧)

[illegible] (૨)

[illegible] (૩)

લક્ષ જલ્દીથી ખેંચાયું, અને સત્યનો પ્રકાશ તેમના હૃદય પર પથરાઈ ગયો. સાચું પૂછો તો લોંકાશાહે, નથી તો કોઈ પોતાનો નવો સિદ્ધાંત સ્થાપ્યો, કે નથી તો કોઈ નવીન દર્શન પદ્ધતિ સ્થાપવાનો દાવો કર્યો. તેઓએ લોકોને અસલી જૈનશાસ્ત્રોમાં શું લખ્યું છે તે બતાવવામાં, અને તે વખતમાં ચાલતાં લૌકિક અને સ્વાર્થથી ભરપૂર સિદ્ધાંતોથી

ઉપરની છ લાઇનોમાં લોંકાશાહના જન્મ પહેલાં કેવી સ્થિતિ હતી, તેનો ખ્યાલ આપ્યો છે.

તબ ઐસે વિકરાળ કાળમેં, લોંકાશાહ કા જન્મ હુવા,
ગહન તિમિરસેં પૂર્ણ દેશમેં, અદ્દ્ભૂત એક પ્રકાશ હુવા. (૨)

આવા વિકરાળ કાળમાં લોંકાશાહનો જન્મ થયો. પછી શું થયું તે આગળ વાંચો.

ધર્મ પ્રાણ લોંકાશાહને, દયા ધર્મ કો ફૈલાયા. (૨)
અંધ શ્રદ્ધાળુ ભક્ત જનોંકો, સત્ય ધર્મ તબ સિખલાયા. (૨)
ભારતકે કોને કોને મેં, ઉસને ડંકા બજવાયા,
ગહન નીંદમેં પડે હુએ કો, ફિરસેં ઉસને જગવાયા. (૨)
સરળ આપકે ઉપદેશોને, બિજલી જૈસા કામ કીયા,
ચુંબક બન ઉસ ધર્મવીરને, ભક્ત હૃદયકો ખીંચ લીયા. (૨)

આ મુજબ લોંકાશાહે ખૂબ મહેનત લઇ, યતિઓના પંજામાંથી લાખો લોકોને છોડાવી, હિંદના ચારે ખૂણામાં સત્ય એવા દયા. ધર્મને ફેલાવ્યો. વળી તેમણે બીજું શું કર્યું ?

આગમ ઉદ્ધારક લોંકાશાહે, માર્ટીન લ્યુથર કા કામ કીયા,
હિંસક પૂજા બંધ કરા કે, અહિંસક ઝંડા ફરકાયા.

જે કામ યુરોપમાં માર્ટીન લ્યુથરે કર્યું, તે કામ હિંદમાં લોંકાશાહે કર્યું.

બચવાનો માર્ગ બતાવવામાંજ પોતાનું કર્તવ્ય પૂરું કર્યું. સદ્‌ગુરૂ લોંકાશાહે બતાવેલ સરળ અને આત્મોન્નતિ કરવાવાળા સાચા સિદ્ધાંતોએ જૈન સમુદાય પર બહુ ભારે અસર કરી. તેઓએ પોતાના અંતઃકરણમાં આ સિદ્ધાંતો ઉપર શાંતિપૂર્વક વિચાર કર્યો, અને તેમને દૃઢ વિશ્વાસ થઇ ગયો કે, આ સિદ્ધાંતો સાચા, પવિત્ર અને દરેક રીતે પૂર્ણ છે, અને તે વખતના નામધારી મહાત્માઓના સિદ્ધાંતો મનમાન્યા અને ગોટાળાથી ભરપુર છે. આ પ્રકારનો વિશ્વાસ થઈ જવાથી પાપથી ડરવાવાળા અને બુદ્ધિમાન્ લોકોએ તરતજ આ અસલી અને પ્રાચીન ધર્મ અંગીકાર કરી લીધો. પરંતુ જે લોકો પક્ષપાતી અને કટ્ટર હતા તેઓએ પૂજાના પાખંડને અને નવીજ બીજી ક્રિયાઓ (કે જેની આજ્ઞા જૈન ધર્મના તીર્થંકરોએ દીધી જ નથી) ને છોડી નહિ.

ઉપરની વાતોથી બરાબર સિદ્ધ થાય છે કે, સ્થાનકવાસી સંપ્રદાય એ મૂર્તિપૂજક સંપ્રદાયની શાખા નહોતી—નથી; પરંતુ એમ જરૂર કહી શકાય કે, મૂર્તિપૂજક સંપ્રદાય મૂળ (સ્થાનકવાસી)થી અલગ થઈ પડેલ છે, અને તેમણે મહાવીરના સિદ્ધાંતોથી વિરુદ્ધ અને નવીન સંપ્રદાય ઉભો કર્યો છે

કોઈ પણ જૈન ધર્મની શાખા ત્યારેજ કહી શકાય કે જ્યારે તે [illegible] તે ધર્મના અસલી પ્રવર્તકોના સિદ્ધાંતનું [illegible] સિદ્ધાં

તોથી વિરૂદ્ધ ચાલે છે. એટલા માટે એ કહેવું યુક્તિયુક્ત છે , આ દેરાવાસી સંપ્રદાય એ પ્રાચીન ધર્મની (સ્થાનકવાસીની) એક શાખા છે, અને અસલી તત્ત્વોથી વિમુખ થઈ ગએલ છે. ફક્ત સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયજ તીર્થંકરોના અસલી ઉપદેશોને માન આપે છે અને તેથી કોઈ પણ એમ કહી ન શકે કે, સ્થા. સંપ્રદાય બીજા કોઈ પણ ધર્મની શાખા છે.

આવા સંજોગોમાં કોઈ પણ નિષ્પક્ષપાત પાઠક મારી આ વાતની સાથે જરૂર મળતા થશે કે, જૈનોમાં જો કોઈ પણ સંપ્રદાય મહાવીરના અસલી અને સાચા અનુયાયી હોવાનો દાવો કરી શકતો હોય તો તે એક ફક્ત સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયજ છે.

સ્થાનકવાસીજ જૈન ધર્મના અસલી અને સાચા અનુયાયી છે, અને શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંપ્રદાય મૂળ સંઘની એક શાખા માત્ર છે, તે વાતને વધારે મજબુત કરવા માટે એ વાત જરૂરની છે કે, આપણે તે લક્ષણો (સિદ્ધાંતો) ની તપાસ કરીએ કે જે લક્ષણો મહાવીરના સાચા અનુયાયી બનાવી શકે, અને પછી આ સિદ્ધાંતોની કસોટી પર કસી પરીક્ષા કરીએ કે, આ બન્ને સંપ્રદાયોમાંથી એવો કયો સંપ્રદાય છે કે જે ખરી રીતે અસલી જૈન કહી શકાય.

મૂર્તિપૂજકો અને સ્થાનકવાસીઓની તુલના.

*દેરાવાસીઓ ૪૫ સૂત્રોને માને છે, ત્યારે સ્થાનકવાસીઓ ફક્ત ૩૨ નેજ માને છે. સ્થાનકવાસીઓની આ માન્યત

* જ્યાં જ્યાં દેરાવાસી શબ્દ મૂક્યો છે ત્યાં ત્યાં શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સમજવું.

માટે તેઓની પાસે પૂરતાં મજબુત કારણો પણ છે, પરંતુ વિષયાંતરની બીકે આ વિષય પર હું અહિં વિવેચન કરતો નથી *

દેરાવાસીઓ મૂર્તિની પૂજા કરે છે, અને કર્મબંધનથી છૂટવા માટે યાત્રાઓ કરે છે, ત્યારે સ્થાનકવાસીઓ તેમ કરતા નથી, [illegible] કે [illegible] માને [illegible] છે કે, આ યાત્રાઓ [illegible] એટલુંજ નહિ પણ આ [illegible] શકતા નથી. તેમજ [illegible] માનતી છે, [illegible] છે કે, આત્મ- [illegible] ચ્છિન્ન હેતુ [illegible]

આથી ઉલટું દેરાવાસી સાધુઓમાં ઘણાએ એવા છે, કે જેઓ પોતાની પાસે એક યા બીજી રીતે પૈસા ટકા રાખે છે, તેમજ બીજી પણ એવી એવી ચીજો રાખે છે કે જે ચીજો રાખવાની આજ્ઞા શાસ્ત્રોમાં નથી. સ્થાનકવાસી સાધુઓ પોતાની પાસે ફક્ત તેજ ચીજો રાખે છે, કે જે ચીજો રાખવાની જૈન શાસ્ત્રોમાં આજ્ઞા અપાયેલી છે.

આ પ્રકારે આ બન્ને સંપ્રદાયના સાધુઓમાં એટલી બધી ભિન્નતા છે કે, જો તે બધાનું વર્ણન કરવામાં આવે તો સેંકડો પાના ભરાઈ જાય. તે હિસાબે અહિં વધારે વર્ણન ન કરતાં, તેમજ મારા સુજ્ઞ પાઠકનો વધારે સમય ન લેતાં, ટુકમાં એટલુંજ કહેવું બસ છે કે, જો કે આ બન્ને સંપ્રદાયો એકજ શાસ્ત્રને માને છે અને એકજ તીર્થંકરોના ભક્તો હોવાનો દાવો કરે છે, તો પણ આ બન્ને સંપ્રદાયોના આચાર-વિચારમાં એટલો બધો તફાવત દેખાય છે કે, જો કોઈ પરદેશી તેમનું અવલોકન કરે તો તે જરૂર એમજ કહેશે કે, આ બન્ને સંપ્રદાય તદ્દન અલગ અલગ ધર્મના અનુયાયીઓ છે, અને તેમના સિદ્ધાંતોમાં કોઈ પણ પ્રકારની સમાનતા છેજ નહિ.

દેરાવાસી સાધુઓ કરતાં સ્થાનકવાસી સાધુઓ, આત્મ-ત્યાગ અને આત્મ-સંયમના કડક નિયમો વધારે સારી રીતે પાળે છે. સ્થાનકવાસી સાધુઓ સંસાર સાથે એવો કોઈ પ્રકારનો સંબંધ રાખવાજ નથી કે જેથી તેઓ સ્વાર્થી બની જાય. સ્થા. સાધુઓમાં એવો કોઈ દોષ નથી કે જેથી કરી

તેઓ સત્ય વસ્તુનો ઉપદેશ દેતાં આંચકો ખાય. સંસાર ત્યાગવામાં અને લૌકિક સુખોને લાત મારી દીક્ષા લેવાનો સ્થા. સાધુઓનો એક માત્ર એજ ઉદ્દેશ છે કે, તેઓ, તીર્થંકરોએ જે મહાન્ સદ્ગુણોનું પાલન કર્યું હતું, તે સદ્ગુણોનું પાલન કરી અમર થઈ જાય. (ફરી જન્મ લેવો ન પડે) સારાંશ એ છે કે, સ્થા. સાધુઓ મહાવીરના સાચા ભક્ત થવાની યોગ્યતા રાખે છે, અને તેથીજ, જૈનધર્મના પવિત્ર અને અસલી સિદ્ધાંતોનો સાચો ઉપદેશ દેવાની કોઈનામાં પણ યોગ્યતા હોય, તો તે સ્થા સાધુઓમાંજ છે. આ સત્ય સિદ્ધાંતોનો બહોળો ફેલાવો કરવાનોજ સ્થા. સાધુઓનો ખાસ ઉદ્દેશ હોવાથી, તેઓજ મહાવીરના સાચા ભક્તો કહેવરાવવાને લાયક છે.

તે લોકોને હું મહાવીરના સાચા ભક્તો નહી કહી શકતો, કે જેઓ પોતાને ધર્માત્મા કહેવરાવે છે, અને ફક્ત પોતાનીજ ચિંતામાં લાગ્યા રહે છે, તેમજ સંસારને છોડયા છતાં પણ સંસારના કામોમાં ફસાયલા રહે છે, અને પોતાની મતલબ સાધવામાં તેમજ લોકોને ઉપદેશ [illegible] રહ્યા પચ્યા રહે છે.

સાચા શિષ્ય બનવામાં કઈ વાતોની જરૂર છે?

[illegible] શિષ્ય બનવા માટે એ જરૂરી નથી કે, [illegible]

કરીએ, સ્વાર્થ તરફ લઈ જનારી ઈચ્છાઓ, તેમજ પાપી વિચારોનો ત્યાગ કરીએ, અને પરિગ્રહથી મુક્ત થઈ જઇએ. આ પ્રમાણે કરવાથીજ આપણે મહાવીરના સાચા શિષ્યો કહેવરાવી શકીએ. જૈન ધર્મની માન્યતા છે કે, સદાચાર એજ પરમ ધર્મ છે અને આ સદાચાર મેળવવા માટે પ્રેમ, પવિત્રતા, દયા, આત્મત્યાગ વગેરે લોકોત્તર (દૈવી)ગુણોનો વિરોધ કરવાવાળી માનસિક અને શારીરિક વાતોનો ત્યાગ કરી દેવો જોઈએ. જ્યાં સુધી મનુષ્ય વિષય વાસનાઓમાં લુબ્ધ રહે છે, અને સંસારથી દૂર થતો નથી, ત્યાં સુધી આપણે તેને સાચો શિષ્ય કહી શકીએ નહિ.

તીર્થંકરોના ઉપદેશોનો એજ ઉદ્દેશ છે કે, મનુષ્ય સદ્ગુણ અને પવિત્રતા શીખે, અને મન, વચન, કાયાથી પ્રેમ અને દયામય થઈ જાય, જેથી તેનો આત્મા સંસારથી મુક્ત થઇ જાય. તીર્થંકરો હમેશાં દયા, પવિત્રતા અને સદાચારવાળા હતા, એટલું મનમાં સમજીને બેસી રહેવાથી કાંઇ કામ થઈ શકે નહિ, પરંતુ તેમના જેવા સદ્ગુણી થવાની મહેનત કરવી જોઈએ. તેમજ એટલું જાણી લેવું પણ બસ નથી કે, તીર્થંકર ક્ષમાના સાગર અને સંપૂર્ણતાની મૂર્તિ હતા, પણ તેની સાથે એ જાણવું જરૂરી છે કે, હું પણ તીર્થંકરે બતાવેલી દરેક વાતોને મારાથી બની શકે તેટલી પાળવાની મહેનત કરૂં. સાથે સાથે એ પણ જરૂરનું છે કે, હું પણ તીર્થંકર જેવોજ દયાળુ અને સર્વગુણસંપન્ન બનું અને તેઓએ પોતાના જીવનમાં જે જે દૈવી ગુણોનું અનુકરણ કર્યું હતું તે ગુણો હું મેળવું.

કેમ સ્થાનકવાસી સાધુજ મહાવીરના સાચા શિષ્ય છે

આ રીતે સ્થાનકવાસી સાધુઓનું જીવન પૂર્વે મોક્ષ ગએલ મહાત્માઓના ઉપદેશ અને આદેશોનો એક નાનો પણ જીવતો જાગતો નમુનો છે.

સ્થાનકવાસી સાધુઓ, તીર્થંકરે બતાવેલ ઉંચામાં ઉંચા જૈન સિદ્ધાંતો પ્રમાણે ચાલવાની બની શકતી બધી મહેનત કરે છે, અને પોતાનું આચરણ પણ તે મુજબજ બનાવે છે. જૈન ધર્મ શરીરની સુંદરતાને કે સુખને કાંઈ પણ મહત્વ આપવામાં માનતો નથી, પણ આત્માને સુંદર અને ઉન્નત બનાવવાનું જૈન ધર્મ શીખવે છે; એટલા માટે સ્થા. સાધુઓ પોતાના શરીરની સુંદરતા કે સુખની કાંઈપણ દરકાર નથી કરતા; પરંતુ તેઓ પોતાનું આચરણ પવિત્ર અને નિષ્કલંક રાખવાની પુરી મહેનત કરે છે, અને લૌકિક પદાર્થો અને મોહથી દૂર રહે છે. હવે કદાચ મહાવીરના સિદ્ધાંતો મુજબ ચાલવામાં, અને તીર્થંકરોની પવિત્રતા તેમજ મહત્તાનું અનુકરણ કરવામાં તેઓ આગળ નથી વધ્યા (દુનિયાની નજરે બહુ આગળ નથી વધ્યા દેખાય) તો, તેમનું આ કામ પ્રશંસાપાત્ર છે, કારણ કે મહાવીરની કોઈ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] સ્થાનકવાસી સાધુઓની [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

રાખવી, આ પ્રત્યેક મોટા ધર્મના મુખ્ય સિદ્ધાંતો છે. જે લોકો આ આજ્ઞા મુજબ બરાબર ચાલે છે, તેમને દોષિત ઠરાવવા કે તેમની મશ્કરી કરવી, એ ન્યાયની સર્વથા વિરુદ્ધ છે. અને જે લોકો તે પ્રમાણે મશ્કરી વગેરે કરે છે, તે ફક્ત પોતાના ઈર્ષાળુ અને શુન્ય-હૃદયનો પરિચય આપે છે.

આ એક બહુજ ખેદની વાત છે કે, દેરાવાસી ભાઈઓ, સ્થા. સાધુઓની પવિત્રતા જોઈને ઈર્ષા કરે છે. જો કે તેનું કારણ એ છે કે, સ્થા. સાધુઓના આચાર-વિચારની બરોબરી દેરાવાસી સાધુઓ કરી શકતા નથી* અને એટલા માટેજ આ બન્ને સંપ્રદાયમાં કોઈ દિવસ પણ મૈત્રી ભાવ રહ્યો નથી. દેરાવાસીઓએ હમેશાં સ્થાનકવાસીઓ સાથે દુશ્મનાવટ રાખી છે, અને સ્થાનકવાસીઓ શાંત હોવા છતાં પણ તેમને હેરાન કર્યા છે. દેરાવાસીઓએ સ્થાનકવાસીઓને માથે અનેક ખોટાં કલંક ચડાવ્યાં છે, તથા અનેક જાતના જુદા જુદા નામથી સંબોધી તેમને ચિડાવ્યા છે. તેઓએ સ્થાનકવાસીઓની બાબતમાં પોતાની મનમાની વાતો કરી છે, અને તેમને 'ઢુંઢીયા' કહી બદનામ કર્યા છે. તેઓએ સ્થાનકવાસીઓને બદનામ કરવામાં પાછું વાળીને જોયું નથી.

---

* દેરાવાસી સાધુઓના જીવન ચરિત્રનો નમુનો વાંચવો હોય તો વાંચો "આનંદસાગર મુખ ચપેટિકા" ભાગ ૧-૨-૩, કે જે તેમનાજ સમાજાઈ ખરતર ગચ્છરાગી કમળસુરિજીએ બહાર પાડેલ છે.

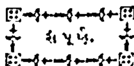
જૈન ધર્મનો સારભુત સિદ્ધાંત જે અહિંસા છે, તેનું પાલન સ્થા. સાધુઓ બહુજ સાવધાનીથી કરે છે, તે વાતની [illegible] આ દેખવાવાળી ભાઈઓ મશ્કરી કરે છે. પરંતુ તેઓને સ્પષ્ટ ભાન નથી કે, અહિંસા એજ જૈનધર્મનું મુખ્ય અને મૂળતત્વ છે. અને જૈન શાસ્ત્રનું દરેક પૃષ્ઠ તે અહિંસાનોજ ઉપદેશ [illegible] અહિંસાના મહાન્ અને કલ્યાણકારી સિદ્ધાંત [illegible] આર્યોના [illegible] ધર્મોનો પહેલો અને મૂળ સિદ્ધાંત [illegible] જ [illegible] આ અહિંસાના સિદ્ધાંત પર ચાલે છે, [illegible] બદનામ કરવા, એ જૈન ધર્મના સિદ્ધાંત [illegible] જેવું કામ છે. સ્થાનક [illegible] પ્રણાલીએ ચેવાળીઓ

હું માનું છું કે, આ નાના પુસ્તકમાં દેશવાસીઓએ ઈર્ષા અને ઘૃણાથી જે જે મુશ્કેલીઓ અને સંકટો સ્થાનકવાસીઓ પર વરસાવ્યાં છે, અને સ્થાનકવાસીઓએ શાંતિપૂર્વક સહન કર્યાં છે, તેનો હેવાલ ટુંકમાં કહી દીધો છે. સાથે સાથે એ પણ બતાવી ચૂકયો છું કે, સ્થા. સંપ્રદાયની ઉત્પત્તિ ક્યારે અને કેવી રીતે થઈ. હવે મારા સુજ્ઞ પાઠકોને માટે બે શબ્દ લખીને આ વિષય સમાપ્ત કરીશ.

સ્થા. ધર્મની સત્યતા અને પ્રાચીનતા બાબતનું મેં જે ઉપર વિવેચન કર્યું છે, તે કોઈ પણ જાતના પક્ષપાત વગરજ, અને દરેક બાબતોનો વિચાર કરીનેજ કર્યું છે. આ બાબતમાં મેં જે જે પ્રમાણો આપ્યાં છે, તેમાંથી કદાચ કોઈ પ્રમાણો વાદવિવાદવાળાં હોય, પરંતુ તેથી કરીને મેં જે જે દલીલો, જૈન, બૌદ્ધ અને હિન્દુ શાસ્ત્રોનાં પ્રમાણોથી આપી છે, તે દલીલોને જરા પણ બાધા આવી શક્તી નથી. આ વિષયના વિવેચનમાં જે જે વાતોથી મેં પ્રકાશ પાડયો છે, તે બધી વાતોનો અને ઘટનાઓનો મેં પૂરેપૂરો વિચાર કર્યો છે, અને પછીજ મેં મારો મત કાયમ કર્યો છે. સંભવ છે કે, મેં આપેલી દલીલોમાં કોઈ એવી પણ હોય, કે જે બધાને સમાધાનકારક ન લાગે, પરંતુ મને એટલો તો દઢ વિશ્વાસ છે કે, આ દલીલો એવી તો જરૂરી છે કે, જેના ઉપર મારા સુજ્ઞ પાઠકોને વિચાર તો કરવોજ પડશે. હવે જો થોડા સમયને માટે આ વિવાદગ્રસ્ત વિષય હું અલગ રાખી દઉં, તો પણ મારા આ મુખ્ય વિષયની સત્યતા સિદ્ધ કરવામાં કોઈ જાતની હરકત આવતી નથી કે, સ્થાનકવાસીજ મહા-

વીરના અસલી અને સાચા અનુયાયી છે, અને દેરાવાસી કે દિગંબર એ બન્ને સંપ્રદાયો નકલીજ છે.

આટલા માટે મારા સુજ્ઞ પાઠકોને મારી નમ્ર વિનંતિ છે કે, તેઓ આ પુસ્તકને આદિથી અંત સુધી નિષ્પક્ષપાત પણે વાંચે. મારા વિચારના ટેકામાં મેં જે જે પ્રમાણો આપ્યાં છે, તેની બરાબર તપાસ કરીને તે પ્રમાણોને ન્યાયના ત્રાજવામાં તોળી જુએ, અને પછીજ પોતાની માન્યતા દઢ કરે.

રયા. જૈન ધર્મની સત્યતા બતાવતું બાબુ સૂર્યભાનુ, જૈન ભાસ્કર, બડી સાદડીવાળાનું નીચેનું કવિત દરેક ભાઇને ઘણુંજ ઉપયોગી થઇ પડશે, એમ ધારી અહિં આપું છું:- —પ્રકાશક.

ધુન.

હમ શ્રમણ ઉપાસક સાધુ મારગી, સચ્ચે સ્થાનકવાસી હય,
સંપૂર્ણ દયા કે પાલક હય, ઉન ગુરૂ કે અંતેવાસી હય ।ટેકા।
જો આડંબર કો ધર્મ કહે, ઉનકે હમ પ્રબળ વિરોધી હય,
જિનવર આજ્ઞા પ્રતિપાલક હય, હમ સચ્ચે સ્થાનકવાસી હય.
જો કભી ન હિંસા કરતે હય, હમકો ભી દયા સિખાતે હય,
હમ જહાં મિલેંગે વહાં, 'દયા પાળો' યહ શબ્દ સુનાતે હય;
ઉન ગુરૂ કે અંતેવાસી હય, હમ સચ્ચે સ્થાનકવાસી હય.
જો કભી અસત્ય ન કરતે હય, હમકો ભી સત્ય સિખાતે હય,
હમ જહાં મિલેંગે વહાં, 'સત્ય બોલો' યહ શબ્દ સુનાતે હય;
ઉન ગુરૂ કે અંતે વાસી હય, હમ સચ્ચે સ્થાનકવાસી હય.
જો કભી ન ચોરી કરતે હય, હમકો અચૌર્ય્ય સિખાતે હય;
હમ જહાં મિલેંગે વહાં, 'ન ચોરી કરો' સુશબ્દ સુનાતે હય;
ઉન ગુરૂ કે અંતે વાસી હય, હમ સચ્ચે સ્થાનકવાસી હય.
જો કભી કુશીલ ન રહેતે હય, હમકો ભી શીલ સિખાતે હય,
હમ જહાં મિલેંગે વહાં, 'શીલ પાલો' યહ શબ્દ સુનાતે હય;
ઉન ગુરૂકે અંતેવાસી હય, હમ સચ્ચે સ્થાનકવાસી હય.
જો કભી ન મમતા રખતે હય, હમકો નિર્મોહ સિખાતે હય,
હમ જહાં મિલેંગે વહાં, 'ન મમતા કરો' સુશબ્દ સુનાતે હય;
ઉન ગુરૂ કે અંતે વાસી હય, હમ સચ્ચે સ્થાનકવાસી હય
જો વીતરાગ કે ધર્મી હય, વે 'સૂર્ય્યભાનુ' કો ભાતે હય,
ઉસકે હી ભજન કહાતે હય, હમ સચ્ચે સ્થાનકવાસી હય

સંપૂર્ણ દયા કે પાલક હય, ઉન ગુરૂ કે અંતેવાસી હૈ
હમ શ્રમણ ઉપાસક સાધુ મારગી, સચ્ચે સ્થાનકવાસી હૈ

જૈનશાળાના બાળ-બાળાઓને શિખામણ.

મારા વ્હાલાં બાળ-બાળાઓ ! આ આખુંએ પુ[illegible] તમે બરાબર વાંચી ગયાં હશો. એક વખત વાંચ્યું હોય [illegible] ફરી બીજી વખત, ત્રીજી વખત એમ ફરી ફરીને વાંચી જશે. જેમ વધારે વખત વાંચશો તેમ આપણા ધર્મની સત્યતા તમને વધારે ખાત્રી થશે. આપણો ધર્મ સૌ ટચનું [illegible] છે [illegible] ધર્મમાં કહ્યા મુજબ બરાબર વર્તન [illegible] વાળા [illegible] આપણો ધર્મ એવો શુદ્ધ છે કે, ટુંક [illegible] તમને [illegible] મોક્ષ મળી શકે. આપણા ધર્મમાં અહિંસા [illegible] અને આપણું અહિંસા [illegible] [illegible] છે. પણ ધર્મ [illegible] અને પવિત્ર ધર્મ [illegible] [illegible]

૨. જૈનશાળામાં બરાબર વખતસર હાજર થઈ, પોતાના પાઠ બરાબર ધ્યાન દઈ વાંચવા, અને જેમ બને તેમ અભ્યાસમાં આગળ વધવું.

૩. દરેક બાળ-બાળાઓએ બની શકે તો દરરોજ જૈન શાળાના વખતમાં સામાયિક કરવી. રોજ ન બની શકે તો જ્યારે બની શકે ત્યારે. તેમ છતાં પણ ન બની શકે તો રવિવારે અને રજાને દિવસે તો જરૂર સામાયિક' કરવી.

૪. જૈનશાળાના વખત સિવાય, ૨૪ કલાકમાં ઓછામાં ઓછી એક કલાક બચાવી, દરરોજ એક કલાક સામાયિક દરેકે કરવો જ જોઇએ. સામાયિક દિવસે અગર રાત્રે, ગમે ત્યારે થઈ શકે છે. બરાબર ધ્યાન રાખીને એક શુદ્ધ સામાયિક કરવાથી અનંત ભવના પાપ નાશ પામે છે, એટલુંજ નહિ પણ આપણા હૃદયને-આત્માને પણ અપૂર્વ શાંતિ-સુખનો લાભ મળે છે.

૫. દરેક બાળ-બાળાએ રાત્રે સૂતી વખતે નવકાર મંત્રની એક માળા જરૂર ફેરવવી. શુદ્ધ મનથી નવકાર મંત્ર ગણનાર કોઈ દિવસ દુઃખી રહેતો નથી. નવકાર મંત્ર એ એક એવો અમૂલ્ય પાઠ છે કે, તે પાઠ કરનારના અનેક ભવોના પાપ નાશ પામી જાય છે. માટે દરેકે નવકાર મંત્રની માળા ફેરવો, પોતાના મા-બાપ અને ઘરના દરેક સુરબ્બી-ઓને વંદન કરી, પછીજ સૂવું.

૬. દરેક બાળ-બાળાએ સવારે વહેલા ઉઠવાની ટેવ રાખવી. બની શકે તો સવારનું પ્રતિક્રમણ કરવું. પ્રતિક્રમણ ન થઈ શકે તો સામાયિક કરવી. અને જો સામાયિક પણ

ન થઈ શકે તો, નવકારની માળા ફેરવી, મા-બાપ અને મુરબ્બીઓને વંદન કરી, પછીજ બીજા કામોમાં લાગવું.

૭ દરેક બાળ-બાળાએ પોતાના મા-બાપની આજ્ઞામાં બરાબર રહેવું. તેઓ જે પ્રમાણે કહે તે પ્રમાણે વર્તવું, તેમની યોગ્ય આજ્ઞા પાળવી. તેઓ બોલાવે કે તરતજ બીજાં કામ પડતા મુકી 'જી' શબ્દ કહી તેમની પાસે હાજર થવું. મા-બાપની સેવા કરનાર કોઈ દિવસ દુઃખી થતોજ નથી.

૮. દરેક બાળ-બાળાએ હમેશાં સત્યજ બોલવું. મશ્કરીમા પણ અસત્ય બોલવું નહિ.

૯ દરેક બાળ-બાળાએ નાની કે મોટી કોઈ પણ જાતની ચોરી કરવી નહિ.

૧૦ દરેક બાળ-બાળાએ બટાટાં, ડુંગળી, લસણ, આદુ વગેરે કંદમૂળ કોઈ દિવસ પણ ખાવાં નહિ. કંદમૂળ ખાવામાં [illegible]

૧૧ દરેક બાળ-બાળાએ રાત્રિ ભોજન કોઈ દિવસ [illegible]

[illegible]

ચૌવિહારના પચ્ચખાણું અવશ્ય કરવાં. તેથી અનેક લાભ છે.

૧૩. દરેકે પોતાના ઘરની આસપાસ રહેતાં બાળ-બાળાને જૈનશાળામાં આવવા સમજાવવા, અને પોતાની સાથે તેડી લાવવા.

૧૪. એક પાણીના ટીપામાં અસંખ્યાતા જીવો રહેલા છે, એમ જૈન શાસ્ત્રો કહે છે. એટલુંજ નહિ પણ આજનું સાયન્સ પણ તેજ વાત કહે છે. માટે પાણીનો જરા પણ દુરૂપયોગ નહિ કરતાં, ઘીની માફક વાપરવું. ઘી જેમ મોંઘું હોવાથી આપણે તેનો ઉપયોગ જોઈ વિચારીનેજ કરીએ છીએ, તેમજ પાણીનો ઉપયોગ પણ બરાબર જોઇએ તેટલોજ કરવો. ન્હાવા ધોવામાં એક ડોલ પાણી જોઈતું હોય તો એક જ ડોલ વાપરવી.

૧૫. અગ્નિના એક તણખામાં અસંખ્યાતા જીવો રહેલા છે. માટે અગ્નિનો પણ જોઈ વિચારીને જ ઉપયોગ કરવો. રાત્રે સૂતી વખતે બને ત્યાં સુધી બત્તી ઠારીને જ સૂવું. જેથી ત્રણ લાભ છે.

૧–અગ્નિકાયના જીવ મરશે નહિ.

૨–આંખોને બત્તીથી જે નુકશાન થાય છે, તે નહિ થતાં આંખો સારી રહેશે.

૩–કરકસરથી ખર્ચમાં પણ ફાયદો થશે, અને આગની બીક પણ નહિ રહે.

૧૬. વનસ્પતિકાયમાં પણ સંખ્યાતા, અસંખ્યાતા અને અનંતા જીવો રહેલા છે. માટે જેમ બને તેમ તે જીવો

બચાવ કરવો. ખાસ કરીને આઠમ–પાખીને દિવસે તો વનસ્પતિ ખાવી જ નહિ.

૧૭. દરેક બાળ–બાળાએ બને ત્યાં સુધી જંગલ જવાનું છુટામાં કે ખુલ્લા વાડામાં રાખવું. પેશાબ ઉપર પેશાબ ન કરવો. ઝાડા, બળખા કે લીંટ ઉપર હમેશાં રાખ કે ધૂળ નાખી દેવી, જેથી ચૌદ પ્રકારે જે સંમૂર્છિમ મનુષ્ય ઉત્પન્ન થાય છે, તે ન થાય, અને આપણને પાપ પણ ન લાગે.

ભણી રહ્યા પછી.

જૈન શાળામાં ભણીને છુટા થયા બાદ નોકરી અગર વેપારમાં જોડાઓ ત્યારે સત્ય અને પ્રમાણિકતાથી જ કામ કરવું. કોઈ પણ જાતની ચોરી, દગોફટકો કે વિશ્વાસઘાત કરવો નહિ, સારો માલ બતાવી બીજો ખરાબ માલ દેવો નહિ, વજનમાં વધારે લેવું કે ઓછું દેવું નહિ. [illegible] રાખવી કે નહિ, ન્યાય અને સત્ય ઉપર ચાલનાર કોઈ દિવસ દુઃખી થતો જ નથી.

પોતાની શક્તિ અનુસાર દરેકે દાન દેવું, [illegible]

ગુરૂકુળ) તેને પણ યથાશક્તિ મદદ કરવી. આ પ્રમાણે પહેલાં પોતાની સ્થાનકવાસી સંસ્થાઓને મદદ કર્યા પછી જ ધર્મશાળા, પાંજરા પોળ, અનાથાશ્રમ વગેરે સંસ્થાઓને જરૂરિયાત મુજબ દાન દેવું.

પોતાના ગામના સંઘ અને જૈનશાળાના કામમાં ખૂબ રસ લેવો, અને આ આપણી સંસ્થાઓની તન, મન અને ધનથી, નિઃસ્વાર્થપણે સેવા કરવી. પોતાના ગામની સંસ્થાઓની સેવા કર્યા પછી, આખા હિંદની કૉન્ફરન્સના કામમાં પણ રસ લઈ, બની શકે તેટલી તેની પણ સેવા કરવી.

આપણા સ્થાનકવાસી સમાજમાં જે જે છાપાંઓ હોય,* તે બધાં મંગાવી ખૂબ રસપૂર્વક વાંચવાં. પોતાના જ્ઞાનનો ઉપયોગ કરી, સમાજને ઉપયોગી થાય તેવા લેખો લખવા. આપણા ધર્મનું કોઈ અપમાન કરતું હોય, આપણા ધર્મ ઉપર કોઈ આક્ષેપ કરતું હોય, ત્યારે ચુપચુપ બેસી ન રહેતાં શાંતિથી તેનો પ્રતિકાર કરવો, તેવા લખાણનો યોગ્ય જવાબ દેવો.

આપણા સ્થાનકવાસી સમાજનાં જે જે પુસ્તકો, સૂત્રો

---

* આપણા ધર્મમાં અત્યારે નીચે મુજબ છાપાંઓ છે.

૧. "સ્થાનકવાસી જૈન" છાપું અમારા તરફથી દર પંદર દિવસે ગુજરાતીમાં બહાર પડે છે.

૨. આપણી કૉન્ફરન્સ તરફથી હિંદી અને ગુજરાતીમાં "જૈન પ્રકાશ" (સાપ્તાહિક)

૩. બ્યાવરથી હિંદીમાં "જૈન" (પાક્ષિક)

૪. આગ્રાથી હિંદીમાં "જૈન પથ પ્રદર્શક" (સાપ્તાહિક)

૫. બ્યાવરથી હિંદીમાં "જૈન શિક્ષણ સંદેશ" (માસિક)

હોય, તે બરાબર વાંચી જવાં. બની શકે ત્યાં સુધી કોઈની પાસેથી માગી ન લાવતાં, પૈસા ખરચી પોતાની પાસે રાખવાં, જેથી લેખકને ઉત્તેજન મળે, અને પોતાને પણ જ્યારે કાંઈ જોવું હોય ત્યારે જોઈ શકાય.

સ્થાનકવાસી ધર્મનું કોઈ પણ પુસ્તક બહાર પડે ત્યારે પોતાની શક્તિ અનુસાર ૫-૨૫-૫૦ નકલો લેવી. જેથી પુસ્તક બહાર પાડનારને હિમ્મત આવે અને જો પોતાની શક્તિ વધારે હોય, તો સ્થાનકવાસી સમાજના સારા લેખકોને યોગ્ય પગાર આપી સારાં સારાં પુસ્તકો અને સૂત્રો બહાર પાડી, બધા લાભ લઈ શકે તેવી કિંમતથી વેચવાં અને પોતાના સ્વધર્મી બાઈઓ જે ગરીબ સ્થિતિમાં હોય તેમને મફત આપવાં.

[illegible] જમાનો પુસ્તક પ્રચારનો છે તો પોતાની [illegible] બને તેટલો પુસ્તકોનો પ્રચાર કરવો. બની શકે ત્યાં [illegible] પુસ્તકોની જ પ્રભાવના કરવી અને જૈન [illegible]

[illegible]

દુઃખી દેખાતો હોય, તો તેના તરફ ઉપેક્ષાવૃત્તિ ન રાખતાં તેને યોગ્ય મદદ કરવી. મદદ કરતાં છતાં પણ કોઈ કૃતઘ્ની નીકળે તો તેથી મદદ કરતાં બંધ ન થઈ જવું. કોઇ એવો પણ નીકળે.

પોતાના શુદ્ધ સ્થાનકવાસી ધર્મમાં પોતે દૃઢ રહી, બીજાઓને પણ દૃઢ કરવા, અને બની શકે તો અન્યધર્મીઓને આપણા પવિત્ર સ્થા. જૈન ધર્મની ખૂબીઓ સમજાવી, આપણા ધર્મ તરફ ખેંચવા.

પહેલાં આપણા સ્થા. ધર્મના જે જે ગ્રંથો અને સૂત્રો છે તે બરાબર ધ્યાન પૂર્વક વાંચી જવાં. એક-બે-ચાર-પાંચ વખત એમ ફરી ફરીને વાંચી જવાથી આપણા ધર્મનું આપણને ખૂબ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે, આટલું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યા પછી જ જો જરૂર જણાય તો, આર્ય સમાજ, વૈષ્ણવ વગેરે ધર્મના પુસ્તકો વાંચી અનુભવ જ્ઞાન મેળવવું.

ઉપયોગી જૈન પુસ્તકો

પ્રજ્ઞાપના સૂત્ર ભા. ૧. ૨. ૩. સંપૂર્ણ	૧૧—૦—૦
ભગવતી સૂત્ર ભા. ૧. ૨. ૩. ૪.	૩૮—૦—૦
જ્ઞાતા ધર્મ કથા સૂત્ર ભા. ૧. ૨.	૯—૦—૦
આવશ્યક સૂત્ર (સુરતનું સંસ્કૃત ભા. ૧-૨-૩)	૯—૦—૦
આચારાંગ સૂત્ર ભા. ૧-૨	૭—૮—૦
કલ્પસૂત્ર સુખ બોધિકા (ટીકા)	૨—૦—૦
કલ્પસૂત્ર (ગુજરાતી)	૩—૦—૦
[illegible]	૩—૦—૦
[illegible] સૂત્ર (ભાષાંતર) ભા. ૧ થી ૫	૧—૪—૦
[illegible] સૂત્ર (જામનગર) સટીક ભા. ૧ થી [illegible]	૧૨—૦—૦
[illegible] સૂત્ર (પં. [illegible])	૨—૦—૦
([illegible])	૨—૧૨—૦
[illegible] સૂત્ર (ભાષાંતર)	૨—૦—૦
[illegible] ([illegible])	૩—૦—૦
[illegible] ૧ થી ૫	[illegible]—૦—૦
[illegible]	૧-૧૨—૦
[illegible]	૧—૦—૦
[illegible]	૦—૧૦—૦
[illegible]	૧—૮—૦
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]

રાજકુમારી સુદર્શના	૨—૦—૦
પુણ્ય પ્રભાવ	૨—૮—૦
જયાનંદ કેવળી ચરિત્ર	૩—૦—૦
ચંદ રાજાનું ચરિત્ર	૧—૮—૦
ચંદ્રકુમાર ચરિત્ર ભા. ૧–૨	૨–૧૨—૦
તરંગવતી	૦—૮—૦
સૂરીશ્વર ને સમ્રાટ	૩—૮—૦
પ્રભાવક ચરિત્ર	૨—૮—૦
આદર્શ રામાયણ	૦—૮—૦
કનકાવતી	૧—૪—૦
સોળ સતી.	૧—૪—૦
અર્પણ	૧—૦—૦
જગત શેઠ	૧—૦—૦
નરચં જૈન જ્યોતિષ	૨—૪—૦
વિવેક વિલાસ	૩—૦—૦
રેખાદર્શન	૧—૪—૦
યોગશાસ્ત્ર ભાષાંતર	૨—૦—૦
અધ્યાત્મ કલ્પદ્રુમ	૨—૮—૦
ઉપમિતિ ભવ પ્રપંચા કથા ભા. ૧–૨–૩	૯—૮—૦
ધર્મબિંદુ	૧—૪—૦
આધ્યાત્મિક પ્રબંધાવળી	૦–૧૨—૦
ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રની ૮૪ કથાઓ	૦–૧૨—૦
અધ્યાત્મ ભજન પદ સંગ્રહ	૧—૮—૦
જવાહર વ્યાખ્યાન સંગ્રહ ભા. ૧–૨.	૨—૪—૦
વીસમી સદીનું જૈન પરિવર્તન	૦–૧૦—૦
તીર્થંકર ચરિત્ર	૧—૮—૦
જૈન સઝાય માળા ભા. ૧–૨–૩–૪.	

સ્થા. દે ... પંચભાઈની પોળ : અ...

સ્થાનકવાસી જૈન.

પાક્ષિક પત્રના ત્હમે ગ્રાહક છો? ન હો તો આજેજ બની જજો. કારણ કે અખિલ ભારતના સ્થા. જૈનોનું આ એકજ નિયમિત ગુજરાતી પાક્ષિક પત્ર છે. ચાર ચાર વર્ષ સુધી સમાજમાં નવ ચેતન પ્રસરાવી પાંચમા વર્ષમાં તે પ્રવેશી ચૂક્યું છે. સમાજ અને ધર્મની ઉન્નતિ સાધનાં અનેક વિચાર શીલ લેખો, મનનીય સમાચારો, ચર્ચાપત્રો, મુનિ વિહાર, ચાતુર્માસ, પ્રેરણાત્મક વાર્તાઓ, સાહિત્ય સમાલોચના, વિવિધ વર્તમાન આદિ અનેકવિધ સામગ્રીથી ભરપુર નીકળતાં આ પાક્ષિક પત્રનું વાર્ષિક લવાજમ ભેટ પુસ્તકના પોસ્ટેજ સાથે માત્ર રૂ. ૨-૨-૦ છે. આજેજ નીચેના શીરનામે એક પોસ્ટકાર્ડ લખી ગ્રાહક બનો—

ઉપરાંત

[illegible]

[illegible]